

Sanna Kyyrä

Inhoruokaa antituristeille

*Semioottinen analyysi merkityksen tuotannosta
Madventures-televisio-ohjelmassa*

Tiivistelmä

Aikaisemmin matkailija korosti ylevää identiteettiään yksinkertaisesti matkustamalla muiden jäädessä kotiin. Toisen maailmansodan jälkeen syntynyt rahvas turisti taas matkusti kaikkialle ja vielä suurina ryhminä. Matkailijalle tuli voimakas tarve erottautua pahamaineisesta turistista ja hän pyrki omaksumaan antituristisen matkailijaidentiteetin. Matkan merkitys ja matkailijaidentiteetin muodostuminen ovat sidoksissa matkasta kertomiseen. Matkakertomusten avulla kokemuksista tulee sosiaalisessa yhteisössä jaettava ja hyödynnettävissä olevia.

Tutkimuksessa tarkastellaan ruokamatkakertomusten avulla miten matkailija voi erottautua turistista eli olla olematta turisti. Erottautuminen nautintoja tavoittelevasta turistista toteutuu voittamalla ruokaan liittyvä inho.

Antituristisen matkailijaidentiteetin muodostumista tarkastellaan riski- ja seikkailukertomukseksi käsitetyin *Madventures II* -ohjelman yhdessä *Yrjöttävä keittiö* -osiossa. *Yrjöttävä keittiö* on kahden travellerin inhoruokamatkakertomus, jossa esitellään jokin länsimaisessa kulttuurissa torjuttavaksi määritelty ruoka ja otetaan se osaksi itseä. Inhoruokan merkityksiä tarkastellaan A. J. Greimasin lingvistisen semiotiikan käsitteiden avulla. Greimasin mukaan todellisuus näyttäytyy meille kertomuksina, joiden ilmaisun ”takaa” on löydettävissä merkityksen tuottava rakenne. Greimas kutsuu merkityksen muodostumista kuvaava ajatustaan generatiivisen kulun malliksi (GK). Tutkimuksessa GK:n mallin avulla jäsennetään inhoruokan merkityksen tuottamista tarkastelemalla toimintaa, sen jäsentymistä ja suuntautumista.

Antituristiksi tulo vaatii ruokaan liittyvän inhon voittamista. Inhon voittaminen on mahdollista käsittämällä inhoruokan sisältämät riskit vain esitettyinä riskeinä ja seikkailuina. Suurin seikkailu on nimittäin saavuttaa inhon eroa tuottava vaikutus menettämättä silti itseään luontoon, johon inho kulttuurisesti sijoitetaan. Matkailun samoin kuin ruokan kohdalla vieraan ja tutun rajankäynti on oleellista. Inhoruokan avulla voi kohdata vieraan toisen, mihin turisti ei pysty. Toisen kohtaaminen on kuitenkin vain tilapäistä ja se representoidaan voimakkaampana ja pelottavampana kuin tosiasiasa onkaan. Vaikka inhoruokan ja vieraan kohtaamisessa on aina kyse pelosta menettää oma itsensä, tulee travellerin syödä inhoruokaa. Nautinto tekisi nimittäin antituristiutta tavoittelevasta matkailijasta turistin.

Tutkimus ei kenties tarjoa uusia reseptejä matkailun kehittäjille ainakaan ruokamatkailun saralla, mutta tarjoaa näkökulman ja välineitä miettiä matkailun sisälle rakennettuja kulttuurisia hierarkioita ja sosiaalisia erontekoja.

Avainsanat: travelleri, semiotiikka, narratologia, identiteetti, inho, matkakertomus, ruoka

Sisällys

1	JOHDANTO	5
1.1	Ruoan käsitteellistäminen	9
1.1.1	Ylevä nautinto	9
1.1.2	Alhainen inho	12
1.2	Ruokamatkakertomus	14
1.3	Semioottinen tutkimusote	18
1.4	Tutkimuksen kulku	24
2	TURISTEISTA EROTTAUTUMISEN HISTORIASTA	25
2.1	Travellaus matkailun historiassa	26
2.2	Travellauksen aikaisempi tutkimus	29
2.3	Travelleri-identiteetti	32
3	KERTOMUKSEN SEMIOOTTINEN MERKITYS	36
3.1	Merkityksen rakentuminen kertomuksessa	37
3.2	Kertomuksen toimijat	41
3.3	Toiminnan suuntaaminen	45
3.4	Kertomuksen uskottavuus	49
4	ANTITURISTINEN KERTOMUS	57
4.1	Yrjöttävän keittiön käsitteelliset henkilöt	58
4.2	Henkilöiden toiminta	62
4.3	Kertomuksen kulku	65
5	INHON TAVOITELTAVUUS	67
5.1	Inhoruoka antituristin arvo-objektina	67
5.2	Pakko olla antituristi	68
5.3	Haluton antituristiksi?	72
5.4	Antituristiuden saavutus	77
5.5	Antituristi tulee luonnosta	78
6	USKOTTAVA INHO	83
6.1	Yrjöttävän keittiön tuottajat ja vastaanottajat	83
6.2	Toimittajan ja sohvaperunan suhde Yrjöttävään keittiöön	87
6.3	Toimittaja vakuuttaa, sohvaperuna uskoo	88
7	YHTEENVETO	92
	KIITOKSET	96
	KIRJALLISUUS	97
	LIITTEET	108

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	GK:n, "lukemisen" ja kertomuksen suhde toisiinsa	20
Kuvio 2.	Semioottinen neliö	39
Kuvio 3.	Veridiktoriset modaliteetit	40
Kuvio 4.	Merkityksen generatiivinen kulku	41
Kuvio 5.	Greimasin myyttinen aktanttimalli	42
Kuvio 6.	Tekemisen ja olemisen keskinäiset modalisoinnit	46
Kuvio 7.	Modaliteettien jakaantuminen	48
Kuvio 8.	Täytymisen (devoir, having-to) modaaliset kategoriat	48
Kuvio 9.	Tekstin sisäkkäiset tuottajat ja vastaanottajat	50
Kuvio 10.	Veridiktoriset modaliteetit	54
Kuvio 11.	Episteemiset modaliteetit	54
Kuvio 12.	Yrjöttävän keittiön aktantit ja niiden suhteutuminen toisiinsa	61
Kuvio 13.	Yrjöttävän keittiön aktantit ja niitä vastaavat aktorit	62
Kuvio 14.	Narratiivisten ohjelmien eri tyypit aktanttikohtaisesti	65
Kuvio 15.	Yrjöttävän keittiön narratiivisen kaavion kolme koetta	66
Kuvio 16.	Yksilöllinen ja kollektiivinen perusarvokategoria	79
Kuvio 17.	Kulttuurin ja Luonnon arvojen sijoittuminen ruoan ja inhoruoan rakenteisiin	80
Kuvio 18.	Yrjöttävän keittiön tuottajat ja vastaanottajat	87

1 JOHDANTO

Eteeni asetetaan useita ruokalajeja ja isäntä kaataa viiniä lasiini... Olen käyttänyt syömäpuikkoja usein ja käytän niitä nykyään lähes yhtä sulavasti kuin kiinalaiset itse. Koska olen myös tottunut useimpiin kiinalaisen päivällisen muodollisuuksiin, jatkoin syömistäni täydellisellä itsevarmuudella. Aivan kuten edellisillä Kiinan sisämaahan kohdistuneilla matkoillani, hylkäsin nytkin kaikki eurooppalaiset tavat ja nautinnot. Syömäpuikot korvaavat veitset ja haarukat, tee ja kevyet viinit vahvemmat juomat sekä pitkä kiinalainen bambupiippu manillalaiset pikkusikarit... Lopetettuani ateriani viereeni ilmestyy puinen lämmintä vettä sisältävä kulho ja kostea liina, joilla pesen käteni ja kasvoni... omaksumani kiinalaiseen tyyliin... Pesytymiseni aikana päivällinen ja tiskit on korjattu pois ja eteeni on katettu tee.

*Robert Fortune 1848–1851, 77–78,
käännös ja tiivistys S. K.*

Tänään olemme Tselekan kylässä Sambiassa ja nautimme ateriaksemme hämmentäviä beewoja eli hiiriä... Ja siinä meillä höyryää klimppi loimuluomuhiiriä... Eläin on syötävä kokonaisena nahkoineen, sarvineen, hampaineen, häntineen... On Mikki nyt suolistoon lähtenyt, pikku giardioissaan... hehehehh... Maailman karsein... tual on noit karvoi... No niin, hyvä! Kato pallokorva jäi. No niin, hyvä! Kuulostaa siltä kun söisit näkkäriä... Körhg! Yks mäd kuukin historian pahimmista safkoista, mut mä duunasin sen kuin miäs ja vittu sä häviit seuraaval kerralla!

*Riku ja Tuomas, Madventures II 10.4.2005,
tiivistys S. K.*

Matkan merkitys ja matkailijan identiteetti ovat vahvasti sidoksissa *matkasta kertomiseen*, toteaa kulttuurimaantieteilijä Luke Desforges (2000, 938). Euroopassa Grand Tourit olivat 1600–1700-luvun eurooppalaisten varakkaista perheistä lähtöisin olevien ja korkeasti koulutettujen nuorten miesten tapa luoda omaa matkailijaidentiteettiään (ks. esim. Adler 1985;

Loker-Murphy & Pearce 1995, 820–822; Kostainen ym. 2004, 49–61). Grandtourilaiset matkustivat vieraisiin ja eksoottisiin paikkoihin tavoitteenaan sivistää ja kehittää itseään. Grand Tourin aikana tehdyt matkat olivat yleviä ja hienostuneita korostaessaan oppineisuutta ja sosiologi Judith Adlerin (1985; 1989) mukaan diskurssiin – kieliin ja puhetapaan – matkustamista.

Ylevä matkailijaidentiteetti sai kilpailijan 1800-luvun puolivälissä, kun myös muilla kuin rikkaalla yläluokalla alkoi olla mahdollisuuksia matkustaa. Teollistumisen mukanaan tuoma vauraus ja virallinen vapaa-aika ohjasivat matkailun kehittymistä massamatkailuksi, turismiksi. Vasta toisen maailmasodan jälkeen massaturisti sai kuitenkin negatiivisen leiman kaikkialle levittäytyneenä ja todellisten matkailijoiden aitoja kokemuksia pilaavana massaturistina. Massaturistin syntymisen jälkeen historioitsija ja kirjailija Daniel Boorstin (1962/1987) totesi matkailun taiteen katoavan ja kulttuuri- ja kirjallisuushistorioitsija Paul Fussell (1980) ilmoitti kaikkien matkailijoiden olevan nyt turisteja. Boorstinin ja Fussellin mukaan aikaisemmin matkustettiin suurten etäisyyksien päähän kokemaan vierasta ja mieltä ylentävää, kun turisti taas ryntää vaivattomasti katsomaan massamedian valmistamia laimennettuja ja teennäisiä pseudotapahtumia. (Dann 1999, 165, ks. myös Jokinen & Veijola 1990, 150.) Rahvaasta turistista erottautumisesta tuli nyt matkailijan todellista ja vakavaa työtä (ks. esim. Löfgren 1999, 262–267).

Matkailun sosiologisen tutkimuksen kehittymiseen vahvasti vaikuttanut sosiologi Dean MacCannell (1976/1989) kutsuu turisteista fyysisesti ja henkisesti erottautumaan pyrkiviä matkailijoita *antituristeiksi*. Antituristit haluavat kokea aidon ja todellisen paikallisuuden yksilöllisenä ja nautinnollisena kokemuksena. MacCannellin (1976/1989, 164–165) mukaan antituristit kokevat turistien pilaavan yksilöllisten ja aitojen kokemusten mahdollisuuden, minkä takia turistit eivät ole tervetulleita antituristien omiksi haluamiinsa kohteisiin.

Tutkimuksessani tarkastelen matkakertomusten avulla matkailijoiden halua ja mahdollisuuksia erottautua turisteista. Matkakertomukset tuottavat matkan uudelleen sosiaalisessa yhteisössä jaettavaksi ja hyödynnettäväksi. Naisten matkakertomuksia tutkineen kulttuurihistorioitsija Ritva Hapulin (2005, 125) mukaan matkakertomusta voidaanakin kutsua tehdyn matkan kielellistetyksi, tulkituksi ja käsitteellistetyksi versioksi.

Aina 1800-luvun puoliväliin asti julkaistuissa matkakertomuksissa oli kiinnostuneita todellisen elämän esittämisestä tieteellisten tulkintojen avulla. Luonnon historiaan nojaavan tietokäsityksen avulla eurooppalaiset tunkeutuivat yhä syvemmälle vieraisiin kohteisiin uskoessaan ideologiansa oikeuttavan heidän korkea-arvoisemman asemansa ja omistamiseen pyrkivän käyttäytymisensä. Paikallisuus oli matkakertomuksissa mukana vain todistamassa esteettisiä havaintoja tekevän matkailijan saavutuksista. Vuosi-

sadan vaihteessa matkakertomuksissa alettiin kiinnittää huomiota asioiden representointiin eli esittämistapaan ja matkakertomus sai usein romaanin, runon tai muistelman kaltaisia piirteitä. (Pratt 1992; Dann 1999, 161–164.)

Matkakertomuksissa luodaan mielikuvia, jotka liittyvät kaukaisen ja vieraan toiseuden sankarilliseen kohtaamiseen ja siitä aiheutuneeseen oman todellisen itsen löytämiseen (Varpio 2005, 36; Dann 1999, 161–164; Pratt 1992; Hapuli 2005, 133). Matkailija oli keskustasta tuleva sankari, joka matkusti kaukaiselle ja vaaralliselle äärialueelle ja voitti matkallaan kohtaamansa esteet (Varpio 2005, 31). Matkailija oli suuresta massasta poikkeava ja omia polkujaan maailmalla tallaa ”todellinen matkailija”, kuten etnologi Orvar Löfgren (1999, 262) häntä nimittää. Suomen kirjallisuuden emeritusprofessori Yrjö Varpion (2005, 31) mukaan ”matka ja sen kuvaus toimivat oman kulttuurin etevämmyyden vahvistuksena”. Matkakertomukseen sisällytetty käsitys omasta kulttuurista ja siihen kuuluvista ideologioista on perusta myös – tässä – matkailijaidentiteetin syntymiselle.

Sosiologi Anthony Giddensin (1992, ks. myös Vilkkonen 1997, 52, 57; Desforges 2000, 931–932; Veijola & Jokinen 2001, 87) mukaan identiteetti muodostuu yksilön refleksiivisestä ”itsen kertomuksesta” (narrative of the self). Ihminen kertoo omista yksilöllisistä valinnoistaan mahdollisuuksien ja riskien joukossa ja valintojensa perusteista suhteuttamalla nykyisyyden menneeseen ja toisaalta suuntaamalla menneen avulla myös tulevaisuuteen. Valinnoista kertominen tapahtuu sisäisesti omaa henkilökohtaista elämäkertaa muodostettaessa, mutta myös ulkoisesti representoimalla omia kokemuksia muille (Giddens 1992, Desforgesin mukaan 2000, 932).

Sosiologi ja kulttuurintutkija Stuart Hallin (1999, 23) mukaan globalisoinnin myötä muodostuneessa postmodernissa yhteiskunnassa identiteetti muotoutuu ja muuttuu jatkuvasti sen mukaan miten ja mistä asemasta ihminen esitetään (ks. myös Kuosmanen 2005, 107–108). Myös Giddens (1992, 215) tähdentää, että identiteettiä tulee nykyajan nopeissa elämämuutoksissa kyetä muuttamaan aktiivisesti. Jotta ihminen voi kuitenkin tuntea ristiriitaisten ja vaihtelevien, jatkuvassa prosessissa olevien identiteettien muodostavan yhtenäisen minän, asettaa hän itsensä kuuluvaksi esimerkiksi johonkin yhteisöön tai paikkaan minäkertomusten – Giddensin käsittein itsen kertomuksen – avulla (Hall 1999, 23, 250–251; Giddens 1992, 215).

Matkailija luo oman matkailijaidentiteettinsä matkustamalla (tai vaihtoehtoisesti jäämällä kotiin) ja liittämällä matkailun osaksi omaa elämäkertansa. Kertomalla muille kokemuksistaan ja matkoistaan matkailija kertoo muille myös omasta identiteetistään, omista valinnoistaan ja merkityksistään, siitä kuka hän on ja millainen matkailija hän on. Matkakertomus on matkailijan tapa luoda omaa matkailijaidentiteettiään, jonka avulla erotetaan muista, ei yhtä ”todellisista” matkailijoista – ja erityisesti turisteista. Esimerkiksi matkailun professori Graham Dann (1999) on tarkastellut

matkakertomuksia hahmottamalla miten matkailija erottaa itsensä turistista aika- ja paikkakäsitysten avulla. Esittämällä oman matkansa ja kokemuksensa ajattomiksi ja paikattomiksi verrattuna turistin paikka- ja aika-tilausidonnaisuuteen voi matkailija omaksua antituristisen olemuksen.

Matkakertomuksessa on kyse oman matkan ja matkakokemusten esittämisestä ansiokkaampana toisen kohtaamisena kuin muiden matkailijoiden matkat ja kokemukset. Kasvitieteilijä Robert Fortune (ks. johdannon alussa ensimmäinen kertomus) kuvaa omaa Kiinan matkaansa muun muassa omaksumiensa kiinalaisten ruokailutapojen ja muodollisuuksien avulla. Fortunen matkakokemus on yksilöllinen juuri sen tiukasta kurinalaisuudesta ja paikallisten nautintojen arvostamisesta johtuen. Fortune erottaa itsensä muista matkailijoista kuvaamalla sopeutumistaan paikallisiin tapoihin ja kertomalla miten aina Kiinan sisämaassa matkustaessaan hylkää omat eurooppalaiset tapansa ja nautintonsa. Fortunen ruokakokemus on myös tietyllä tavalla hienostunut hänen peseytyessään päivällisen ja sen jälkeen tarjoiltavan teen välillä.

Riku ja Tuomas (ks. johdannon alussa toinen kertomus) sen sijaan kuvaavat matkakokemuksensa voitokkaana ja yksilöllisenä selviytymistarinaan, jossa ruoan inhottavuus nousee keskeiseen asemaan. Riku ja Tuomas pyrkivät seikkailullisen ja riskejä sisältävän inhon avulla erottautumaan muista matkailijoista. Miehet korostavat omaa rohkeuttaan uhmata kulttuurisia rajoja ja oman ruumiinsa sietokykyä. Fortune luo antituristisen matkailijaidentiteettinsä kulttuurisesti ylevien ja hienostuneeksi miellettyjen paikallisten ruokailutapojen ja -käytöksen omaksumisen avulla. Rikun ja Tuomaksen antituristinen matkailijaidentiteetti taas syntyy kulttuurisesti alhaisena ja siten inhottavana pidetyn hiiren syömisen avulla.

Fortunen ja Rikun ja Tuomaksen matkakertomusten tavoin matkakertomus tai sen osa voi keskittyä ruokaan ja syömiseen aivan yhtä hyvin kuin maisemien tai vieraiden ihmisten kuvailuun. Tutkimuksessani rajaankin matkakertomusten tarkastelun ruokamatkakertomuksiin ja tarkemmin ottaen vielä inhoruokaa käsittelevään ruokamatkakertomukseen. Tutkimukseni aineistona oleva *Madventures II*-sarjan yksi *Yrjöttävä keittiö*-osio on yksi inhoruokamatkakertomuksen televisioitu representaatio.

Tutkimuksessani tarkastelen *miten matkailija voi erottautua tavallisesta turvallisuutta ja nautintoa hakevasta turistista* (ks. Boorstin 1964, Jokisen & Veijolan mukaan 1990, 133) *voittamalla ruokaan liittyvän inhon*. Tutkimukseni pääkysymyksenä on *miten olla olematta turisti*. Haen vastusta kysymykseen selvittämällä millaisella toiminnalla ja minkäläisten toimijoiden oikeuttamana erottautumista tuotetaan (luku 4). Toiminnan hahmottamisen jälkeen tarkastelen myös miten inhoruoasta muodostuu erottautumisen mahdollistava väline ja miten inhon voittaminen on mahdollista (luku 5). Lopuksi tarkastelen vielä miten inhon voittamisesta ja sen avulla suoritetusta erottautumisesta kerrotaan (luku 6).

Inhoruokamatkakertomusta tarkastelen semioottisesti hahmottamalla sen *merkityksiä sisältävänä tekstinä ja kertomuksena*. Algirdas Julien Greimasin semiotiikka perustaa teorian merkityksen tuotannosta juuri kertomukseen, minkä takia Greimasin teoreettista ajattelua voi pitää sopivana lähtökohtana tutkimukseni toteuttamiselle. Greimasilainen semiotiikka tarjoaa kieleen myös laajemman näkökulman kuin lingvistiikka. Greimasilaisen semiotiikan mukaan ilmaisun ”takana” on nimittäin hahmottavissa rakenne, joka tuottaa merkityksen. Inhoruokamatkakertomuksen konkreettinen ilmaisu (sanat, kuvat, musiikki) on siis vain analysoitava pinta, jonka ”takana” vaikuttaa matkailijaidentiteetin ja erottautumisen arvoja tuottava ja merkityksen muodostava rakenne.

Tarkasteltaessa *Yrjöttävää keittiötä* kielen kaltaisena ja kertomuksena (ks. Greimas 1966/1980, 163)¹, voidaan aineistolle esittää seuraavanlaisia kysymyksiä: 1) keitä ovat toimijat (aktantit), 2) millaista on heidän toimintansa (narratiiviset kulut), 3) millaisia ovat toimijoiden väliset suhteet eli toiminnan suuntaaminen (modaliteetit), 4) mikä on toiminnan kokonaiskuva (narratiivinen kaavio), 5) mitä arvoja tavoiteltavaan objektiin liitetään (modaliteetit) ja 6) miten toimijat, toiminta, arvot ja kertomuksen järjestäytyminen tehdään uskottaviksi vakuuttamisen ja oikeiden konkretisointivalintojen avulla (enonsiaatio).

Tässä johdantoluvussa käsittelen ruokamatkakertomuksessa keskeistä ruoan käsitettä ja esittelen aineistonani olevaa inhoruokamatkakertomusta sekä luon lyhyen kuvauksen käyttämäni semioottiseen tutkimusotteeseen.

1.1 Ruoan käsitteellistäminen

1.1.1 Ylevä nautinto

Koska ruoka on arkinen ja hengissä pysymiselle välttämätön asia, joutuu jokainen matkailija ottamaan siihen kantaa ja tekemään valintoja sen suhteen myös matkallaan. Matkakertomukset sisältävät usein kuvauksia vieraasta ruokakulttuurista (ks. Kostianen ym. 2004, 250) ja ovat todennäköisesti sitä ilmeisemmin ja suureleisemmin läsnä mitä kauemmas länsimaisen ruokakulttuurin ulkopuolelle matka on suuntautunut.

Matkakertomuksia ei liene tarkasteltu lainkaan siitä näkökulmasta, miten ruoka tulee niissä esille ja mitä merkityksiä ruoalle kertomuksessa an-

¹ Greimasin mukaan kaikilla ei-kielellisilläkin sanastoilla on kielellinen luonne, vaikka niitä ei voisi kuvata leksikologiona (sanallisesti). Greimasin semiotiikan tavoitteena onkin kielen avulla kuvata erilaisten maailmojen yhtäläisiä rakenneperiaatteita. (Greimas 1966/1980, 163.) Ajattelunsa soveltuvuuden semioottisen tutkimuksen metodologiseksi malliksi Greimas osoittaa yksityiskohtaisella ja monitasoisella analysiillään *Maupassantin* novellista *Kaksi ystävä* (Greimas 1988, ks. myös Greimas 1988, 245).

netaan. Sen sijaan (*kokonaisuutena*) *matkailun suhdetta ruokaan* on kuitenkin käsitelty esimerkiksi matkailukokemuksen tekijänä (Quan & Wang 2004), paikallisen ruoan muuttumisessa turistiruoaksi (Cohen & Avieli 2004), maaseutumatkailun attraktiona (Bessière 1998), markkinoinnin ja tuotteistamisen näkökulmasta (Telfer & Wall 1996; Josiam et al. 2004) sekä tarkastelemalla ruoan relevanssia suhteessa matkailualan (hospitality industry) koulutukseen (Santich 2004).

Useiden lähteiden (Cohen & Avieli 2004, 756; Josiam et al. 2004, 454; Santich 2004, 20) mukaan ruoan ja matkailun yhteyttä on vasta viime vuosina alettu tarkastella ja silloinkin kapeasti ja harvakseltaan käsittämällä ruoka lähinnä motivaatiotekijäksi ja matkailuattraktioksi. Gastronomian koulutusohjelman johtaja ja ruokatoimittaja Barbara Santichin (2004, 19–20, 22) mukaan gastronomian tuottama syömisen nautinto on kuitenkin keskeinen osa matkailun vieraanvaraisuutta ja korostuu *ruokamatkailussa* (gastronomic tourism).

Ruokamatkailun (cuisine tourism) käsitettä käytti ensimmäisen kerran Lucy M. Long vuonna 1998 kuvatessaan mahdollisuutta kokea muita kulttuureita ruoan välityksellä (Wolf 2002, 5). Ruokamatkailulla (cuisine tourism, gastronomic tourism²) tarkoitetaan matkailua, jonka tavoitteena on nauttia ainutkertaisia ja muistettavia gastronomisia kokemuksia (Santich 2004, 15; Wolf 2002, 5). Koska ruoka on kiinteä osa kulttuuria, sijoittuu ruokamatkailukin kulttuurimatkailuun kuuluvaksi matkailumuodoksi (Wolf 2002, 7; Santich 2004, 20). Gastronomian tutkija Rosario Scarpato käsitteksen mukaan kulttuurimatkailussa taide, musiikki ja historia mielletään kulttuuriksi, mutta ruoka, uskonto, tapahtumat, festivaalit ja arkkitehtuuri ovat jääneet harmaaksi alueeksi (Scarpato 2002, Quanin ja Wangin 2004, 299 mukaan). Ruokamatkailulla on myös oma muutaman vuoden ikäinen yhdistyksensä *International Culinary Tourism Association*, jonka näkökulma ruoan ja matkailun yhdistämiseen on ainakin yhdistyksen perustajan Erik Wolfin (Wolf 2002) ja yhdistyksen kotisivujen (www.culinarytourism.org) mukaan tuotteistamiseen ja markkinointiin painottuva.

Ruokamatkailussa ihminen matkustaa kokemaan gastronomista nautintoja ja toteuttamaan kirjailija Jean Anthelme Brillat-Savarinin (1996) termiä lainatakseeni omaa ”herkkusuisuuttaan”. Ruokamatkailussa ruoka on pääasia sekä matkalle lähdössä, matkan onnistumisessa että matkasta kerrottaessa. Ruokamatkailijoiden ruokamatkakertomukset ovat täynnä gastronomisten herkkujen ja niiden syömisen kuvauksia. Tällaisia ruokamatkakertomuksia ovat esimerkiksi ruokaan, ruoanlaittoon ja raaka-aineisiin keskittyvät televisio-ohjelmat kuten esimerkiksi *Aussikokkien matkassa* tai

² Ruokamatkailuun viitataan alan tutkimuksissa useilla englanninkielisillä termeillä. Käytettyjä ovat mm. ”gastronomic tourism” (Santich 2004; Quan & Wang 2004), ”cuisine tourism” (Wolf 2002; Santich 2004), ”culinary tourism” (Santich 2004) ja ”food and wine tourism” (Santich 2004).

Makujen matkassa, joissa matkustetaan vieraaseen maahan, kaupunkiin tai maanosaan ja tutustutaan kohdealueen keittiöön ja ruokakulttuuriin sekä ulkoisen havainnoinnin että syömisen avulla.

Identiteetin määrittely ruoan avulla ei ole uusi asia. Primitiivisissä yhteiskunnissa ruoan määrä nähtiin symbolisena valtana, kun taas modernimmista hierarkkisista yhteiskunnista ruoan laatu ja syömisen tavat korostuivat kulttuurisen vallan merkkeinä (van der Veen 2003, 411–412; ks. myös Corrigan 1997, 118–117). Kulttuurin tutkija Tero Koistisen (2004, 267) mukaan ruoka on yhteydessä siihen maahan ja kansaan, mistä se on kotoisin. Siten ruoan avulla voidaan määritellä ihmisten suhdetta ympäristöönsä ja paikkaansa maailmassa kuten Koistinen (2004) osoittaa analysoidessaan Veikko Huovisen romaanien rikasta ruokateemaa.

Ruokaa voidaan käyttää myös kansallisten identiteettien rakentamiseen, kuten kielten tutkija Jopi Nyman (2004) esittää tarkastellessaan ***Kaksi lihavaa leidiä*** -ruokaohjelman kautta rakentuvaa ihannoitua englantilaisuutta. Nyman tarkastelee siis sosiokulttuurista, eikä yksilöllistä identiteettiä. Sosiaaliantropologi ja sosiologi Anne Murcottin (1986, 79–80) mukaan sosiokulttuurinen identiteetti voidaan hahmottaa ruoan avulla tarkastelemalla mitä merkityksiä esimerkiksi ihmisten toiminta ja materiaallinen maailma saavat ruoan välityksellä. Ruoan avulla muodostettavaan maailmankatsomukseen tai alakulttuuriin liittyvät esimerkiksi vegetaristien toteuttama inhimillisyyden erottaminen ei-inhimillisestä maailmasta tai aterian kautta havaittavissa olevat miehen ja vaimon sosiaaliset identiteetit (Murcott 1986, erityisesti naisen rooli ruokaan liittyen ks. myös Lupton 1996, 37–67).

Vaikka identiteetin tuottamisessa käytetyt valinnat ovat yksilöllisiä, tapahtuu erottautuminen ja samastuminen aina yhteisössä haluttavina ja torjuttavina pidettyjen ominaisuuksien mukaisesti ja siten tietyllä tavalla annettuna (ks. esim. van der Veen 2003). Kaiken kaikkiaan ruoan avulla voidaan kuitenkin sosiologi Deborah Luptonin (1996, 23) mukaan tarkastella millaisena ihminen hahmottaa itsensä ja millaisena hän haluaisi muiden hahmottavan häntä. Ruokamatkakertomuksissa kuvataan yleensä gastronomista ja kulinaarista ylevää nautintoa tuovaa ruokakokemusta, minkä avulla syöjä pyrkii samastumaan muihin herkkusuihin ja gastronomialle arvoa antaviin matkailijoihin sekä erottautumaan normaaliin ruokaan tyytyvistä turisteista. On kuitenkin myös matkailijoita, joille gastronomiia ylistävät matkailijat eivät ole tavoiteltava samastumisryhmä, vaikka hekin pyrkivät mahdollisimman kauas ”normaaliin” ruokaan tyytyvistä turisteista. Gastronomiamatkailijoiden toista ääripäätä edustavat Rikun ja Tuomaksen matkakertomuksessakin esille tulleet inhoruoaasta viehättyneet matkailijat, joiden identiteettityö tapahtuu ruoan ei-nautinnollisuuden avulla.

1.1.2 Alhainen inho

Ruokaa voidaan tarkastella kulttuurisesti ”väärältä” puolelta ja ymmärtää se ei-nautintona nautinnon sijaan. Kulttuurisesti ”väärää” ja ei-nautinnollisena pidettyä ruokaa kutsun *inhoruoaksi*. Inhoruoalla tarkoitan fysiologisesti syötäväksi soveltuvaa, mutta kulttuurisesti syötäväksi kelpaamatonta ja siksi alhaista ruokaa.

Luonto tarjoaa ihmiselle runsaasti vaihtoehtoja tyydyttää elämän ylläpitoon tarvittava ravitsemuksellinen tarpeemme. Emme kuitenkaan valitse ruokaamme satunnaisesti vaan tiukkoihin kulttuurisiin määrittelyihin nojaten. Jotta käsitämmme jonkin ravinnon ruoaksi, tulee sen Lévi-Straussin mukaan olla ensinnäkin hyvää ajateltavaa (good to think) ja toisekseen Harrisin mukaan vasta sitten hyvää syötävää (good to eat) (Mäkelä 2002, 11). Ruoan valinta on siis prosessi, jossa luonnon ravinto muuttuu kulttuurin tuotteeksi eli ruoaksi jo kielen tasolla määriteltäessä mikä on syötävää ja mikä syötäväksi kelpaamatonta (Mäkelä 2002, 11). Ruoan määrittelyminen syötäväksi kelpaavaksi ei kuitenkaan tarkoita, että ruoka olisi maultaan tai vaikutuksiltaan hyvää vaan se voi olla myös pahaa esimerkiksi terveydelle (ks. Falk 1994, 69–70; Mäkelä 2000b, 201).

Ruoka on sosiaaliseen kontekstiin sidottu kommunikaation väline, jonka avulla määrittelemme sosiokulttuurista (ei siis yksilöllistä) identiteettiämme tietynlaisena maailmankatsomuksena (esimerkiksi vegetaristit) (Murcott 1986, 79–80; Mäkelä 2000b, 214). Ruoan valintaan liittyykin materiaalisen puolen lisäksi aina myös symbolinen merkitys, sillä ruoan sisältämien ominaisuuksien ajatellaan siirtyvän syöjään (Corrigan 1997, 115–131; Mäkelä 2000b, 214). Siten materiaallinen maku muuttuu symboliseksi mauksi (Falk 1994, 68, ks. myös Bourdieu 1984; Mäkelä 2002; Synteesi 3/1991) ja Brillat-Savarinin lausahdus ”Kerro minulle mitä syöt, minä sanon kuka olet.” (Brillat-Savarin 1996, 15) kuvaa ruoan ei-fysiologista maku-ulottuvuutta osuvasti.

Ruoan symbolista ulottuvuutta on käsitellyt erityisesti kulttuuri-antropologi Mary Douglas teoksessaan *Puhtaus ja vaara* (1966/2000) (ks. esim. Falk 1994, 68–92). Douglas kuvaa sosiaalisen järjestyksen rakentumista likaantumisen ja saastumisen käsitysten avulla. Esimerkiksi juutalaisten sianlihan syöntikielto liittyy saastumisen välttämiseen. Douglasille puhdas merkitsee syötävää ja likainen syötäväksi kelpaamatonta. Douglas erottelee objektit suhteessa ihmiseen liian kaukana tai toisaalta liian lähellä oleviin objekteihin. Liian lähellä tai liian kaukana ihmistä olevat objektit ovat tabuja, epäpuhtaita ja syötäväksi kelpaamattomia. Näissä kategorioissa syöjän ja ruoan roolit nimittäin hämärtyvät ja siten molempia kategorioita leimaakin sekä praktinen että symbolinen kontrolloimattomuus.

Toisaalta tästä uuden kontrolloimattomuuden tunteen aiheuttamasta pelosta tulla syödyksi on sosiologi Pasi Falkin (1994, 85–86) mukaan löydet-

tävissä myös positiivinen ulottuvuus eli halu tulla toisen syömäksi. Ruoan kohdalla tämä tarkoittaa, että jokin ruoka (esimerkiksi suklaa tai kuten Falk puhuu kielletyn hedelmän makeudesta) tuottaa niin voimakasta mielihyvää, että ruoka ottaa ihmisen haltuunsa. Mielihyvä voidaan kokea myös inhon kautta, sillä mielihyvän ja inhon käsitteiden raja on häilyvä. Inhossa pelko ja torjunta voi muuttua haluksi rikkoa normaalisuuden ja ruumiillisuuden rajat ja siten negatiivisena ja torjuttuna pidetty asia kääntyykin positiiviseksi ja kaivattavaksi asiaksi. (ks. Falk 1986, 243–244; Falk 1994, 88–89.) Inho onkin siis yhtä aitoa kuin halu, toteavat sosiologi Eeva Jokinen ja sosiologi ja matkailun kulttuurintutkija Soile Veijola tarkastellessaan inhon logiikkaa suhteessa ylevään ja banaaliin (Jokinen & Veijola 1990, 29).

Jaottelu syötävään ja ei-syötävään on rinnasteinen muihin maailmaa jäsentäviin peruskategorioihin kuten esimerkiksi luonto/kulttuuri, hyvä/paha ja me/muut. Falkin mukaan syötäväksi luokiteltava tarkoittaa jotakin, joka hyväksytään tai otetaan sisälle omaan yhteisöön ja viimeisenä tavona omaan kehoon. Kaikki muu on ei-syötävää. Kulttuurinen syötävän ja ei-syötävän välinen raja ilmenee tabuissa ja rituaalisissa säännöissä. (Falk 1994, 68–69.) Raja liittyy esimerkiksi aikaan, paikkaan, sosiaalisen aseman säilyttämiseen (tai parantamiseen), opittuun tapaan, moraalisiiin seikkoihin tai ruoanvalmistustapaan (Falk 1994, 70; Corrigan 1997, 121–124). Ruoanvalmistuksen (ja erityisesti syömisen) rituaalin avulla ruoka otetaan omaksi muuntamalla syötävän ja ei-syötävän kulttuurista kategoriaa (Falk 1994, 68, 70; ks. myös Murcott 1986, 80). Claude Lévi-Straussin (1964/1986) mukaan ihminen käyttää erilaisia ruoanvalmistuksen tapoja (kuten esimerkiksi keittäminen, paistaminen ja mädättäminen) muuntaakseen luontoa kulttuuriksi ja erottuakseen siten raakaa ravintoa syövästä luontoon kuuluvasta syöjästä.

Korostaakseen omaa matkailijaidentiteettiään voi matkailija joskus suosia alhaista inhoruokaa ylevän herkkuruoan sijaan. Jokisen ja Veijolan (1990) pohdinnat ylevän porvarillisen diskurssin ja alhaisen turistidiskurssin suhteesta toisiinsa matkailun kentällä lähtivät myös liikkeelle ruoasta: porsasjuhlista. Heidän mukaansa sika koettiin porvarillisessa diskurssissa alhaisena ja siten turistiuteen kuuluvana. Porvaristo määritteli oman identiteettinsä ”negaatioiden, poissulkemisen ja vastakkaisten ominaisuuksien kautta” (Jokinen & Veijola 1990, 23) ja siten inhon logiikan mukaisesti. Sitä mitä inhotaan, sitä myös halutaan. (Jokinen & Veijola 1990, 17–29, 69, 103.)

Matkailijan mielihyvään johtavan nautinnon korvaamista inholla tarkastellaan tässä tutkimuksessa travellerikulttuuria representoivan *Madventures*-televisio-ohjelman *Yrjöttävän keittiön* (jatkossa ilman kursivointia) avulla.

1.2 Ruokamatkakertomus

Travelleri – suomennettuna selkäreppumatkailija – on (usein) länsimaista lähtöisin oleva henkilö, joka matkustaa joustavan ja pääosin itsejärjestetyn matkasuunnitelman mukaan monissa, usein Kaakkois-Aasiaan ja Australiaan sijoittuvissa kohteissa kokeakseen jonkinasteisen sisäisen muutoksen itsessään. Keskeistä travellauksessa on turisteista erottautuminen ja omien kokemusten ja niistä seuranneen travelleri-identiteetin kommunikointi muille travellereille niin kutsuttu *riski- ja seikkailukertomusten* (Elsrud 2001) avulla.

Riski- ja seikkailukertomukset ovat sosiologi Torun Elsrudin (2001, 598) mukaan vain yksi tapa kertoa ”matkailun suurta kertomusta”. Riski- ja seikkailukertomuksia käytetään identiteetin tuottamisessa käsittämällä yksilöllisesti toteutetut matkat ”kolmanteen maailmaan, primitiiviseen, köyhään ja kehittymättömään” (Elsrud 2001, 598) sekä riskeinä että palkitsevina. Kulttuurisesti määritellyt riski ja seikkailu esiintyvät yksilöiden kertomuksissa symboloiden kertojan omaa identiteettiä ja antaen yksilölle jatkuvuuden tunteen (Elsrud 2001, 600).

Tutkimukseni aineistona oleva Yrjöttävä keittiö on *riski- ja seikkailukertomuksena esitetty ruokaan keskittyvä travellerien matkakertomus*. Ruokamatkakertomus on televisiosta *Subtv:ltä*³ 10.4.2005 nauhoitettu *Madventures II*-sarjan *Afriikka 1*-jakson *Mad Cook*-osio. *Madventures* on travellerikulttuurista ja undergroundista ponnistava (MA-info, 14.3.2006) kahden kaveruksen omakohtainen matkakertomus, jonka jokaisessa jaksossa esitellään myös esimerkki kohdemaan yrjöttävästä keittiöstä otsikolla *Mad Cook*⁴. Ohjelman toisen (ilmaistu roomalaisella järjestysluvulla ohjelman nimen perässä) tuotantokauden jaksoissa kaksi nuorta toimittajaa Riku Rantala ja Tuomas (Tunna) Milonoff kiertävät reput selässään kymmenessä eri maassa. Ohjelman internetsivujen mukaan *Madventures* on ”rehellistä ja aitoa itsenäistä matkailua tinkimättömällä asenteella” (MA-info, 14.3.2006).

³ *Subtv* on elokuussa 2001 perustettu kotimainen kaapeli- ja digikanava, jonka pääkohderyhmä on 15–34-vuotiaat nuorekkaat suomalaiset. Kanavan ohjelmisto tarjoaa viihdettä ympäri vuorokauden. *Subtv* on osa *MTV Mediaa* ja se on Suomen kolmanneksi suurin kaupallinen tv-kanava. *Subtv:n* katsojaosuus ydinkohderyhmässään oli vuonna 2005 6,3 prosenttia. (Spotti 15.3.2006; Subtv 14.3.2006.)

⁴ Vaikka ohjelman jokaisessa jaksossa mukana oleva Yrjöttävä keittiö saa ohjelmassa erityishuomion, käsitellään ohjelmassa myös muuten ruokaan liittyviä asioita. Rantala ja Milonoff saattavat esimerkiksi kertoa paikallisten ruokavaliosta ja sen poikkeamista (esim. Länsi-Papualla (*Madventures II* 27.3.2006) viidakkoon lähdetessä teurastetaan erittäin arvokkaana omaisuutena pidetty sika) tai käydä paikallisessa ravintolassa (esim. Japanissa (*Madventures II* 6.3.2005) kokeilemassa liukuhihnasushia) tai vieraila paikallisella torilla (esim. Japanissa (*Madventures II* 6.3.2005) torilla, josta saa kaikkea merestä nostettua ruoan raaka-ainetta).

Madventures esitettiin *Subtv:llä* ensimmäisen kerran syksyllä 2002. Ensimmäisellä tuotantokaudella Rantala ja Milonoff matkustivat kahdeksan kuukauden ajan pienellä budjetilla. Tämä kotimainen matkailusarja, joksi ohjelma kotisivuillaan luokitellaan, on uusittu jo kahteen kertaan ja ohjelman toinen tuotantokausi eli *Madventures II* sai ensi-iltansa helmikuussa 2005. (MA-info, 14.3.2006.) Vuoden 2006 alussa toinen tuotantokausi lähti puolestaan uusintakierrokselle. Lisäksi ohjelman kaikki jaksot esitetään televisiossa aina kahteen kertaan, ensimmäisen kerran sunnuntaisin ja toisen kerran seuraavan lauantain myöhäisohjelmistossa.

Madventures I on esitetty myös Viron televisiossa ja sen jaksoja kiertää piraattikopioina internetissä (MA-info, 14.3.2006). Syyskuussa 2005 julkaistiin ensimmäisen tuotantokauden ja maaliskuussa 2006 toisen tuotantokauden ohjelmien dvd-levyt (Superpirate 14.3.2006; MA-uutiset 14.3.2006). Ohjelmalla on myös omat kotisivut (www.madventures.net), joilta on linkki Pirates-internetkauppaan. Internetkauppaa kutsutaan ohjelman kotisivuilla kuitenkin *Mad Storeksi*. *Mad Storessa* on myynnissä ohjelman dvd-levyjä ja monenlaisia t-paitoja.

Elokuussa 2005 *Madventures II* sai pääpalkinnon *Media & Message*-kilpailun kauden 2004–2005 ohjelmatussarjassa ja jaetun toisen palkinnon asiaohjelmasarjassa. *Madventures II* on palkittu myös vuoden 2005 viihteen *Erikois-Venlalla* (Lapin Kansa 15.01.2006; MA-uutiset 14.3.2006) Ohjelman kotisivujen palkintouutisen kohdalla Venla-palkinnon todetaan olevan myös sikäli merkittävä, että *Subtv:n* ohjelmat eivät tavallisesti pääse osallistumaan kyseiseen kilpailuun lainkaan. (MA-uutiset 14.3.2006.) Tähän vaikuttanee *Subtv:n* tulo julkisuuteen syksyllä 2001 erilaisten törkyohjelmien avulla (ks. Isohella 2002).

Ohjelman kolmannelle tuotantokaudelle olisi kysyntää ainakin katsojalukujen⁵ ja ohjelman kotisivujen keskustelupalstojen sisällön mukaan. Ohjelman kotisivuilla vastataan toiveeseen ytimekkäästi ”never say never”, mutta ainakaan lähitulevaisuudessa uutta tuotantokautta ei tulla näkemään. Sen sijaan sivuilla luvataan, että Gimmeyawalletin guerillatuotanto jatkuu tulevaisuudessakin kertoen totuuden sekä antamalla yksinkertaiset ratkaisut kaikkiin maailman ongelmiin. (MA-uutiset 14.3.2006.)

⁵ Maaliskuussa 2005 Suomen televisiokanavien teettämässä ja *Finnpanel Oy:n* tekemässä tutkimuksessa selvitettiin mikä katsojia kiinnostaa. Tutkimuksessa oli mukana ohjelmatyytyväisyystutkimus maaliskuussa 2005 ja TV-mittaritutkimus tammi-maaliskuulta 2005. Tutkimuksen tulosten mukaan *Madventures II* oli koko *Alma-Median* televisiotoiminnan kiinnostavin kotimainen viihdeohjelma 15–44-vuotiaiden mielestä. (Spotti 14.3.2006; MA-uutiset 14.3.2006.) Tämän tutkimustuloksen tarkempi käsittely saattaa olla kuitenkin vaikeaa, sillä tutkimuksen tehneen *Finnpanel Oy:n* kotisivuilla (Finnpanel 14.3.2006) kyseisiä tutkimustuloksia ei ole nähtävillä siinä muodossa, että ne antaisivat vastaavan tuloksen ohjelman suosiosta. Tämän takia tuloksiin tuleekin mielestäni suhtautua hieman varauksella. Tutkimustulosten pienoinen epäselvyys tässä kohdin ei kuitenkaan ole esteenä tai relevanttina puutteena tämän tutkimuksen toteuttamiselle.

Katsottuani kaikki toisen tuotantokauden 15 puolen tunnin mittaista ohjelmaa läpi tein listan ohjelmista ja niiden Yrjöttävistä keittiöistä (liite 1). Tutkimuksessani puhun Yrjöttävästä keittiöstä enkä *Mad Cookista*, sen yksiselitteisemmän tulkinnan takia. *Mad Cook* voidaan nimittäin suomen- taa sekä hulluksi/yrjöttäväksi keittiöksi että kokiksi. Pääsääntöisesti ohjel- missa, aivan kuten Yrjöttävissä keittiöissäkin, toistuu sama rakenne jaksos- ta toiseen. Rantala toimii pääsääntöisesti juontajana ja Milonoff kuvaajana. Rantala vie katselijan Yrjöttävään keittiöön toteamalla: ”Terrrrrvetuloa Madventures-ruokaohjelmaan makumatkalle maailman yrjöttävimpiin keittiöihin!”. Tämän jälkeen valmistettavan ruoan raaka-aine esitellään näyttävästi lähikuvassa Rantalan pitäessä sitä useimmiten kädessään. Myös raaka-aineen hankinta ja alkuperä kuvaillaan. Ruoan valmistus tapahtuu ”kaikkein pyhimässä” eli keittiössä, joka voi olla kaikkea nuotion ja ra- vintolakeittiön väliltä. Ruoan valmistuksessa on mukana myös paikallinen ihminen. Kommunikointi paikallisen kanssa on joko täysin olematonta tai sitten Rantalan suunnalta korostetun yksipuolista tai vain erittäin sujuvaa kuuntelua. Ruoan valmistusvaiheita näytetään yleensä nopeiden kuvien avulla ja ruoan reseptin viitataan löytyvän ohjelman kotisivuilta. Ruoan valmistuttua se asetetaan lautaselle lisukkeiden kera tai vastakohtaisesti syödään suoraan vartaasta ja/tai sormin. Rantala tuo ruoan keittiön ulko- puolelle (eli ulos tai ruokasaliin) ja Rantala ja Milonoff ratkaisevat kivi–sak- set–paperi-leikin (”ksp-pelin”, kuten Rantala sanoo) avulla kumpi miehistä syö ruoan. Leikin häviäjä syö ruoan, tai ainakin osan siitä, yleensä vasten- mielisesti, mutta joskus myös helposti ja ilman ongelmia⁶. Leikin voittaja kuvaa syömistapahtumaa ja irvailee syöjän kohtaloa sekä kertoilee yökö- täviä tarinoita tai ivailevia vitsejä ruoasta tai sen raaka-aineesta. Yrjöttävä keittiö loppuu aina syöjän todetessa ”Mad Cook kiittää, kuittaa.”.

Madventures II:n Yrjöttäviä keittiöitä on yhteensä 12 kappaletta. Siten kolme viimeistä niin sanottua extra-jaksoa eivät sisällä kyseistä osiota. En- simmäiseen extra-jaksoon (12. jakso) on kuitenkin kerätty viisi aiemmin esitettyä toisen tuotantokauden Yrjöttävää keittiötä sekä ennen julkaise- mattomana materiaalina laosilaisen oravan syöminen. Aineiston valintaan osallistuvista 12 keittiö-osiosta kolme liittyy rottien syömiseen ja muut hiir- ten, sagomatojen, tuhatjalkaisten, kanansikiön, oravan, kantonilaisen pik- nikin, pallokalan ja tonnikalan silmämunan ja mädätettyjen papujen syö- miseen sekä yksi yrttisavukkeen polttamiseen.

Tutkimukseni aineistoksi valitsin *Madventures II:n* kahdeksannen oh- jelman (joka keskittyy Malawiin ja Sambiaan) Yrjöttävän keittiön, jossa val- mistetaan ja syödään peltohiiriä (resepti liite 2). Halusin tarkastella jaksoa, joka vastaa mahdollisimman hyvin edellä kuvaillun Yrjöttävän keittiön tois- tuvaa rakennetta. Jakson tuli sisältää raaka-aineen hankinnan ja alkuperän

⁶ Esimerkiksi Rantalan syödessä tuhatjalkaisia Afrikassa (*Madventures II* 17.4.2005).

kuvailua, ruoan valmistusta paikallisen ihmisen avustuksella sekä kilpailun avulla ratkaistava syöminen. Kiinalaisen piknikin ja laosilaisen kanansikiön syömistä kuvaavat jaksot keskittyivät vain syömisvaiheeseen. Lopputuotteen kulutuksesta on kyse myös yrttisavukkeen polttamisen kohdalla. Yrttisavuke ei mielestäni muutenkaan tosin vastaa niin sanottua normaalia ruokaa ja eroaa siten tavallisesta Yrjöttävästä keittiöstä. Travellerien itse ohjeen mukaan valmistama tonnikalan silmämuna ja mädätetyt pavut jää myös tarkastelun ulkopuolelle, koska paikallinen ihminen ei osallistunut ruoanvalmistukseen. Länsipapualaiset sagomadot, namibialaiset tuhatjal-kaiset, laosilainen orava ja japanilainen pallokala olisivat kaikki olleet mielenkiintoisia ja kriteerit täyttäviä tutkimuskohteita, mutta rottien ja hiirten yleisempi esiintyminen vei huomioni väistämättä niihin. Niinpä tarkensin jaksovalinnan kriteereitä ja keskityin valitsemaan aineistoni niistä jaksoista, joissa ruoan valmistuksessa käytettiin samankaltaista raaka-ainetta, hiiriä tai rottia. Valitsin aineisto-osiokseni hiiret, koska rotta-aterioiden suurempi lukumäärä olisi tuottanut mahdollisesti vertailun paineen eri rotta-aterioita käsittelevien jaksosten välille. Sambialaiset hiiret ja etelävietnamilainen rotta olivat ”rottajutuista” mukana myös extrajaksossa 12.

Aineistonani oleva Yrjöttävä keittiö löytyy litteroituna liitteestä kolme (liite 3), mistä käyvät ilmi myös litterointiperiaatteeni.

Madventures on ehdottomasti vain pienen matkailusta kiinnostuneen ryhmän kulttiohjelma. Ohjelman ideassa esittää erillinen osio kunkin kohdemaan ruokakulttuuriin liittyen, ei vaikuttanut olevan kiinnostavaa ulottuvuutta sinällään. Se mikä teki ohjelmasta kuitenkin kiinnostavan, oli kohdemaan ruokakulttuurin esittäminen – poikkeuksellisesti matkailuohjelmassa – inhoruokan eikä nautinnollisen ruoan avulla. Yrjöttävässä keittiössä nostetaan kulttuurisesti alhaiseksi ja torjuttavaksi määritelty ruoka keskeiselle paikalle ja otetaan se osaksi itseä. Esimerkiksi Elsrud (2001, 610–611, ks. myös Pearce 1982 Jacobsenin 2000, 294 mukaan) väittää ruoan ja erityisesti liharuokien valinnan erottelevan travellerit paitsi turisteista myös muista travellerista. Elsrudin mukaan ruoka edustaa muutakin kuin vain kulinaarista matkakokemusta. Likaisena, epäterveellisenä tai jopa vaarallisenä pidetyn ruoan nauttiminen sisältää hänen mukaana voimakkaita väitteitä sisusta, rohkeudesta, pelottomuudesta, urheudesta ja kokemuksesta.

Elsrudin kuvailemat ruoan ominaisuudet liittyvät ruoan symboliseen makuun. Ruoka nimittäin kantaa mukanaan materiaalisen makuelämyksen lisäksi symbolisia ominaisuuksia ja arvoja, jotka syöjä voi ottaa osaksi itseään ja identiteettiään. Voidaan ajatella, että esimerkiksi Kiinassa tarjoilun koira-aterian nauttiminen sisältää symbolisen osoituksen länsimaisen ruokailijan rohkeudesta ja pelottomuudesta. Travellerille syöminen on einautintoa ja inhoa (vrt. turistin ja ruokamatkailijan nautinto), joka esittää riskeinä ja seikkailuina. Riskeissä ja seikkailuissa symboliikka on tärkeämpää kuin itse toiminta. Siten travellerit esittävät syöminen olevan riski

ja seikkailu, joka sisältää heille tärkeitä ja ruoan avulla saavutettavissa olevia symbolisia ulottuvuuksia, kuten esimerkiksi Elsrudin mainitsemat sisu, rohkeus, pelottomuus, urheus ja kokemus.

1.3 Semioottinen tutkimusote

Semiotiikka tarjoaa – vaikkapa inhoruoan – tutkijalle *teoreettis-metodologisen viitekehäyksen*, mikä tarkoittaa sen soveltuvuutta sekä teoriaksi että metodiksi (ks. esim. Greimas & Courtés 1982, 287–293; Salosaari 1989, 40–42). Semiotiikka on merkkiä ja merkkijärjestelmiä sekä merkitystä ja merkitysjärjestelmiä ja kaikkien näiden tuottamista, ominaisuuksia, suhteita ja käyttöä tarkasteleva tiede. (Ks. esim. Tarasti 1992, 5; Pikkarainen 2004; 14–15, 150.) Kirjallisuuden tutkija ja semiotikko Harri Veivon ja venäläisen kirjallisuuden ja kulttuurin tutkija Tomi Huttusen (1999, 7, 21) mukaan semiotiikan avulla voidaan tutkia *miten erilaiset ilmiöt ja teot toimivat merkkeinä ja tuottavat toimintaa ja arvoja ohjaavia merkityksiä*. Semiotiikan tavoitteena ei ole luoda uusia merkityksiä vaan täsmentää jo tunnettuja merkityksiä (Schleifer 1987, xxii), mikä onkin loogista, kuten kasvatustieteilijä ja semiotikko Eetu Pikkarainen (2004, 23–24) huomauttaa, sillä miten voisi tutkia jotakin mitä ei vielä ole olemassa. Semiotiikassa ei siis ole oleellisinta merkityksen teorian rakentaminen sinänsä vaan sen tarjoamien välineiden avulla suoritettava maailman merkitysten hahmotaminen ja ennen kaikkea oman asemamme suhteuttaminen näihin kulttuurin merkitseviin rakenteisiin (Hammad 1989, vii-xv; Veivo & Huttunen 1999, 7, 21). Siten monet eri tieteen alat⁷ voivat hyödyntää semiotiikkaa tarkastellessaan merkitseviä ilmiöitä.

Nykyaikaisen semiotiikan voidaan sanoa saaneen alkunsa sekä Euroopassa että Amerikassa 1900-luvun alussa. Euroopassa sveitsiläinen kielitieteilijä Ferdinand de Saussure (1857–1913) kehitti *semiologian*, jonka tavoitteena oli tutkia merkkien elämää sosiaalisen maailman osana. Amerikassa filosofi Charles Sanders Peirce (1839–1914) taas esitti oman filosofisen näkemyksensä *semeiotiikasta*. Vuonna 1969 Semiotiikan kansainvälinen liitto omaksui tieteen päänimitykseksi semiotiikan (Salosaari 1989, 22).

Saussuren käsitys kielen olemuksesta ja merkin käsitteestä välittyi koko strukturaaliseen traditioon ja *struktuuristinen semiotiikka* hahmotetaankin Saussuren kielikäsitteiden soveltamisena muiden merkkijärjestelmien tutkimiseen (Veivo & Huttunen 1999, 26, 34). Saussuren perusajatuksena

⁷ Tieteenalojen moninaisuutta kuvaavat esimerkiksi Pariisin semioottisen koulukunnan esseekokoelmissa (Perron & Collins 1989a; 1989b) julkaistujen artikkelien monenkirjaiset sovellusalat muun muassa matkakirjallisuuteen, runouteen, maalaustaiteeseen, matematiikkaan, ruokareseptiin, mainontaan, tieteellisen kokeen havainnollistamiseen, vertauksiin ja psykomotoriseen terapiaan.

oli jakaa kieli *langueen* ja *paroleen*, jotka voidaan suomentaa *kielisysteemiiksi* ja *puhunnaksi* (Tarasti 1992, 11). Languella (kielisysteemillä) Saussure tarkoittaa kommunikaatiolle välttämätöntä kielen yhteistä ja sopimukseen perustuvaa sosiaalista ainesta (Veivo & Huttunen 1999, 26; Tarasti 1992, 11). Parolella (puhunnalla) Saussure puolestaan viittaa yksittäisen puhujan mahdollisuuksiin muodostaa viestejä toisille saman yhteisön jäsenille vaihtelevin tavoin, mutta kuitenkin kielisysteemin määrittämässä rajoissa pysyen (Tarasti 1992, 11–12; Veivo & Huttunen 1999, 26).

Algirdas Julien Greimasin⁸ semiotiikka kumpuaa saussurelaisesta traditiosta. Greimasin mukaan kielisysteemi voidaan käsittää semioottisena systeeminä ja puhunta semioottisena prosessina. Hänen mukaansa Saussure pyrki erottelemaan lingvistisen objektin muodollisen määrittelyn sekä yksilöllisen ja materiaalisen mahdollisuuden objektin määrittelyyn (Greimas & Courtés 1982, 170). Greimas tarkoittaa tällä, että luonnollinen kieli muodostaa semioottisen systeemin, *languen*, joka mahdollistaa lingvistisen objektin määrittelyn muodollisesti esimerkiksi kieliopillisten sääntöjen mukaisesti. Lingvististä objektia voidaan määrittellä kuitenkin myös puheen avulla yksilöllisen semioottisen prosessin avulla, josta tuloksena on objektin materiaalinen määrittely eli esimerkiksi sanoja. Greimas muistuttaa, että usein luonnollinen kieli on semioottisena systeeminä (*langue*) nähty vain kaavamaisena käsitteenä ja siten redusoitu puhtaaksi taksonomiaksi unohtaen luonnollisen kielen perustavanlaatuinen tehtävä puheen mahdollistajana, kompetenssina (Greimas & Courtés 1982, 170).

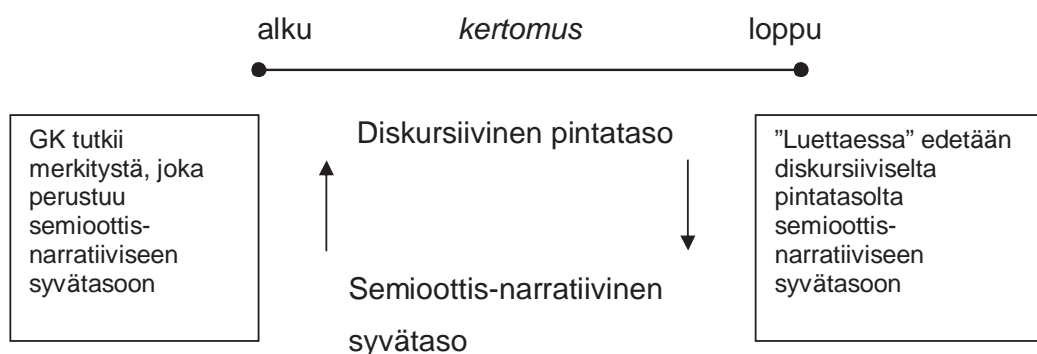
Greimasin semioottisen ajattelun kiteytymänä pidetään *generatiivisen kulun* ajatusta, joka yksinkertaistaen kuvaa merkityksen kehittymistä vaihe vaiheelta yksinkertaisesta ja abstraktista kohti konkreettista ja monitasoista merkityksen muotoa. Greimasin teorian ytimenä on *narratologinen* näkemys maailman järjestäytymisestä eteemme tietynlaisena kertomuksena. Koska kertomukselle on olennaista tilojen (laajassa mielessä, ei konkreettisenä paikkana) muuttuminen, sisältää se tapahtumia ja siten toiminnan ulottuvuuden.

Generatiivisessa kulussaan Greimas erottaa *semioottis-narratiivisen syvätason* ja *diskursiivisen pintatason*. Semioottis-narratiivinen taso antaa välineet kuvailla tarkasteltavan ilmiön sisäistä järjestystä, toimijoita ja heidän aikeitaan sekä toiminnan kokonaiskuvaa. Diskursiivinen taso taas ”pukee” tämän järjestyksen, toimijat ja toiminnan kokonaisuuden antamal-

⁸ Greimas (1917–1992) opiskeli ensin lakia Liettuassa ja myöhemmin vuosina 1936–1939 lingvistiikkaa Grenoblessa. Vuonna 1939 hän palasi Liettuaan suorittamaan asepalvelustaan, mutta palasi Ranskaan taas vuonna 1944 ja valmistui Sorbonnen yliopistosta filosofian tohtoriksi vuonna 1949. Useiden ulkomailla vietettyjen luennoitsijavuosien jälkeen Greimas palasi Pariisiin ja keskittyi semioottisen lingvistiikan tutkimukseen. Myöhemmin Greimas tutki myös liettualaista mytologiaa Georges Dumézilin, Claude Lévi-Straussin ja Marcel Detiennen metodien avulla ja julkaisi teokset *Of Godsmad Men* (1979) ja *In Search of National Memory* (1990). (Wikipedia 5.4.2006.)

la esimerkiksi toiminnalle teeman ja toimijoille nimet ja luonteet. Semioottis-narratiivisen ja diskursiivisen tason erottelussa onkin taustalla nähtävissä Saussuren erottelu langueen ja paroleen (ks. esim. Tarasti 1992, 69): semioottis-narratiivinen taso vastaa Saussuren languea eli rakennetta ja systeemiä, kun taas diskursiivinen taso vastaa parolea eli prosessia.

Generatiivisen kulun syvätasoa ei kuitenkaan pidä käsittää tekstin alkuna tai pintatasoa tekstin loppuna. Jotta jostain päästään kuitenkin liikkeelle, on generatiivisessa kulussakin ollut tarpeellista jäsentää erilaisia merkityksen kehittymisen etenemistasoja. Teksti on ilmiön lingvistisen prosessin manifestaatio, jolle diskursiivinen taso antaa ilmaisun ja semioottis-narratiivinen taso sisällön (Greimas & Courtés 1982, 340–341). Tekstillä tarkoitetaan siis havaittavissa olevaa tekstiä (kirjoitus, maalaus, liike, ateria jne.). Lukiessamme tekstiä sijoitamme siihen aika- ja henkilömääreitä sekä luomme näkökulman siitä, kuka tekstissä kertoo (ks. esim. Rimmon-Kenan 1991). Hahmottamalla teksti rajattuna tekstinä, jolla on alku ja loppu ja joka kuvaa tapahtumien jatkumon, abstrahoinme tekstistä kertomuksen (ks. Rimmon-Kenan 1991, 15, 21). Tekstin hahmottaminen rajattuna kokonaisuutena on edellytys sille, että sitä voidaan pitää tutkittavissa olevana yksikkönä. Tutkimuksessani käytän kumpaakin sanaa, sekä tekstiä että kertomusta, mutta tarkoitan niillä aina rajattua ja ajallisesti järjestettyä kokonaisuutta eli kertomusta. Kuviossa 1 havainnollistuvat generatiivisen kulun (GK) ja lukemisen suhteet kertomukseen.

Lähde: Veivo 2006.

Kuvio 1. GK:n, "lukemisen" ja kertomuksen suhde toisiinsa.

Tutkimuksessani tarkastelen lähinnä semioottis-narratiivista syvätasoa hahmottaessani travellerien toimintaa sekä suhteessa inhoruokaan että suhteessa muiden toimijoiden muodostamaan toiminnan kokonaiskuvaan. Toiminnan kokonaiskuvan eli kertomuksen muodostumisen mahdollistaa semioottis-narratiiviselle syvätasolle sijoittuva rakenteessa vaikuttava toimija, jota Greimas kutsuu *aktantiksi* (ks. esim. Korhonen & Oksanen 1997,

61–62). Aktanttien suhtautumista toisiinsa kuvaavaa mallia Greimas kutsuu **aktanttimalliksi**. *Narratiivisella kaaviolla* Greimas taas viittaa kaikkien aktanttien toiminnan muodostamaan kokonaiskuvaan. Aktanttien keskinäisiä suhteita Greimas tarkastelee **modaliteetin** käsitteen avulla, joka ilmentää toimijan näkökulmaa sekä asennetta ja jonka avulla toimija tuottaa arvoja (ks. Sulkunen & Törrönen 1997b, 73, 81–82).

Semioottis-narratiivisen tason toimijoiden ja toiminnan esittäminen ymmärrettävässä ja näkyvässä muodossa eli siirtyminen diskursiiviselle tasolle sisältää **enonsiatiivisen** ulottuvuuden. Enonsiatio tarkoittaa merkityksen rakenteiden muuttamista jollakin tavalla esimerkiksi kielellisesti (sanat) tai visuaalisesti (kuvat) havaittaviksi. Esimerkiksi inhoruoka pyritään esittämään vakuuttavana identiteetin rakentajana. Sen takia syvätasolla ilmennyt ja toiminnan kautta vaihtuviksi tiloiksi jäsenyvä kertomuksellinen rakenne tulee ”pukea” uskottaviin vaatteisiin ja konkreettiseen muotoon. Esimerkiksi paikasta toiseen matkustavan toimijan pukeminen kamera olalla ja vyölaukku vatsan päällä kulkevaaksi turistiksi ei olisi kovin vakuuttavaa travelleri-identiteetin saavuttamisessa. Tutkimuksessani tarkastelen myös tätä **vakuuttavuuden** ja sitä parhaassa tapauksessa seuraavaa **uskottavuuden** ulottuvuutta inhoruokan kohdalla.

Semiotiikkaa on aikaisemminkin sovellettu matkailun ja ruoan tutkimukseen, vaikkakaan ei tosin samassa tutkimuksessa. Charlotte M. Echtnerin (1999, 53) mukaan semiotiikkaa on käytetty laajasti matkailumarkkinoinnissa⁹ tarkasteltaessa matkailumarkkinoinnin käyttämän kielen tuottamaa matkailukokemusta (ks. esimerkiksi Uzzell 1984; Cohen 1989; Brown 1994; Selwyn 1993; Dann 1996a; 1996b). Echtnerin (1999, 47) mukaan semiotiikka olisi kuitenkin käyttökelpoinen näkökulma sovellettavaksi myös muilla matkailututkimuksen aloilla, koska sen avulla voidaan ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja kommunikointia.

Semioottista matkailututkimusta muussa kuin matkailumarkkinoinnin mielessä edustaa Dean MacCannell. Teoksessaan *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class* (1976/1989) MacCannell tarkastelee turistia modernin ihmisen metaforana. Nähtävyyksien katselu on MacCannellin (1976/1989, 13) mukaan yhteiskunnassa tehtyjen erontekojen (esimerkiksi luokkien, elämäntyylien, rotujen ja ammattiryhmien) rituaalista esittämistä. Nähtävyydet ovat attraktioita, jotka voidaan käsittää kolmijakoisesti merkiksi, kohteeksi ja matkailijaksi. Kolmijako vastaa MacCannellin mukaan nähtävyyden empiirisiä ominaisuuksia ja myös semiotikko Charles Sanders Peircen ideaa merkistä, joka edustaa jotakin jollekin: attraktio on merkki kohteesta matkailijalle (MacCannell 1978/1989, 109–110). MacCan-

⁹ Echtnerin (1999, 50) mukaan semiotiikkaa on käytetty laajasti muutenkin markkinoinnissa tarkasteltaessa erityisesti mainonnan merkisysteemejä ja kulutuksen symbolista luonnetta.

nell tarkastelee teoksessaan myös merkin ja kohteen vaihdettavuutta sekä saussurelaista tapaa erottaa merkissä merkitsijä ja merkitty.

Muita matkailumarkkinoinnista poikkeavia semioottisen matkailututkimuksen piirissä tehtyjä tutkimuksia ovat esimerkiksi Sari Matalan (2004) matkailun kulttuurintutkimukseen kuuluva väitöstutkimus matkailuportaalin merkkien pragmaattisesta toiminnasta suhteessa ympäröivään todellisuuteen ja *Annals of Tourism Research*-lehden semiotiikan teemanumero vuodelta 1989 (*Annals of Tourism Research* 1/1989). Lehden artikkeleissa semiotiikkaa tarkastellaan kulttuuristen lähettäjien ja vastaanottajien vuorovaikutuksen kommunikaatiomallina.

Semioottista ruokatutkimusta on harjoitettu suuremmassa määrin, vaikkei mitenkään ylitsevuotavasti sitäkään. Lisäksi osa tutkimuksista (esim. Danesi 2000, 163–176) käyttää ruokaa vain oikeastaan havainnollistamaan semiotiikan teoreettisten käsitteiden toimintaa luomatta sen syvällisempää ruokasemioottista teoriaa. Toisaalta osa tutkimuksista (esim. van der Veen 2003) taas käyttää semioottisia käsitteitä (ja sisällyttää semiotiikan jopa artikkelinsa asiasanalistaan), mutta ei missään vaiheessa määrittele semiotiikkaa tai sen johdonmukaista yhteyttä aiheeseensa esimerkiksi ylellisyysruoan ja sen sosiaalisten erontekojen tarkastelussa.

Tunnetuin ruoan semioottinen tarkastelu lienee antropologi Claude Lévi-Straussin (1964/1986) kulinaarinen kolmio, joka on tuloksena hänen analysoituaan ruoanvalmistustapojen yhteyttä luonnon muuttamiseen kulttuuriksi. Semiootikko Roland Barthes (1957/1994, 72–77, 118–120) taas on käsitellyt kirjoituksissaan viiniä, pihviä ja koristeellista ruoanlaittoa esitellen näiden arkisten asioiden taakse piiloutuvia laajempia ajatuskuvioita ja myyttisiä aineksia. Barthes on tarkastellut myös ruokalistan syntagmaattisia ja paradigmaattisia ulottuvuuksia (Tarasti 1999, 386). Semiootikko Juri Lotman puolestaan tarkasteli piirakan koristelumutoja ja niiden viittauksia kulttuuriin (Tarasti 1999, 386). Myös Greimas (1989b) on käsitellyt ruoanvalmistusta artikkelissaan *Basil Soup or the Construction of an Object of Value*, jossa hän käsittelee kasviskeiton reseptin esittämistä erityisenä narratiivisena toteuttamisohjelmana.

Suomalaisista semiootikoista Eero Tarasti on tarkastellut ruokaa kulinaaristen koodien ja autenttisuuden (Tarasti 1996, 18–19, 114–120) sekä kommunikoinnin ja merkinä toimimisen (Tarasti 1997; 1999) näkökulmasta. Gastronomisessa semiotiikassa peruskysymyksenä tulee Tarastin (1999, 390) mukaan olla ruoka merkinä. Ruoka-merkin tarkastelu sekä merkin pienimmistä merkitysyksiköistä että laajoista ruoalle merkityksen antavista sosiaalisista konteksteista käsin mahdollistaa yhtenäisen, vaikkakin haasteellisen, ruoan tarkasteluun soveltuvan teorian muodostamisen (Tarasti 1999, 393).

Tarasti on kehittänyt musiikin semiotiikan teorian musiikkitekstien analysoimiseksi. Teoriassa Tarasti soveltaa Greimasin¹⁰ generatiivisen kulun teoriaa. Tarastin (1999) mukaan musiikin ja ruoan tuottamisessa on löydettävissä useita yhtäläisyyksiä ja siten hänen mukaansa musiikin semioottisen teorian mallia voidaan soveltaa myös ruoan tarkasteluun.

Tarastin malli lähtee liikkeelle ruoan merkityksen perustasojen eli isotopioiden määrittelystä, jotka antavat kulinaariselle toiminnalle taustan ja mielekkyyden. Toisella tasolla ruoka jäsentyy suhteessa aikaan (temporaalinen kategoria), paikkaan (spatiaalinen kategoria) ja antropomorfiisiin tekijöihin (aktoriaalinen kategoria). Kolmannella tasolla mukaan tulevat aktorien tavat elävöittää viestejään eli modaliteetit (oleminen, tekeminen, voiminen, tietäminen, tahtominen, täytyminen ja uskominen). Viimeisellä tasolla sijaitsevat ruoka-ilmiön pinta ja konkreettinen materiaali. (Tarasti 1997, 21–24; 1999, 393–398, ks. myös Tarasti 2002, 194–196 (suomeksi 2003, 105–106); 2003, 132–133, 175–176.)

Semioottista ruokatutkimusta on Suomessa käsitelty myös Suomen Semiotiikan Seuran, Suomen Estetiikan Seuran ja Suomen Taidekasvatuksen Tutkimusseuran julkaiseman *Synteesi*-lehden Gastronomia ja tapakulttuuri-teemanumerossa 2/1997 (Synteesi 2/1997).

Johanna Mäkelä (1990; 1996a; 1996b; 1997; 2000a; 2000b; 2001; 2002; Mäkelä et al. 1999) taas on sosiologisessa (kulttuurin- ja kulutustutkimuksen) ruokatutkimuksessaan käyttänyt lingvistiikkaa ruokaan soveltaneen Lévi-Straussin ajatuksia. Lévi-Straussin tekemän ruoanvalmistuksen ja kielten rinnastuksen innoittamana Mäkelä mieltää aterian tekstinä ja merkkijärjestelmänä, joka koostuu kolmentasoisesta merkkijärjestelmästä; ruoka-aineet, ruoan valmistustavat sekä syöminen ja ateriointi. Mäkelä (erityisesti 1990, 18–35; 1997) käsittää ruokalajit merkeiksi, joista paradigmaattisten ja syntagmaattisten ulottuvuuksien avulla muodostuu aterian merkkijärjestelmä, teksti. Vaikka analogia kieleen ei Mäkelän mukaan ruoan kohdalla ole ongelmattonta, on hänen ajatuksenaan pohtia ruoka-ainesta äänteenä, ruokalajia sanana ja ateriala lauseena. Mäkelä tarkastelee ruoka-aineita syötäväksi kelpaamisen kautta esittelemällä tabuja ja ruoka-aineiden kategorisointia. Ruoanvalmistusta Mäkelä tarkastelee Lévi-Straussin kulinaarisen kolmion avulla ja ruokalajeja myytteinä ja rituaaleina. Ateriasta Mäkelä puhuu syömisinä, joka on aikaan ja tilaan sosiaalisesti organisoitunut kokonaisuus.

¹⁰ Tarasti (1978) käytti musiikin semioottisessa tarkastelussa Greimasin seemianalyysiä jo väitöskirjassaan tarkastellessaan myyttisiä merkityksiä musiikissa. Myöhemmissä narratologisissa tarkasteluissaan Tarasti täydensi teoriaansa mm. Peircen merkkikategorioilla ikoni, indeksi ja symboli, Greimasin käsitteillä seemi, isotopia, modaliteetit, pois- ja päällekytkentä, Lotmanin ajatuksella tarkastella kulttuuria tekstinä sekä Econ tekemällä erottelulla kommunikaation ja signifikaation rakenteiden välillä (Tarasti 2002, 27).

1.4 Tutkimuksen kulku

Johdantoluvussa olen esitellyt turistista erottautumista tarkastelevan tutkimukseni lähtökohtia kuvaamalla matkailijan identiteetin muodostumiseen vaikuttavaa syömistä ja matkasta kertomista. Samalla olen esitellyt tutkimukseni aineiston sekä lyhyesti myös käyttämäni semioottisen teoreettis-metodologisen viitekehyksen.

Tutkimukseni toisessa luvussa tarkastelen travellausta antituristisena matkailun tyylinä ja kulttuurisena ilmiönä. Luvussa luon yleiskuvan travel-lauksen kehittymiseen matkailun historiassa sekä käsittelen travellereille ominaisen oman travelleri-identiteetin muodostamista ja esille tuomista kertomusten avulla sekä sitä millainen on hyväksyty travelleri-identiteetti. Luku kaksi hahmottaa travellerin ja turistin käsitteiden välistä suhdetta.

Kolmannessa luvussa esittelen Greimasin teoreettisen ajattelun pääpiirteet keskittymällä vain tutkimukseni kannalta keskeisiin käsitteisiin eli aktanttimalliin, modaliteetteihin ja enonsiaatioon. Seuraavat kolme lukua muodostavat tutkimukseni varsinaisen empiirisen analyysiosion. Luvussa neljä kuvaan travelleri-identiteetin hankkimiseen liittyviä toimijoita ja toiminnan jakautumista aktanttien ja narratiivisen kaavion avulla. Viidennessä luvussa tarkastelen turistista erottautumisen keinoa käsittelemällä inhoruoan saamia merkityksiä toimijoiden välisten suhteiden eli modaliteettien avulla. Neljännessä ja viidennessä luvussa hahmotan kertomuksen taustalla vaikuttavia identiteetin ja arvojen rakentamisen sekä turistista erottautumisen merkityksiä. Kuudennessa luvussa siirryn tarkastelemaan tekstiä toiselta, tekstin ”ulkopuoliselta” tasolta ja selvitän miten inhon voittamisesta ja sen avulla suoritetusta erottautumisesta kerrotaan. Analyysiosiossa (luvuissa 4–6) tarkastelen siten travellerien tapaa käyttää inhoruokaa identiteettinsä rakentamisessa konkreettisen toiminnan, syömisen tasolla, mutta myös kerronnan tasolla.

Yhteenvedossa keskustelen tutkimuksen tuloksista ja johtopäätöksistä travellauksen, matkailun ja matkailu(n kulttuuri)tutkimuksen kannalta.

2 TURISTEISTA EROTTAUTUMISEN HISTORIASTA

Minä en koskaan matkusta etelään. Siellä turistit kulkevat suurissa ryhmissä karttojen ja kameroiden kanssa, makoilevat rannoilla grillaamassa itseään ja syövät pitsaa tai lihapullia. Heidän touhunsa huvittaa minua. Luulevat omistavansa koko maailman ja saavansa tehdä mitä haluavat kun kerran-kin ovat päässeet etelään, pois kerrostalokytystä harrastavien naapurien-
sa katseen alta.

Vaikka minäkin tulen lentokoneella ja arvostan naapureistani eroon pääsyä, en ole kuitenkaan sellainen kuin nuo muut. Minä matkustan aitoon paikkaan, enkä vain johonkin epämääräiseen ”etelään” (ks. Selänniemi 1996). ”Etelä” on tusinaturistien kohde, jota minä todellisena matkailijana ja autenttisuuden etsijänä halveksun. Etelänturistin matkakokemukset tietää jo etukäteen: auringonotto, kiertoajeluun osallistuminen, filmirullien (tai nykyaikana digikameroiden muistikorttien) täyttäminen, oppaan suosittelu-
massa ravintolassa tai McDonald’silla syöminen, matkamunistojen hankinta ja postikorttien lähettäminen. Miksi turisti edes vaivautuu matkustamaan? Minun matkakertomukseni on sen sijaan täynnä odottamattomia tilanteita, kokemuksia ja käänteitä. Minulla on sentään jotain kerrottavaa ja syy matkustaa.

Matkailijan ei ole aina tarvinnut miettiä miten erottautua turistista. Turismi syntyi vasta 1800-luvun lopulla Englannissa teollistumisen aiheuttamana ja rinnakkaisena ilmiönä. Pahamainen turisti taas ilmestyi matkailuun vasta toisen maailmasodan jälkeen jolloin suuret massat alkoivat matkustaa ja turismista tuli massaturismia. Esimerkiksi 1600–1700-lukujen Grand Tour -matkoilla ei ollut tarvetta korostaa asemaansa yksilöllisenä ja sivistystä hakevana oppivana matkailijana. Kukaan muu ei tuohon aikaan matkustanut yhtä näkyvästi kuin nämä eurooppalaiset varakkaista perheistä lähtöisin olevat nuoret miehet. Kauppiain, sotilaiden, pyhiinvaeltajien ja virkamiesten määrät olivat toki paljon suuremmat kuin grandtourilaisten, mutta heidän matkansa eivät saaneet sitä yhteiskunnassa tärkeäksi miellettyä näkyvillä olevaa asemaa, jonka paikan grandtourilaiset lunastivat itselleen (ks. esim. Kostiainen ym. 2004, 55–57).

Kun tien päällä kulkevat matkailijamäärät alkoivat kasvaa ja suuret joukot suuntasivat vielä samoihin kohteisiin, tuli matkailijoille tarve korostaa oman matkansa tärkeyttä. Massaturistin ilmaantumisen jälkeen alkoi kiihtyvällä vauhdilla muodostua mitä erikoisempia matkoja oman matkailija-identiteetin erottamiseksi muista. Onpa joku ennättänyt jo tällä

vuosituhannella jopa kuuhun asti toteuttaakseen omanlaisensa epäturistisen matkansa. Realistisempi turistista erottautumaan pyrkivän matkailijan matkustusmuoto vuosituhannen vaihteessa on kuitenkin esimerkiksi *travellaaminen*.

Travelleri on usein länsimaista lähtöisin oleva henkilö, joka matkustaa joustavan ja pääosin itsejärjestetyn matkasuunnitelman mukaan monissa, usein Kaakkois-Aasiaan ja Australiaan sijoittuvissa kohteissa kokeakseen jonkinasteisen sisäisen muutoksen itsessään. Keskeistä travellauksessa on ryhmän sisäinen hierarkia, jota tuotetaan, ylläpidetään ja neuvotellaan riski- ja seikkailukertomusten avulla. Kertomalla ja näyttämällä muille omaa travelleri-identiteettiään travelleri pyrkii erottautumaan sekä muista travellereista että muista matkailijoista ja turisteista (ks. esim. Elsrud 2001, Sørensen 2003; Noy 2004).

Englanninkielinen sana traveller (amerikanenglanniksi traveler) suomennetaan yleensä matkailijaksi. Erityisesti näin tehdään silloin, kun halutaan korostaa käsitteen eroa toisesta rinnakkaisesta matkailijaa tarkoittavasta käsitteestä eli turistista (tourist) (ks. esim. Pearce 1982, 32 Jacobsenin 2000, 293 mukaan). Tässä tutkimuksessa käytän kuitenkin matkailijan sijasta käsitettä travelleri enkä esimerkiksi selkäreppumatkailija, joksi englanninkieliset sanat backpacker tai budget tourist yleisimmin suomennetaan, kolmesta syystä. Ensinnäkin antropologi Anders Sørensenin (2003, 850) etnografisen tutkimuksen mukaan travellerit itse kutsuvat itseään useammin englanninkielisellä termillä traveler kuin backpacker, mikä taas suomenkielessä tarkoittaisi matkailijan suosimista selkäreppumatkailijan kustannuksella. Toisekseen tutkimukseni aineistona oleva *Madventures*-televisiosarja leimataan jo ohjelman kotisivuilla (www.madventures.net) travelleri-kulttuuriin kuuluvaksi matkakertomukseksi. Samaten ohjelman käsikirjoittajina, ohjaajina, toimittajina, kuvaajina ja tuottajina esiteltävät ja ohjelmassa esiintyvät Riku Rantala ja Tuomas Milonoff nimetään travelle-reiksi jo ohjelman introssa. Kolmanneksi travellerin käsitteen käyttöön liittyy esteettinen syy; travelleri on lyhyt ja helpommin ”suuhun sopiva” sana kuin kankea vaikkakin puhtaasti suomenkielinen selkäreppumatkailija.

Tässä luvussa tarkastelen travellausta turistista erottautumaan pyrkivänä matkailun tyylinä ja matkailun kulttuurisena ilmiönä sekä historiassa että nykypäivänä. Selostan aikaisempaa travellereita ja travellausta käsittelevää tutkimusta ja tarkastelen millainen on hyväksytty travelleri-identiteetti.

2.1 Travellaus matkailun historiassa

Laurie Loker-Murphy ja Philip L. Pearce (1995, 820–826) käsittelevät travellaukseen johtaneita matkailun piirteitä artikkelissaan *Young Budget*

Travelers: Backpackers in Australia. Katsaukseni travellauksen historialliseen kehittymiseen 1600-luvulta aina 1900-luvun loppuun perustuu heidän eri lähteistä muodostamaansa esitykseen. Tätä katsausta täydentämään tarkoittamani lähteet olen varustanut erillisin viitein.

Grand Tourit olivat 1600–1700-luvun eurooppalaisten varakkaiden ja hyvin koulutettujen nuorten oppimismatkoja vieraisiin ja eksoottisiin paikkoihin tarkoituksenaan kehittää ja *sivistää itseään* (ks. myös Adler 1985; Kostiainen ym. 2004, 49–61). Seikkailullisilla matkoillaan miehet usein vapaaehtoisesti alistuivat kärsimyksille ja vastoinkäymiselle tavoitellessaan sivistyneisyyden ja sosiaalisen tietoisuuden kehittymistä. Keskiluokkaisille miehille matkustaminen sitä vastoin oli mahdollista vain *työntekoon* liittyvässä kuljeskelussa (tramping).

Judith Adlerin mukaan lähes kaikkien ammattien edustajat (puuvillan kehreäjiä, keramiikkoja ja kaivostyöläisiä lukuun ottamatta) ja heidän keskuudessaan erityisesti nuoret ja naimattomat keskiluokkaiset miehet kulkivat kaupungista kaupunkiin töitä tehden. Vaikka matkustamisella olikin kuljeskelussa vain välineellinen arvo verrattuna Grand Tourissa koettuun matkustamisen itseisarvoon, voidaan Grand Tourissa ja kuljeskelussa Adlerin mukaan havaita yhteneviä piirteitä. Molemmat matkailun muodot toimivat länsimaisena rituaalina aikuisuuden saavuttamiseen miesten viettäessä aikaa poissa kotoa ja erossa perheestä. Samaan aikaan Grand Tourit ja kuljeskelu tarjosivat Adlerin mukaan myös nuorille miehille mahdollisuuden nähtävyyksien katseluun, seikkailuihin ja oppimiseen. (Adler 1985, 337–338.)

Kaupungistumisen aiheuttama työvoiman keskittyminen ja 1900-luvun alun suuren laman aiheuttama työpaikkojen voimakas väheneminen johtivat kuljeskelun päättymiseen ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Adlerin (1985, 341) mukaan kuljeskelu loppui jo 1800-luvun lopulla, kun työttömyys nousi ylitsepääsemättömäksi. Niinpä kulkijat palasivat kotiinsa ja tien päälle jääviä alettiin pitää entisten ammattitaitoisten ja arvostettavien työntekijöiden sijaan ammattitaidottomina ja muiden elätettäväksi jääneinä siirtotyöläisinä (Adler 1985, 341). Tien päällä viihtyivät kuitenkin yhä monet nuoret tavoitteenaan itsensä kehittäminen ja sivistäminen ”maailman koulun” tarjoamien oppien puitteissa (Adler 1985, 341). Adlerin (1985, 341) mukaan tien kulkijat nähdään kuitenkin aina *nuorisomatkailua* käsittelevässä kirjallisuudessa pelastettavina ja sosiaalisen ongelman muodostavana joukkona, jota ensin lähetystyöntekijät ja sen jälkeen sosiaalityöntekijät pyrkivät poistamaan.

Teollistumisen alkuaikoina 1800-luvulla nuoret aikuiset viettivät vapaa-aikaansa puhtaassa luonnossa maaseudulla pois saastuneista kaupungeista. Aktiviteeteista ja majoituksesta huolehtivat erilaiset järjestöt kuten YMCA ja vastaava naisten YMWA. Majoitustarpeen kasvaessa nuorten maaseutumatkat synnyttivät nuorisohostelli-järjestelmän 1900-luvun vaihteessa Saksaan, josta se levisi nopeasti muualle maailmaan.

Adler taas puhuu Saksaan syntyneistä *nuorten työleireistä*, jotka olivat yhteiskunnan vastaus ensimmäisestä maailmansodasta seuranneiden kulttuurien kasvavan määrän hallintaan. Yhdysvalloissa Saksan työleirimallin mukainen hostelleissa ja leireillä tehtävä työ ikään kuin poisti huolen ”laittomasti” seikkailua työn varjolla etsivistä nuorista. Tiestä tuli nyt kansainvälinen ja kaikin puolin organisoitumattoman joukon kansoittama. Kuljeskelun yhdistyminen työntekoon väheni samalla voimalla kun kuljeskelusta alkoi yhä enenevässä määrin korostua esteettinen leikin tavoittelu. Kuljeskelusta tuli *romantisoitua* ja se nähtiin puhtaasti turistikseen toimintana. (Adler 1985, 345–346.) 1930-luvulla kuljeskelijan nähtiin olevan kuoleva sosiaalinen laji. Viiden vuosisadan jälkeen kuljeskeleva työläinen lähti kuljeskelemaan turistina ja ensimmäinen kansainvälisen nuorisokulttuurin muoto tuli matkansa päähän, kuten Adler (1985, 352) toteaa.

Matkailijoiden vaatimukset monikohteisille vapaa-ajan matkoille perustuvat kuitenkin yhä heidän *vaihtelunhaluunsa* ja 1970-luvulla alettiin puhua ajelehtijoista ja vaeltajista. Erik Cohenin (1972) neliportainen turistitypologia perustuu institutionalisoidun ja institutionalisoimattoman matkailun ääripäihin. *Järjestäytynyt massaturisti* on kaikkein institutionalisoiduin matkailija. Hänen matkallaan tuttuus on voimakkain elementti. *Yksilöllisellä massaturistilla* on sentään takataskussaan hieman omaa suunnittelua, mutta suurimmat järjestelyt kuten majoitus ja matkat hoitaa joku muu hänellekin. *Tutkimusmatkailija* taas järjestää matkansa itse ja omaksuu jopa joitain paikallisia tapoja ja on vuorovaikutuksessa paikallisuuteen. Kaikkein vähiten institutionalisoitu matkailun muoto on kuitenkin *ajelehtija*, joka omaksuu paikallisuuden vailla aikatauluja ja järjestettyjä matkoja.

Jay Vogt (1976) jatkaa Cohenin määrittelyä erottelemalla turistit ja matkailijat. Turisti lähtee etukäteen maksetulle matkatoimiston järjestämälle matkalle, kun taas matkailija suunnittelee ja järjestää ja myös toteuttaa matkansa itsenäisesti. Vogtin mukaan *vaeltelu* oli nuorisomatkailemisen muoto vastakohtana massaturismille. Vaeltajat etsivät suoraa kulttuurista kontaktia, uutuutta, spontaanisuutta ja riskejä. Aikaisempaan nuorisomatkailemisen romanttiseen pakenemiseen verrattuna toisen maailmansodan jälkeiset vaeltajat olivat *hedonisteja* ja jopa *anarkistisia* matkailijoita. Läntisen Euroopan opiskelijoiden ja muun keskiluokkaisen nuorison vaeltelu lisääntyi sekä määrällisesti että maantieteellisesti matkustusmuotojen (erityisesti lentoliikenteen vapautuminen) ja majoituksen määrän kasvaessa. Nuorille avautui enemmän mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen ja oman identiteettinsä etsimiselle. Perinteisten elämäntapojen ja sääntöjen hylkäämistä korostanut hippikulttuuri toi lisää vieraannuttavia voimia aikakauden nuorison ihmeteltäviksi. Budjettitietoisien nuorten matkailijoiden keskuudessa tieto kokemuksista kulki suusta suuhun ja heillä oli kattava keskinäinen verkosto kunkin kohteen parhaista paikoista.

Vaeltajien lisääntynyt kääntyminen *oman sisäisen itsensä kehittämiseen* siirsi heidän alkuperäisen mielenkiintonsa pois paikallisesta kulttuurista ja elämäntavoista. Vuosikymmen myöhemmin, 1980-luvun alussa vaeltajilla nähtiin jo kuitenkin olevan mahdollisuus autenttisempaan paikallisten kohtaamiseen kuin massaturisteilla. Vaeltajat omaksuivat paikallisia elämäntapoja ja heillä nähtiin olevan hyödyllinen vaikutus paikalliselle kulttuurille. Vaeltajia alettiin kutsua *vaihtoehtomatkailemisen* suunnannäyttäjiksi. Samalla kehittyi myös ”long term budget travelers” eli travellerit, jotka pakenivat arjen monotoonisuutta ja viipyivät matkalla pidempään kuin tavallisen vuosiloman verran. Heidän motiivinsa olivat hedonismien ja itsetutkiskelun sekoitus ja he halusivat kokea todellista vapautta eksoottisten seikkailujen avulla.

Loker-Murphyn ja Pearcen ja sitä täydentävien Adlerin kommenttien valossa näyttävät tämän päivän travellauksen juuret löytyvän nuorisomatkailemisen kehityksestä. Nuorison työhön liittyvä kuljeskelu muuttui ajan kanssa vapaa-ajan seikkailumatkailemiseksi vailla aikatauluja. Aikaisempi oppimisen ja sivistyksen tavoittelu korvautui itsekkäällä omien nautintojen tavoittelulla ja keskittymällä oman identiteettinsä luomiseen yksilölliseksi ja erilaiseksi. Toisaalta kaiken aikaa travellerien koettiin elävän yhteydessä paikallisiin. Tästä juontaa juurensa myös tämän päivän – tosin kyseenalainen – ajatus tarkastella travellausta massaturismille vaihtoehtoisena matkailemisen muotona.

2.2 Travellauksen aikaisempi tutkimus

Ensimmäisen laajan tutkimuksen travellerista teki Philip L. Pearce vuonna 1990 tarkastellessaan Australiaan suuntautuvaa travelleusta teoksessaan *The Backpacker Phenomenon: Preliminary Answers to Basic Questions* (Loker-Murphy & Pearce 1995, 826). Sen jälkeen ja aikaisemminkin, kuten Sørensen (2003, 849) osoittaa, on ilmestynyt useita aiheita eri näkökulmista käsitteleviä tutkimuksia. Sørensenin mukaan travellausta tarkastelleet tutkimukset ovat käsitelleet lähinnä markkinointia, majoitusta, havaitsemista (perception), motivaatiota, opaskirjoja, terrorismia sekä travellerien vaikutuksia ja travellauksen kehitystä. Jonkin verran tutkimusta on tehty myös travellerien keskinäisistä normeista, käytöksestä ja vuorovaikutuksesta, mikä on lisännyt travellerien sosiokulttuuristen aspektien ymmärtämistä. Travellauskohteista Sørensen (2003, 850) mainitsee Australian olevan jo hyvin tutkimuksen sisällä, mutta esimerkiksi Amerikkaan ulottuvia tutkimuksia ei ole juuri lainkaan.

Maantieteellisten tutkimuskenttien laajentamisen lisäksi toinen haaste travellauksen tutkimukselle voidaan löytää ei-länsimaisen travellauksen

näkökulmasta, kuten Peggy Teo ja Sandra Leong (2006) osoittavat. Teo ja Leong (2006, 110) kritisoivat travelleritutkimuksen olevan sekä ajatusmaailmaltaan että tekijöiltään länsimaisesti ja *länsimaiskeskeisesti* painotunutta, vaikka kohteet ovatkin vieraita tutkijoilleen. Esimerkiksi omassa tutkimuksessaan Teo ja Leong tarkastelevat rodullista ja sukupuolitettua tilaa erityisesti aasialaisten travellerien näkökulmasta tietyssä travellerien tukikohtanaan pitämässä travellerighetossa.

Teon ja Leongin kritiikki länsimaista näkökulmaa kohtaan on aiheellinen. Toisaalta pitää kuitenkin muistaa, että länsimaisuudella on myös keskeinen asema riskin ja seikkailun määrittelyssä ja siinä mikä koetaan autenttisena eksoottisessa kohteessa. Suurin osa travellerista on nimittäin lähtöisin länsimaista (ks. Noy 2004, 79). Länsimaisuus myös liitetään vahvasti travellaukseen ilmiönä, sillä esimerkiksi Chaim Noy (2004, 82) mukaan israelilaisten travellerien keskuudessa travellausta pidetään keinona hankkia kulttuurista pääomaa länsimaistumalla travellauksen aikana.

Travellerille on esitetty useita erilaisia määritelmiä, joista yksi siteeratuimmista (ks. Noy 2004; Murphy 2001; Scheyvens 2002) on Loker-Murphy ja Pearcen (1995). Heidän mukaansa travelleri matkustaa pienellä budjetilla itsenäisesti järjestetyn ja joustavan matkasuunnitelman mukaisesti pitkänä yhtenäisenä ajanjaksona ja korostaa muiden ihmisten (sekä paikallisten että travellerien) tapaamista ja osallistumisen mahdollistavia aktiviteetteja (Loker-Murphy & Pearce 1995, 830–831). Perinteisesti travellerit on luokiteltu myös iän mukaan nuoriksi aikuisiksi, mutta se ei Loker-Murphy ja Pearcen (1995, 827) mukaan anna oikeaa kuvaa ilmiöstä. Tunnetusti travelleri on myös varustettu halulla poistua tutuilta reiteiltä ja löytää siten epätavallisia, mystisiä ja statusmyönteisiä kokemuksia ja kohteita (Riley 1988 ja Haigh 1995 Scheyvensin 2002, 145 mukaan).

Teon ja Leongin (2006, 109–110) mukaan travellerin määritelmä ei enää sovi travellerin käsittämiseen, sillä tärkeintä travellauksessa on nykyään travellauksen avulla hankittu *symbolinen status* ja siten travellaus on myös muuttunut institutionalisoituneeksi. Samalla tavalla Sørensen (2003, 851) kyseenalaistaa perinteisen käsityksen travellerista pitkällä monikohteisella vapaa-ajan matkalla olevasta henkilöstä, jolla on joustava matkasuunnitelma ja joka hoitaa matkajärjestelynsä itsenäisesti. Useat travellerit nimittäin osallistuvat järjestetyille retkille kohteessa (kumoaa itsenäisesti järjestetyn matkasuunnitelman), työskentelevät toisinaan (kumoaa vapaa-ajan matkan) ja matkan pituus taas on suhteellinen käsite. Sørensenin (2003, 851) mukaan ainoa asia, minkä travellerit jakavat yhteisesti, on idea matkustamisesta joustavan, monta kohdetta sisältävän matkasuunnitelman avulla. Siten travellerit tuleekin käsittää sen mukaan *miten he itse näkevät itsensä* ja siten ymmärtää travelleri enemmän *sosiaalisena käsitteenä* kuin määritelmänä (Sørensen 2003, 852).

Travellerien keskinäistä vuorovaikutusta onkin tarkasteltu useamman tutkimuksen (Elsrud 2001; Sørensen 2003; Noy 2004; Maoz 2006) puitteissa juuri siitä näkökulmasta, miten travellerit itse itsensä määrittävät. Travellerit ilmaisevat identiteettiään riski- ja seikkailukertomusten avulla (Elsrud 2001). Vaikka travellerit ovatkin innokkaita kertojia, korostuu kertomuksissa kuitenkin matkakokemuksen ja erityisen kertomismuodon lisäksi usein (tosin peitettynä) travelleri ja hänen identiteettinsä eikä niinkään jännittävänä pidetty aktiviteetti tai suoritus (Elsrud 2001, 601; Noy 2004, 79). Matkakertomusten tavoitteena onkin Noyn (2004) mukaan tuottaa travellerin henkilökohtainen sisäinen muutos autenttisuuden etsinnän ja seikkailun avulla. Tätä päätelmää tukee sosiologi Georg Simmelin (1911) ajatus seikkailusta vain yhtenä elämän kokemismuotona, joka ei ole riippuvainen seikkailun sisällöstä.

Koska travellerit kommunikoivat yleisesti tarinoiden avulla ja Elsrudin (2001) mukaan erityisesti identiteetin rakentamisen merkityksessä, puhuu Noy (2004, 80) narratiivisesta identiteetistä. Narratiivinen identiteetti on Giddensin (1992) luoma käsite ihmisen tarpeelle postmodernissa maailmassa pyrkiä kertomaan oma useana ja hajaantuneena ilmenevä identiteettinsä kuitenkin yhtenäisenä kokonaisuutena ja muodostaa siten kokonaiskuva siitä kuka minä olen.

Tutkimuksessani tarkastelen travellausta ja travellereita yllä esitettyjen tutkimusten tavoin *riski- ja seikkailukertomusten avulla tuotettavan identiteetin näkökulmasta*. Autenttisuuden kohtaamisesta syntyvä seikkailu ja riskinotto kerrotaan matkakertomuksen tavoin muille travellereille ja siten rakennetaan omaa travelleri-identiteettiä. Sørensenin (2003) mukaan travelleri kommunikoii muille travellereille omaa asemaansa sosiaalisissa suhteissa myös tien leiman (road status) avulla. Tien leima tai katu-uskottavuus on kertomusten ohella tärkeä tekijä identiteetin muodostumisessa. Jotta jokin asia on kerrottavan arvoista, tulee sen ensin olla katu-uskottavaa. Koska katu-uskottavuus on kuitenkin enemmän travellerien ryhmän sisäisiä rajoja määrittävä, ei siihen tämän tutkimuksen puitteissa voida keskittyä kuin muutamin viittauksin. Travelleri-identiteetin muodostuminen tapahtuu nimittäin pääasiassa suhteessa turistiin, josta travelleri haluaa erottautua. Travellerien keskinäisen hierarkian sääntöjen selvittäminen vaatisi myös toisenlaisen aineiston kuin televisio-ohjelman, jossa esiintyvät kaksi traveleria vielä tuntuvat olevan kaikesta samaa mieltä.

Yhtään semioottisesti joko teorialtaan tai metodiltaan toteutettua tutkimusta travellereista ei liene toteutettu aiemmin. Noyn mukaan matkailun yhteydessä on tutkittu muutenkin aikaisemmin vain vähän kieltä, vuorovaikutusta ja retoriikkaa sekä niiden vaikutuksia yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin muodostamiselle (Noy 2004, 78–79). Tutkimukseni sisältää molemmat varjoon jääneet alueet, sillä tarkastelen *kielen ja vuorovaikutuksen avulla tuotettua travellerin identiteettiä semioottisin menetelmin*.

Tutkimuksessani keskityn travellerin kertomaan seikkailuun inhoruoan parissa. Ennen kertomuksen semioottisen tarkastelutavan kuvailua on kuitenkin vielä tarpeen selvittää mitä tarkoitan travelleri-identiteetillä ja miten sen voi saavuttaa.

2.3 Travelleri-identiteetti

Travelleri on itsenäisesti matkansa järjestävä ja joustavan aikataulun mukaan matkustava usein länsimainen tai ainakin länsimaisuutta korostava seikkailija. Hän pyrkii keräämään kokemuksia autenttisuuden kohtaamisesta ja janoaa kohtaamiseen sisältyviä riskejä. Vaikka travellereita voidaan luokitella monenlaisten demografisten ja taloudellisten seikkojen mukaan, on tärkeintä ja oleellisinta tarkastella travellereita sosiaalisena käsitteenä ja sellaisina kuin he itse itsensä näkevät, sillä se on ainoa yhteinen piirre, jonka he Sørensenin (2003, 851) mukaan todellisuudessa jakavat. Yhtä asiaa täytyy vielä erikseen korostaa: travellaus ei nykypäivänä liity vain nuorison matkailuun, mikä harhakuvitelma voisi jäädä travellauksen historian yhteydessä niin voimakkaasti nuorisomatkailuun.

Travelleri saavuttaa travelleri-identiteetin kertomalla riski- ja seikkailukertomuksia ja kuvaamalla siten hänessä matkan aikana tapahtunutta sisäistä muutosta. Travelleri-identiteetti on sitä vahvempi, mitä voimakkaampi vaikutus travellerin kokemalla seikkailulla tai riskillä on hänen sisäiseen muutokseensa. Mitä suurempi riski, sitä voimakkaammin se myös ilmenee kertomuksessa ja sitä voimakkaammin travelleri myös kokee saavansa muilta heijasteena palautetta oman identiteettinsä vahvistumisesta.

Travellerin kertomusten tavoitteena on luoda eroa muihin travellereihin, mutta ennen kaikkea turisteihin. Koska travellerit kuitenkin myöntävät turistisen ulottuvuuden olemassaolon travellauksessa (ks. Sørensen 2003, 858; vrt. Riley 1988, Sørensenin 2003, 858 mukaan), tulee heidän kehittää omaa luovuuttaan seikkailuidentiteettiään esittäessään (Elsrud 2001, 601). Travelleri ei halua, että turistinen ulottuvuus kasvaa liian suureksi tai jopa hallitsevaksi, mikä poistaisi travellerin olemassaolon kokonaan. Sørensenin (2003, 858) tulkinnan mukaan erottelun pohjalla onkin travellerikulttuurin jatkuva tarve vahvistaa itselleen tärkeitä asioita kuten nomadismia, itseorganisointia ja itseluottamusta. Siten travellerit tekevät erontekoja myös suhteessa niihin, jotka eivät ole olleet travellereita ja siten kokeneet travellauksesta aiheutuvaa sisäistä muutosta (Noy 2004, 97). Tämän viimeisen erottautumisryhmän voisi mielestäni samastaa turistiksi.

Travellerin voimakas tarve erottautua turisteista toimii itse asiassa koko travellerikulttuurin perustavana ajatuksena (ks. Uriely et al. 2002, 523, 534–535). Jokaisessa matkailijassa piilee travellerille ominainen tarve

lähteä pois keskustasta ja pyrkiä periferiaan sekä irtaantua säännöstellystä aikataulujen mukaan liikkumisesta. Travellerit ovat vain tehneet siitä itselleen kokonaista matkustustapaa ohjailevan säännön, jota he vahvistavat korostamalla seikkailullisia elementtejä. Travelleri haluaa erottautua turisteista sekä fyysisesti että henkisesti. He eivät halua edes tunnetta siitä, millaista on olla turisti. MacCannellin (1976/1989) lanseerama termi *antituriisti* sopii hyvin kuvaamaan travellereita (vrt. termin syntyhistoria Jacobsen 2000, 285–296; Löfgren 1999, 262–264, ks. termin käyttö esim. Jokinen & Veijola 1990, 20, 31–34, 133, 136, 138–139). MacCannellin (1976/1989, 164) mukaan turistien läsnäolo ja turistinen kokemus pilaavat antituristin mahdollisuuden kokea oikea ja todellinen paikallisuus yksilökohtaisena nautintona. Antituristit menevät jopa niin pitkälle, että mustamaalaavat tiettyjä omiksi haluamiaan kohteita ja kertovat selvästi, että turistit eivät ole niihin tervetulleita. Samaan aikaan antituristeilla on kuitenkin pahana tapana olla huomioimatta heidän omaa turistista vaikutustaan seikkailukohteisiinsa. (MacCannell 1976/1989, 164–165.)

Travellerien tarve kuvata turistista erottautumisen tuovia riskejä ja seikkailuja kertoo heidän tarpeestaan kokea jotain muuta kuin mitä turisti kokee. Turisti matkustaa lomalle rentoutumaan, mahdollisesti liikkumaan ja oppimaan, mutta ennen kaikkea nauttimaan elämästään ja maailman ihmeistä. Turisti lepää ja unohtaa nautintojen avulla arjen kiireet ja yksitoikkoisuuden. Antituristi sen sijaan ei halua kohdata näitä turistiksi luokiteltavia tunteita. Hän kritisoi nautinnon ja levon kokemuksia ja käyttää luovuuttaan kehittäkseen oman tapansa kohdata autenttinen kohde. Antituristi asettaa vapaaehtoisesti ruumiinsa kestävyuden ääri rajoille ekstreemimatkailijan tavoin (ks. esim. Lyng 1990; Lunnas 2005). Travelleri voi esimerkiksi syödä inhoruokaa vastakohtana turistin nautinnollisille herkuille.

Travellereitakaan ei voida kuitenkaan lopulta heidän omasta halustaan huolimatta erottaa turisteista, sillä matkailussa travellaus nähdään usein vain yhtenä turismin muotona (esim. Maoz 2006, 234; Hampton 1998, 641–642). Esimerkiksi Natan Uriely, Yuval Yonay ja Dalit Simchai (2002) tarkastelevat travellausta yhtenä turismin *muotona* eikä *tyyppinä*. Muodolla tutkijat viittaavat travellauksen näkyviin ja institutionalisoiuihin matkajärjestelyihin (esim. majoitus- ja matkustusmuodot ja kontakti paikallisiin), kun taas tyyppi viittaa travellerien psykologisiin tekijöihin (esim. oman yhteiskunnan arvot, matkan tarkoitus ja kokemusten merkitys) (Uriely et al. 2002, 521). Urielyn, Yonayn ja Simchain mukaan travellaus eroaa turismita siis vain ulkoisten matkajärjestelyiden osalta, kun taas psykologisilta tekijöiltään travellerit muistuttavat turisteja. Hieman lievennystä travellerin ego tosin saa siitä, että travellaus suhteutetaan usein ns. perinteiseen massamatkailuun nähden esimerkiksi vaihtoehtoisena matkailuna (esim. Maoz 2006, 223; Hampton 1998, 640–641). Travellauksen asema matkailussa ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen, sillä myös travellauksella saattaa olla

vahingollisia ja jopa massaturismia tuhoavampia vaikutuksia kohteeseensa (ks. Maoz 2006; Scheyvens 2002). Sen takia travellausta ei kannata ymmärtää itsestään selvänä esimerkiksi massamatkailua parempana matkailun muotona.

Antituristin maailma on jatkuvasti *avoin* verrattuna turismin tiettyyn aikaan, paikkaan, tapoihin ja kokemuksiin rajoittuneelle sulkeutuneelle maailmalle (ks. MacCannell 1976/1989, 176–177; Dann 1999). Antituristilla on siis kokonainen maailma koettavanaan ja valloitettavanaan. Antituristin uhkakuvana on kuitenkin, että arkinen kiinnittyneisyys johonkin pisteeseen voi hävitä kuten Ilkka Malmbergin artikkeli *Helsingin Sanomien* kuukausiliitteessä (maaliskuu 2006) Goalla oleilevista suomalaisista travellereista osoittaa. Moni siinä esiintyvistä travellereista ei enää tiedä missä koti on. Goa vangitsee ”[j]a äkkiä ei Suomessa enää ole elämää, johon palata”. Valloittamiseen liittyy myös kysymys antituristin oikeuksista; miten pitkälle antituristillakaan on oikeus tunkeutua uusiin kulttuureihin ja kuinka avoimena maailmaa lopulta voidaan pitää: ”Me pohdittiin sitä Papualla, kun oltiin mestassa, jossa ei ollut aikaisemmin ollut yhtään länkkäriä. Että onko meillä oikeutta olla täällä? Kylvämässä Babylonian siemen ihmisiin, jotka eivät tiedä olevansa *maailmassa*”, Milonoff sanoo (Similä 2006). Antituristista voi muotoutua travellauksen historiassakin esiintynyt pahamainen kulkuri, joka kiertää ympäriinsä valloittamassa ja kokemassa, mutta joka tuo mukanaan vain pahuutta sekä itselleen että paikallisille. Antituristin positiivinen varaus on kadonnut, jos sitä koskaan on ollutkaan.

Antituristi esitetään usein *sankarina*, joka erinäisten koettelemusten ja seikkailujen jälkeen palaa kotiin voitokkaana ja muuttuneena (ks. Dann 1999, 163–164). Antituristin kuvauksia esimerkiksi matkakirjallisuudessa voidaan verrata rakkauskertomusten ja seikkailu- tai ritarromaaniin päähenkilöiden etenemiseen koko yhteisön sankariksi (ks. Dann 1999, 163). Travelleri on tässä kohdin ilmetty antituristi. Hän kuvaa itsensä seikkailuisista ja riskeistä selvinneenä sankarina, joka nyt tietää paremmin kuka hän on ja millainen on ”kunnon” travelleri. *Hyväksytty travelleri-identiteetti voi syntyä vain omaksumalla antituristin piirteet ja vastakohtaistamalla siten itsensä turisteihin.*

Vaikka travellerit myöntävät travellauksessa esiintyvän turistisen ulottuvuuden (Sørensen 2003, 858) ja travellaus nähdään usein turismin yhtenä muotona (Maoz 2006; Hampton 1998), voidaan travelleri ja turisti kuitenkin erottaa toisistaan ideaalisina tavoiteltavina vastakohtina. Samalla tavalla myös turistin kieltämisestä muodostuva käsite antituristi ja travellerin kieltämisestä muodostuva käsite antitravelleri voidaan erottaa toistensa vastakohtina. Vastakohtaistaminen perustuu juuri asioiden yksinkertaistamiselle ja stereotypisoinnille. Travellerien samoin kuin turistien keskuudessahan voi esiintyä eri tavalla ja eri voimakkuudella travelleri/antitravelleri- tai turisti/antituristi-identiteetin omaksuneita travellereita

ja turisteja. Travelleri mieltää oman travelleri-identiteettinsä sitä heikommaksi, mitä lähempänä hän turistia on ja sitä vahvemmaksi mitä lähemmäs antituristia hän sijoittuu. Tutkimuksessani tarkastelen *travelleria antituristina, joka kertoo itsestään ja identiteetistään sankarilliseksi luokiteltavan inhoruokan syömisen seikkailun avulla*. Kertomuksen avulla tuotettu identiteetti erottaa siten travellerin turisteista, mutta myös vahvistaa hänen asemaansa travellerikulttuurissa, travellerien ryhmän sisäisessä järjestyksessä.

Seuraavassa luvussa tarkastelen greimasilaisen semiotiikan tarjoamia välineitä analysoida inhoruokamatkakertomuksessa esitettyä turistista erottautumista ja antituristiuden tavoittelua. Koska Greimasille on ominaista tarkastella eteemme levittäytyvää todellisuutta kertomuksena, on luonnollista aloittaa Greimasin teorioita esittelevä lukukin kertomuksella Punahilkasta. Sadun avulla on luvun aikana myös helppo havainnollistaa greimasilaisia paikoin monimutkaisiakin semioottisia käsitteitä.

3 KERTOMUKSEN SEMIOOTTINEN MERKITYS

Punahilkka on matkalla sairaan isoäidin luokse. Äiti on lähettänyt hänet viemään leivonnaisia isoäidille. Punahilkka ei kuitenkaan näe isoäitiään vaan isoäidin syöneen pelottavan suden. Vasta kun metsästäjä auttaa isoäidin, ja sinne nyt myös joutuneen Punahilkan, ulos suden vatsasta, tapaa Punahilkka isoäitinsä.

Punahilkka on tunnettu lastensatu hyvän ja pahan kohtaamisesta ja siitä, miten paha saa aina palkkansa. Kertomuksen *henkilöitä* ovat Punahilkka, äiti, isoäiti, susi ja metsästäjä. Kaikilla henkilöillä on erilaisia *tehtäviä* sadun tapahtumissa: Punahilkka vierailee isoäidin luona, äiti leipoo, isoäiti sairastaa, susi syö ja metsästäjä tappaa. Kaikki tapahtumat liittyvät myös toisiinsa tietyssä *järjestyksessä*. Esimerkiksi isoäiti on sairastunut ennen Punahilkan vierailua ja susi tiennyt Punahilkan olevan matkalla isoäidin luonon ennen kuin syö isoäidin. Kertomuksen henkilöillä on myös erilaisia *motiiveja* toimia. Esimerkiksi metsästäjä osaa auttaa isoäitiä ja Punahilkkaa ja äiti taas voi velvoittaa Punahilkan viemään leivonnaisia isoäidille.

A. J. Greimasille kuten hänen perustamalleen Pariisin semioottiselle koulukunnalle yleensäkin, on ominaista tarkastella *todellisuutta kertomusten avulla*. Kertomuksissa oleellista on jonkin asian tapahtuminen – siis toiminta. Esimerkiksi Punahilkassa on oleellista Punahilkan vierailu isoäidin luona. Tässä luvussa käytän Punahilkka-satua (liite 4) havainnollistamassa Greimasin teoriaa. Valitsin Punahilkan, koska sen juoni ja tapahtumat ovat useimmille tuttuja. Tutun sadun avulla uusien ja paikoin monimutkaistenkin semioottisten käsitteiden ymmärtäminen on helpompaa. Tutkimukseni empiiriseen kohteeseen liittyen myös travellerien kertomusten käyttäminen havainnollistavana esimerkkinä olisi ollut mahdollista. Koska travellerien kertoma Yrjöttävä keittiö on kuitenkin vielä tässä vaiheessa kovin jäsenytymätön ja kokonaisuutena vaikeasti hahmotettavissa *kertomuksena*, on Punahilkka järkevämpi havainnollistaja.

Greimas pyrki kehittämään *yleisen merkityksen teorian*, jonka avulla muodostaa kuva *maailmasta ja todellisuudesta*. Greimasin tavoitteena ei siis ollut sinällään merkityksen teorian muodostaminen vaan *määrittellä merkityksen tuotantoon ja ymmärtämiseen tarvittavat olosuhteet* (Greimas 1989a, 92). Punahilkan toiminnan merkitystä ei voida ymmärtää vain sen perusteella mitä kuvia tai sanoja kirjassa näemme. Greimasin mukaan toiminnan manifestoituneen olemuksen ”takana” vaikuttaa nimittäin monitahoinen merkityksen muodostumisen rakenne, jota Greimas kuvaa *generatiivisen kulun* (jatkossa GK) mallin avulla.

Koska Greimasin näkemys GK:sta on hypoteettis-deduktiivinen, tulee GK käsittää ideaalisena ajatuskonstruktiona, joka sekä edeltää luonnollisia¹¹ kieliä ja luonnollista maailmaa, että on toisaalta niistä riippumaton (Greimas & Courtés 1982, 134; Salosaari 1989, 72). GK:n malli on kuitenkin teoreettisesti perusteltu ja tiettyyn strukturalistiseen teoriaan merkityksensä perustuva kuvausmalli. GK:n kokonaistoimintaa voi siten tarkastella eri suunnista ja eri tutkimuskohteista käsin (Salosaari 1989, 101). Pikkaraisen (2004, 114) käsityksen mukaan mallin tulkinta onkin turvallisinta ja hedelmällisintä metodologiselta kannalta, jolloin GK viittaa semiotiikan käyttämän metakielen eikä tutkittavan kohteen ominaisuuksiin. Tutkimuksessani käytän juuri tätä metodologista lähestymistapaa ja tarkastelen travellerikulttuuria representoivaa media-aineistoa kertomuksena GK:n käsitteitä käyttäen. Analyysiluvuissa keskityn tarkastelemaan kertomuksen toimijoita ja niiden toimintaa, toiminnan suuntaa sekä lopulta toiminnan vakuuttavuutta. Seuraavat kolme alalukua käsittelevät yksityiskohtaisemmin näitä kolmea GK:n kaavioon kytkeytyviä alueita; *aktanttimallia* ja *narratiivista kaaviota*, *modaliteetteja* sekä *enonsiaatiota*. Aluksi lienee kuitenkin syytä esitellä GK:n toiminta pääpiirteissään.

3.1 Merkityksen rakentuminen kertomuksessa

GK:n merkitys muodostuu vaiheittain yksinkertaisesta ja abstraktista merkityksestä kohti konkreettista ja monimutkaista merkitystä. Tästä johtuu myös GK:n nimitys, sillä *generatiivinen* viittaa *objektin kuvaamiseen sen tuottamistavan mukaan* ja *kulku* taas viittaa *merkityksen etenemiseen yksinkertaisimmasta monimutkaisimpaan* ja abstrakteimmasta konkreettisimpaan (Greimas & Courtés 1982, 132, 347; Salosaari 1989, 72). Merkityksiä analysoitaessa lähdemme kuitenkin liikkeelle siitä mitä aistimme meille kertovat. GK:n malli etenee siis ”päinvastaiseen” suuntaan kuin havainto. Niinpä esittelen seuraavassa Greimasin teoreettisen ajattelun kohokohtana pidetyn merkityksen tuottamista käsittelevän GK:n mallin edeten perustasolta tekstualisaatioon eli yksinkertaisimmasta monimutkaisimpaan.

Greimas erottaa merkityksen tuottamisessa kolme autonomista aluetta, joissa merkityksen tulkinta ja rakentaminen tapahtuvat; *semioottis-narratiiviset rakenteet*, *diskurssin rakenteet* ja *tekstualisointi* (Greimas & Courtés 1982, 133). Käyttämäni tasojen nimitykset ovat Kari Salosaaren (1989) suomenoksia, mutta tasoja on järjestelty ja nimetty monilla muillakin tavoilla (ks. Greimas 1988, 6–8; Stockinger 1989, 34, 39; Pikkarainen 2004, 112–

¹¹ Greimas tarkoittaa luonnollisella konstruoidun vastakohtaa. Ihminen omaksuu luonnolliset asiat syntyessään. Kuitenkin raja luonnollisen ja konstruoidun välillä on häilyvä ja niinpä luonnollinen on luonnollista vain kulttuurista käsin tarkasteltuna. (Greimas & Courtés 1982, 287–288.)

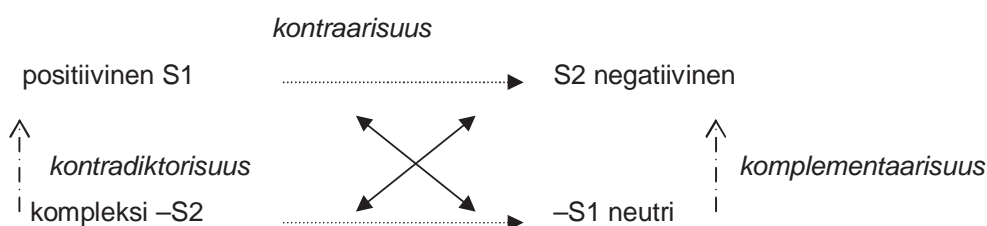
113; Veivo & Huttunen 1999, 72; Schleifer 1987, xxiv; Ahonen 1984, 148). Semioottis-narratiivisia ja diskursiivisia rakenteita lävistävät *syntaktinen ja semanttinen komponentti* (Greimas & Courtés 1982, 272–277, 328–334), joita en kuitenkaan tutkimuksessani sen tarkemmin erottele vaan pitäydyn kolmen päätason yleisyysasteella. Siitä huolimatta olen erotellut kursiiivilla taulukkoon 1 lyhyesti mitä Greimas syntaksin ja semantiikan komponenttien erottelulla oikein tarkoittaa. Yleisesti ottaen semanttinen komponentti ”määrittää kohteeseen kuuluvien erilaisten osien sisältöjä” (Pikkarainen 2004, 112; ks. myös Itkonen 2001, 6) ja syntaktinen komponentti määrittää näiden sisältöjen välisiä suhteita ja yhdistää yksiköitä (Pikkarainen 2004, 112; ks. myös Itkonen 2001, 198).

Semioottis-narratiiviset rakenteet muodostavat GK:n lähtökohdan ja kaikkein abstrakteimman tason. Perustasolla abstrakti merkitys voidaan kuvata *semioottisen neliön* avulla muodostettuina *käsitteellisinä vastakohdina ja arvoasetelmina*. (Greimas & Courtés 1982, 133; Landowski 1989, 95.) Semioottinen neliö on visuaalinen malli ja metodinen apuväline *minkä tahansa semanttisen eli merkityksen kategorian kuvaamiselle* ja sitä voidaan käyttää missä tahansa GK:n vaiheessa ja käsitteellistämistasolla aina abstrakteimmasta konkreettisimpaan asti (Greimas & Courtés 1982, 308; Tarasti 2004a, 18; Pikkarainen 2004, 108–109).

Semioottinen neliö esitetään visuaalisesti neliönä, jonka jokaiseen nurkkaan on sijoitettu käsitteellinen termi, seemi. Termit määrittävät suhteessa toisiinsa neliön kuvaamien suhteiden kautta eivätkä ole siis mitä tahansa termejä vaan toisistaan riippuvaisia. Staattisesti tarkasteltuna semioottinen neliö sisältää neljä termiä ja niiden keskinäiset suhteet. Dynaamisesti tarkasteltuna semioottinen neliö sisältää näiden *neljän termin väliset kieltämisen* (negation) ja *myöntämisen* (assertion) *transformaatio-operaatiot*. (Greimas & Courtés 1982, 19–20, 211, 331; Salosaari 1989, 72–73.)

Paul Ricœurin (1989, 5) mukaan semioottisella neliöllä voidaan kuvata minkä tahansa merkityksen perusrakennetta, koska merkityksellisyys edellyttää suhteiden systeemiä. Semioottisessa neliössä semanttiset kategoriat suhteutuvat toisiinsa kontraaristen (contrary, vastakkaiset), kontradiktorisien (contradictory, ristiriitaiset) ja komplementaaristen (complementary, täydentävät) suhteiden avulla. Kahden termin välinen *kontraarinen suhde* tarkoittaa, että termit edellyttävät toisiaan ja sama piirre on siten läsnä yhtä aikaa kahdessa eri muodossa. Kontraarinen suhde on siten vastakohtasuhde. *Kontradiktorisessa suhteessa* on kyse myöntämisestä ja kieltämisestä, minkä seurauksena molemmat termit eivät voi olla yhtä aikaa läsnä. Kontradiktorisuus ilmaisee siis ristiriitaa. *Komplementaarisessa suhteessa* taas on kyse kahden samaan kategoriaan kuuluvan termin välisestä edellytysuhteesta ja siten kahden termin välisestä täydennyssuhteesta (Greimas & Courtés 1982, 46, 60–61; Salosaari 1989, 44–45; Pikkarainen 1987, 28–29.)

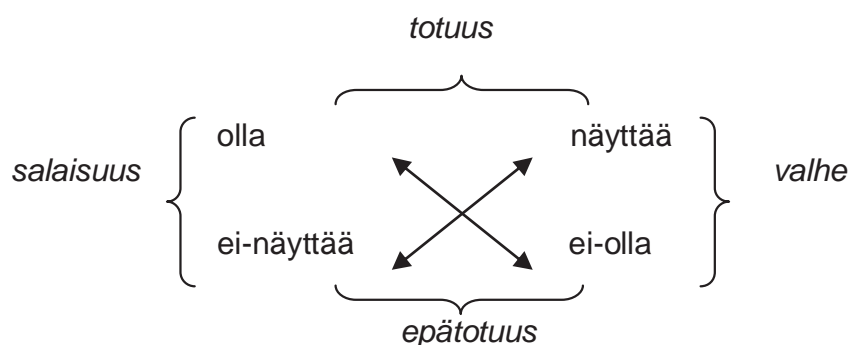
Kokonaisuutena neliön dynamiikka toimii (kuvio 2) etenemällä neliön yläreunassa olevista primitiivitermeistä S1 (*positiivinen termi*) ja S2 (*negatiivinen termi*) negaation kautta niiden kontradiktorisiin vastakohtiin –S1 (positiivinen kompleksinen termi, *neutri*) ja –S2 (negatiivinen kompleksinen termi, *kompleksi*) ja näistä taas myönnöllä alkuperäisten termien kontraarisiin vastakohtiin. (Pikkarainen 2004, 109–110; Greimas & Courtés 1982, 308–311; Salosaari 1989, 44–45.) Nancy Armstrong on havainnollisesti esittänyt neliön muodostumisen seuraavasti: ”Kun mikä tahansa merkityksen yksikkö [S1] on käsitteellistetty, ymmärrämme automaattisesti tämän termin poissaolon [–S1] aivan kuten sen vastakohtan [S2], joka vastaavasti implikoi sen oman poissaolon [–S2].” (Schleifer 1987, 27 S. K.).

Kuvio 2. Semioottinen neliö.

Semioottisen neliön termien nimitykset positiivinen, negatiivinen, neutri ja kompleksi on helppo ymmärtää. Alkutilanteessa on olemassa jokin käsite, jolle lähdetään hakemaan vastakohtaista käsitettä. Toivottu tai arvostettu käsite saa positiivisen ja torjuttu käsite negatiivisen arvon. Kompleksit termit neutri ja kompleksi taas muodostuvat vastakohtasuhteessa olevien primitiivitermien sekä–että–suhteesta (Greimas & Courtés 1982, 310). Kompleksi termi sisältää sekä positiivisen että negatiivisen primitiivitermin, mikä tekee siitä uusintavan ja samalla hankalasti käsiteltävän termin. Neutria taas kutsutaan positiiviseksi kompleksiseksi termiksi sen takia, että se ei sisällä kumpaakaan primitiivitermiä tai niiden arvoja, minkä takia seeminen kategoria puuttuu. Kompleksi ja neutri ovat kuitenkin oleellisia vasta silloin, kun neliöön sijoitetaan käsitteellisten termiparien yhdistelmiä, kuten esimerkiksi ”täytyä olla” (ks. esim. liite 5).

Semioottista neliötä on yllä käsitelty tulkintamallina yksinkertaisille seemi(käsite)pareille kuten elämä vs. kuolema tai hyvä vs. paha. Semioottisella neliöllä on kuitenkin myös toisenlainen käyttötapa. Toisessa tulkintatavassa neliön kulmiin sijoitettavat termit eivät itsessään muodosta tarkasteltavia käsitteitä vaan aina kaksi vaakasuorassa tai pystysuorassa toisiaan vasten olevista termeistä muodostuvat käsitteet (Greimas & Courtés 1982, 310–311). Esimerkiksi vakuuttamiseen liittyvien näyttämisen ja olemisen termien sijoittaminen neliöön tuottaa käsitteinä kuvion 3 mukaisesti totuuden, epätotuuden, valheen ja salaisuuden.

Lähde: Greimas & Courtés 1982, 369 ja Greimas 1982a, 6.

Kuvio 3. Veridiktoriset modaliteetit.

Narratiivisella pintatasolla käsitteet ja niiden väliset suhteet kuvataan *olemisena* ja *tekemisenä*, jolloin merkitystä voidaan kuvata *aktanttien* (toimijoiden) ja niiden toiminnan rakenteen avulla (ks. esim. Landowski 1989, 95–96). Pikkaraisen (2004, 112–113) mukaan Greimasin semiotiikan toimintateoreettisuus ilmenee tällä tasolla kaikkein parhaiten. Punahilkka, susi ja metsästäjä ovat keskeisiä aktantteja sadussa. Punahilkka haluaa vierailulla isoäidin luona, mutta susi yrittää estää sen syömällä ensin isoäidin ja lopulta Punahilkan. Metsästäjä auttaa kuitenkin Punahilkkaa tappamalla suden ja pelastamalla isoäidin ja Punahilkan. Punahilkan, suden ja metsästäjän *toimintaa ohjaavia olemisen tai tekemisen tiloja* (esimerkiksi halua, kykyä, tietoa) Greimas kutsuu *modaliteeteiksi*.

Semioottis-narratiiviset rakenteet kommunikoidaan ja lausutaan diskurssin tasolle *enonsiaation* näkökulmasta. Enonsiaatio toteutuu *diskursivoinnin* avulla kuvailemalla toiminnan hahmoja, aikaa, paikkaa ja teemaa konkreettisesti. (Greimas & Courtés 1982, 134; Pikkarainen 2004, 112–113; Veivo & Huttunen 1999, 73.) Punahilkka on kuvattu herttaisena ja kilttinä tyttösenä, susi pelottavana ja nälkäisenä metsän eläimenä (jolla on kuitenkin inhimillisiä kykyjä ja se osaa esimerkiksi puhua) ja metsästäjä hämmästyneenä ja neuvokkaana. Sadun tapahtumat sijoittuvat mielikuvituksessa olevaan paikkaan ja aikaan. Sadun teemana on miten paha saa aina palkkansa.

GK:n kolmas alue, *tekstualisointi* voi pysäyttää merkityksen tuottamisen missä tahansa GK:n kohdassa ja kääntää tämän kohdan tekstin esitettäväksi rakenteiksi (Greimas & Courtés 1982, 133, 341–342; Pikkarainen 2004, 112–113; Salosaari 1989, 43). Tekstualisointi ei ole kuitenkaan vielä sama asia kuin merkityksen manifestoituminen eli sadun kirjoittaminen kirjaksi. Tutkimuksessani en käsittele tekstualisointia sinällään vaan keskittyn semioottis-narratiivisten (ja diskursiivisten rakenteiden) tarkasteluun.

Tekstualisointi tulee kuitenkin ilmi joka kerta kun otan jonkin tekstin kohdan tarkasteltavaksi ja erittelen sen rakennetta ja käänän sitä ymmärrettäväksi esitykseksi.

Greimas esittää GK:n kuvion 4 mukaisena visualisointina.

GENERATIIVINEN KULKU (Generative trajectory)			
	Syntaktinen komponentti (syntactic component)		Semanttinen komponentti (semantic component)
Semioottis-narratiiviset rakenteet	perustaso (deep level)	PERUSSYNTAKSI (fundamental syntax) <i>semioottinen neliö</i>	PERUSSEMANTIikka (fundamental semantics) <i>semioottiset kategoriat</i>
	narratiivinen pintataso (surface levels)	NARRATIIVINEN PINTASYNTAKSI (surface narrative syntax) <i>olemisen ja tekemisen lausumat, aktantit, narratiivinen kaavio, modaliteetti</i>	NARRATIIVINEN SEMANTIikka (narrative semantics) <i>semioottisten kategorioiden sijoitus halutuiksi tai torjutuiksi arvoiksi</i>
Diskurssin rakenteet	DISKURSSIN SYNTAKSI (discursive syntax) Diskursivointi; aktoralisointi, spatialisointi, temporalisointi, <i>enonsiaatio, toimijoiden, paikan ja ajan päälle- ja poiskytkentä</i>		DISKURSSIN SEMANTIikka (discursive semantics) Tematisointi, Figurativisointi <i>arvot muuttuvat teemoiksi ja figurativisoinnin myötä kuvallisiksi</i>
Tekstualisointi (textual structures)			

Lähde: Greimas & Courtés (1982, 134), tekstualisointi lisätty taulukkoon, suomennotukset Salosaari (1989) ja kursivoidut omia syntaktisen ja semanttisen komponentin selvennyksiä.

Kuvio 4. Merkityksen generatiivinen kulku.

3.2 Kertomuksen toimijat

Myyttinen aktanttimalli - tekstin toimijat

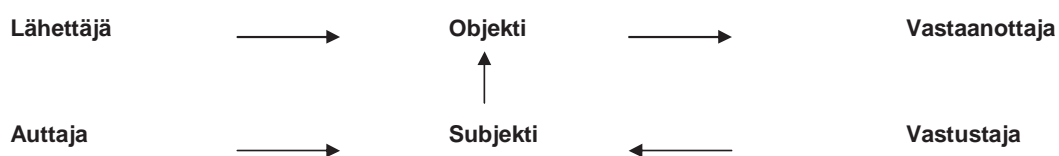
Narratiivisella pintatasolla perustason arvot aktualisoituvat tekemisenä. Greimasin teoriassa *aktanttina* eli *toimijana tai toiminnan kohteena* voi olla kuitenkin mikä tahansa asia tai olento, kuten esimerkiksi eläin (esim. koira), objekti (esim. taivas) tai käsite (esim. rakkaus). Aktantti onkin siis vain *tekemisen ja olemisen sisältävä käsitteellinen rooli* tekstin *varsinaisille toimijoille*, joita Greimas kutsuu *aktoreiksi*. Aktori on varsinainen toimija siinä mielessä, että se sijoittuu GK:n diskurssin tasolle ja omaa konkreetti-

sen figuratiivisen olomuodon lisäksi usein ideologian. (Greimas & Courtés 1982, 5, 207, 277, 316; Ricœur 1989, 11; Quéré 1989, 17.)

Greimas lainasi aktantin käsitteen ranskalaiselta kielentutkija L. Tesnièrelta. Tesnièren mukaan *lause* muodostaa *näytelmän*, jossa predikaatti edustaa toimintaa ja muut lauseen jäsenet aktantteja eli erilaisiin rooleihin sijoituvia henkilöitä. Henkilöitä on Tesnièren mukaan kolme: itse *toimija*, toiminnan *kohde* ja toiminnasta *hyötyjä*. (Greimas & Courtés 1982, 5; Tarasti 1979, 141.) Greimasin oman teoreettisen ajattelun yksi kulmakivi, *myyttinen aktanttimalli* syntyi osittain tämän ajatuksen seurauksena.

Greimasin tekemien johtopäätösten mukaan maailma jäsentyy meille ainayksinkertaisena näytelmänä eli aktanttirakenteena (Greimas 1966/1980, 151–155, 198). Greimasin ajatteluun vaikutti venäläisiä kansansatuja tutkineen Vladimir Proppin tutkimus *Venäläisen kansasadun morfologiasta*. Proppin mukaan kansansadun henkilöillä (aktoreilla) on erilaisia toimintaloja. Toiminnan mukaan aktorit voidaan järjestää seitsemäksi aktantiksi. Siten venäläinen kansasatu on Proppin mukaan seitsemästä henkilöstä (roisto, lahjoittaja, auttaja, etsitty henkilö, liikkeelle lähtijä, sankari ja valesankari) koostuva kertomus. (Greimas 1966/1980, 198–200).

Greimasin (ja aikaisemmin myös Lévi-Straussin, ks. Schleifer 1987, 96–97) mukaan Propp ei kuitenkaan riittävästi huomioi aktanttien välisiä suhteita tarkastelussaan (Greimas 1966/1980, 201). Greimas viimeistelee oman myyttisen aktanttimallinsa¹² (ks. kuvio 5) muodostamisen redusoimalla Proppin aktantit niiden keskinäisten suhteiden avulla kolmeen aktanttikategoriaan *Subjekti*¹³ vs. *Objekti*, *Lähettäjä* vs. *Vastaanottaja* ja *Auttaja* vs. *Vastustaja* (Greimas 1966/1980, 201–206).

Lähde: Greimas 1966/1980, 206.

Kuvio 5. Greimasin myyttinen aktanttimalli.

Myyttisen aktanttimallin yksikertaisuus ja sovellettavuus perustuvat Greimasin mukaan täysin haluttavaan Objektiin. Mallissa Lähettäjä antaa Sub-

¹² Greimas käsittelee myyttistä aktanttimallia vain *Strukturalistista semantiikkaa* -teoksessaan, eikä Salosaaren mukaan ole sisällyttänyt sitä myöhemmin GK:hon (Salosaari 1989, 124). Aktantit ovat kuitenkin olennainen osa GK:n narratiivista pintatasoa ja sen takia niitä käsitellään aina Greimasin teoriaa tarkasteltaessa joko suoraan tai epäsuorasti, vaikkei myyttisen aktanttimallin käsitettä varsinaisesti käytettäisikään.

¹³ Greimasin notaation mukaan funktionaaliset aktantit kirjoitetaan isolla alkukirjaimella (ks. esim. Greimas & Courtés 1982, 5, 294; Salosaari 1989, 74).

jektin tehtäväksi arvo-Objektin hankkimisen Vastaanottajalle. Tässä suorituksessa Subjektia tukee Auttaja ja pyrkii estämään Vastustaja. (Greimas 1966/1980, 206; Salosaari 1989, 124.)

Esimerkiksi Subjektina oleva Punahilkka haluaa vierailla isoäidin luona, jolloin vierailusta tulee tavoiteltava Objekti. Äiti toimii kertomuksen Lähettäjänä kehottamalla Punahilkkaa viemään isoäidille leivonnaisia, jolloin isoäiti on vierailun Vastaanottaja. Punahilkan vierailun isoäidin luona estää kuitenkin susi, joka on syönyt isoäidin suuhunsa. Lopulta metsästäjä tappaa suden ja auttaa isoäidin ulos suden vatsasta. Siten metsästäjä auttaa Punahilkkaa vierailemaan isoäitinsä luona.

Greimasin mukaan kategoriat voivat myös sekoittua eli synkretisoitua ja toisaalta aktanttien syntaktiset eli järjestyksessä tapahtuvat muutokset eivät muuta aktanttien semanttista sisältöä (Greimas 1966/1980, 151, 326; Salosaari 1989, 75). Esimerkiksi lauseessa ”Äiti valmistaa ruokaa tyttärelleen.” äiti on sekä Subjekti että Lähettäjä ja siten synkretisoitunut aktantti. Tytär taas on ruokana toimivan Objektin Vastaanottaja. Lauseen semanttinen sisältö ei muutu vaikka aktanttien syntaktinen järjestys käännettäisiinkin muotoon ”Tytär syö äidin hänelle valmistamaa ruokaa.”.

Narratiivinen kaavio - toiminnan rakenne

Aktanttimallissa tapahtuva aktanttien suhteuttaminen toisiinsa tuo esille myös toiminnan suunnat ja luonteen. Greimas kutsuu toiminnan jäsentymistä kuvaavaa pohjapiirustusta narratiiviseksi kaavioksi. *Narratiivinen kaavio* syntyy aktanttien toiminnasta eli narratiivisista kuluista. Narratiivinen kulku puolestaan sisältää kaksi toisiaan edellyttävää narratiivista ohjelmaa eli toimijan *performanssin* (toiminnan) sekä *kompetenssin* (tekee toiminnan mahdolliseksi). Performanssissa Subjektin tavoitteena on vaikuttaa toiseen subjektiin ja muuttaa asioiden tilaa. Performanssi tähtääkin arvojen hankkimiseen (Salosaari 1989, 75–76). Kompetenssi puolestaan määrittää modaalisena rakenteena ja kuvataan modaaliteettien (toimintaa määrittävien verbien) hierarkkisena järjestyksenä. Kompetenssi tekee siis performanssin mahdolliseksi. (Greimas & Courtés 1982, 45, 207, 227, 245–246; Salosaari 1987, 41.)

Performanssia kutsutaan *narratiiviseksi perusohjelmaksi* (base NP) ja sen edellyttämiä narratiivisia ohjelmia kuten esimerkiksi kompetenssia *instrumentaaliseksi narratiiviseksi ohjelmiksi* (instrumental NP). Jos tällaisen instrumentaalisen narratiivisen ohjelman realisoi subjektin sijasta subjektin valtuuttamana jokin toinen subjekti, kutsutaan ohjelmaa *narratiiviseksi lisäohjelmaksi* (annex NP). (Greimas & Courtés 1982, 246, Salosaari 1989, 77.)

Punahilkan performanssin eli vierailun tavoitteena on äidin lähettämänä toteuttaa muutos isoäidin olotilassa virkistämällä sairasta. Äiti antaa Puna-

hilkalle kompetenssin vierailuun neuvomalla matkareitin ja varoittelemalla polulta poikkeamisesta. Punahilkkan narratiivinen kulku muodostuu siten äidin neuvoista (narratiivinen lisäohjelma) ja isoäidin luona vierailusta (narratiivinen perusohjelma).

Narratiivisessa kaaviossa *Subjektin narratiivinen kulku* on keskiössä, mikä tuntuukin luontevalta ja loogiselta lähtökohdalta tekstien tarkastelussa. Subjekti kulkee erilaisten modalisointien läpi hankkiakseen performanssissa tarvittavan kompetenssin ja performoi lopulta toiminnan joko pragmaattisella tai kognitiivisella ulottuvuudella. (Greimas & Courtés 1982, 207 ks. myös 5–6.) Greimas on määritellyt alustavasti myös Subjektin toimintaa kehystävät ja sille yliveritset *alkuperäisen-Lähettäjän* (initial Sender) ja *lopullisen-Lähettäjän* (final Sender) *narratiiviset kulut* (Greimas & Courtés 1982, 205–206, 208).

Kaikki kolme narratiivista kulkua voidaan sijoittaa toiminnan säännönmukaiseen esiintymisjärjestykseen. Greimasin (1966/1980, 220–231) mukaan toiminnassa on Proppin ajatuksia soveltaen erotettavissa *sopimus* ja *kolme koetta, kvalifioiva, ratkaiseva ja kunniaatuottava* koe. Sopimuskellinen rakenne kehystää Subjektin narratiivista kulkua alkuperäisen-Lähettäjän ja Subjektin välisenä alkusopimuksena. Alkuperäinen-Lähettäjä, manipuloija, toimii siis sekä tekstin arvojen lähteenä että antaa kompetenssin Subjektille. Subjekti toteuttaa kaikki kolme toisiaan edellyttävää koetta tavoitteenaan täyttää alkuperäisen-Lähettäjän asettamat velvollisuudet. (Greimas & Courtés 1982, 204–206, 208, 294, 339–340; Bertrand 1989, 113.)

Kvalifioivassa kokeessa (qualifying test) Subjekti hankkii itselleen toiminnan vaatiman kompetenssin. Ratkaisevassa kokeessa (decisive test) Subjekti performoi toiminnan ja taistelee vastustavan anti-Subjektin¹⁴ kanssa. Kun Subjekti on läpäissyt kokeet, lopullinen-Lähettäjä palkitsee sen kunniaatuottavassa kokeessa (glorifying test) ja toimii siten sopimuksen lopullisena hyväksyjänä. Lopullinen-Lähettäjä, sanktioiva oikeudenjakaja, siis tuomitsee Subjektin performanssit ja vastaanottaa kaikki Subjektin luovuttamat arvot (Greimas & Courtés 1982, 208, 294). Sanktiointi tapahtuu kognitiivisesti (verrattuna aikaisempien kokeiden pragmaattisuuteen) ja sitä ilmentää joko saavutettu päämäärä tai sen puuttuminen. (Greimas & Courtés 1982, 68, 137, 204, 253, 339–340; Salosaari 1989, 75.)

Punahilkka saa tarvittavan kompetenssin vierailuun äidiltään, joka toimii alkuperäisenä-Lähettäjänä. Äiti kertoo reitin ja liittää vierailuun

¹⁴ Subjektin Vastustajasta voi toisinaan nousta esille rajatumpi Vastustajaa edustava anti-Subjekti. Subjektin taistelu Vastustajan kanssa saattaa siis näkyä Subjektin taisteluna anti-Subjektin kanssa. Anti-Subjekti on itse asiassa vain yksi Subjektin muoto (vastakohta), joka saadaan esille sijoittamalla Subjekti semioottiseen neliöön ja tarkastelemalla sen mahdollisia muotoja. (Ks. Greimas & Courtés 1982, 321.)

isoäidin piristämisen tavoitteen sekä huolehtimisen ja hyväsydämyyden. Punahilkka kohtaa suden ja taistelee sitä vastaan pelkonsa ja epäröintinsä avulla. Susi kuitenkin voittaa ja syö Punahilkkan. Metsästäjän tapettua suden ja pelastettua isoäidin ja Punahilkkan, Punahilkka tapaa lopulta isoäitinsä ja suorittaa äidin haluaman tehtävän.

3.3 Toiminnan suuntaaminen

Modaliteettien ryhmittely

Toimijoiden erilaiset tavoitteet muodostavat kertomuksen jännitteen. Punahilkka ei vieraile isoäidin luona, vaan *haluaa* vieraillla siellä; metsästäjä ei tule isoäidin mökkiin vaan hänen *täytyy* tulla sinne, koska kuulee omituisia ääntä. Samaten susi ei syö Punahilkkaa heti, koska voi syödä hänet myöhemminkin. *Toimijan näkökulmaa ja asennetta* kutsutaan *modaliteetiksi*. Greimas määrittelee modaliteetin ilmaisun osaksi, joka aiheuttaa muutoksen predikaatissa (Greimas & Courtés 1982, 193, 316; Salosaari 1989, 78). Modaliteettien avulla subjekti voi siis elävöittää ja arvottaa puhettaan toiveillaan, varmuudellaan ja tunteillaan (Tarasti 1996, 269).

Modaliteetteja tarkastellaan aina subjektin kannalta ja konkreettisiin merkityksiin liitettyinä (Pikkarainen 2004, 116). Tekstissä kaikkien toimijoiden toiminta ja toiminnan modaliteetit ovat yhteydessä aktanttimallisissa keskeisellä sijalla olevan Subjekti vs. Objekti-suhteen määrittelyyn ja siten Subjektin toiminnan arvon määrittelyyn (Sulkunen & Törrönen 1997b, 76).

Greimasin mukaan *perusmodaliteetteja* ovat *täytyä* (ranskaksi *devoir*, englanniksi *having-to*), *tahtoa* (*vouloir/wanting*)¹⁵, *voida* (*pouvoir/being-able*) ja *tietää* (*savoir/knowing*) (Greimas & Courtés 1982, 194–195; Salosaari 1989, 78; Pikkarainen 2004, 116). Sosiologit Pekka Sulkunen ja Jukka Törrönen (Sulkunen & Törrönen 1997a) kutsuvat samoja modaliteetteja semioottisessa sosiologiassaan pragmaattisiksi modaliteeteiksi. Perusmodaliteettien esiintyminen tekemisen tai olemisen määrittäjänä on yleisin modalisoinnin tilanne. *Tekemisen* modalisointeina perusmodaliteetit kuvaavat tekemisen subjektin aktanttiroolien rakennetta ja *olemisen* modalisointeina¹⁶ olemisen subjektin suhdetta arvo-objekteihin (Salosaari 1989, 78). Mo-

¹⁵ Sulkunen ja Törrönen (1997b, 89–90) erottavat tahtomisen haluamisesta. Heidän mukaansa haluaminen sisältää tarpeen ja kohdistuu siten arvo-objektiin. Tahtominen sen sijaan kohdistuu tekemiseen ja edellyttää siten uhkaavan vastustajan voittamista. Greimas (Greimas & Courtés 1982, 76) itse näkee halun ja tahdon erottelun psykologisena eikä semiotiikkaan liitettävänä ilmiönä. Tutkimuksessani en erottele halua ja tahtoa Sulkusen ja Törrösen tavoin vaan ajattelen kuten Greimas: halu kuuluu tahtomiseen.

¹⁶ Perusmodaliteettien yhteys olemiseen muodostaa perustan tunteiden semiotiikalle (Salosaari 1989, 78). Perusmodaliteetit heijastavat GK:n perustasolle sijoittuvaa tyyimis-

daliteetti määrää siis toisin sanoen ensinnäkin millaista jonkin subjektin toiminta on ja toisekseen miten subjekti suhtautuu objektiin.

Perusmodaliteettien lisäksi Greimas erottaa myös *olemisen ja tekemisen modaliteetit* (Greimas & Courtés 1982, 194; Salosaari 1989, 78), jotka ilmenevät performanssina ja kompetenssina ja liittyvät siten kertomuksen toimintaan. Suden syödessä (tekeminen) isoäidin, susi muuttuu nälkäisestä vähemmän nälkäiseksi (oleminen) ja jaksaa odottaa Punahilkkan saapumista. Suden performanssi edellyttää kuitenkin kompetenssia. Suden nälkäisyys (oleminen) pakottaa suden etsimään ruokaa (tekeminen). Tekemisen ja olemisen keskinäiset modalisoinnit on kuvattu kuviossa 6.

Tekemisen ja olemisen modalisoinnit voivat ilmentää myös uskottavuutta ja liittyvät siten kertomuksen uskottavaan lausumiseen. Näitä tekemisen ja olemisen modalisointeja Sulkunen ja Törrönen (1997b 87–88; 1997c, 113–118) kutsuvat enonsiatiivisiksi modaliteeteiksi erotukseksi pragmaattisista modaliteeteista. *Veridiktoristen eli todeksiväittävien modaliteettien* avulla puhuja pyrkii vakuuttamaan puheen vastaanottajan uskomaan (Greimas & Courtés 1982, 369; Salosaari 1989, 79). *Faktitiivisten modaliteettien* avulla taas pyritään saamaan joku tekemään jotakin (Greimas & Courtés 1982, 115–116).

modaliteetti	predikaatti	tulos
tehdä	olla	performanssi
olla	tehdä	kompetenssi
olla	olla	todeksiväittävät modaliteetit näyttäminen ja uskominen
tehdä	tehdä	faktitiiviset modaliteetit

Kuvio 6. Tekemisen ja olemisen keskinäiset modalisoinnit.

Modaliteettien toteutumistaso narratiivisen kaavion kokeissa

Greimas jaottelee modaliteetteja myös *endo- ja eksotaktisiin modaliteetteihin* (kuvio 7) sen mukaan koskevatko modaliteetit toimijaa itseään (endo-taktiset) vai jotakin ulkopuolista toimijaa (eksotaktiset) (Greimas & Courtés 1982, 195; Sulkunen & Törrönen 1997b, 83; Salosaari 1989, 79). Esimerkiksi

tä kategoriaa, jonka termeinä ovat euforinen ja dysforinen. Subjektin olemisen vaikuttaa siihen kokeeko subjekti jonkin arvon euforisena tai dysforisena. Euforisuus ja dysforisuus määräävät muita sisältönä olevia arvoja ja siten perusmodaliteetit vastaavat näitä tyyminen kategorian termejä narratiivisella pintatasolla. Toistaiseksi tyyminen kategorian ja perusmodaliteettien vastaavuuksista eli tunteiden semiotiikasta on Salosaaren mukaan tehty tutkimuksia vasta vihan ja epätoivon kohdalla. (Salosaari 1989, 136–137.) Fontanillen (1989) mukaan tyyminen ulottuvuus on rinnastettavissa tekstin pragmaattiseen ja kognitiiviseen ulottuvuuteen.

eksotaktiset modaliteetit *täytyä* ja *voida* liittyvät usein Lähettäjän tai Auttajan antamiin toiminnan motiiveihin tai voimavaroihin (Sulkunen & Törrönen 1997b, 83) ja objektin käsittämiseen vastauksena toiminnalle. Endotaktiset modaliteetit *tahtoa* ja *tietää* taas ovat usein subjektin omia sisäisiä tunnetiloja ja niiden toteuttamismahdollisuuksia. Punahilkkan äiti velvoittaa Punahilkkan vierailuun ja ilmentää siten eksotaktista modaliteettia täytyä. Samaan aikaan Punahilkka myös itse haluaa vierailla isoäidin luona ja ilmentää siten endotaktista modaliteettia tahtoa.

Modaliteettien *virtuaalisuus, aktuaalisuus ja reaalisuus* viittaavat olemisen ja tekemisen ilmaisujen yhdistelmiin ja etenemiseen ”nollasta” aina toteutumiseen asti (Greimas & Courtés 1982, 194; Salosaari 1989, 79). Olemisen ja tekemisen yhdistelmällä tarkoitetaan esimerkiksi toimijan tiedostamaa nälän tunnetta (tahtoo syödä), tekemisen tuottamaa ruoan hankintaa (tietää mistä ruokaa saa) ja lopulta olemisen muutosta kylläiseksi. Modaliteettien kehittymistä virtuaalisuudesta, aktuaalisuuteen ja aina reaalisuuteen voidaan tarkastella narratiivisten kokeiden yhteydessä. Kvalifioivassa kokeessa Lähettäjä velvoittaa (täytyä) Subjektin haluamaan (tahtoa) arvokkaaksi määritettyä objektia. Virtuaaliset modaliteetit ilmaisevat siten Subjektin ja Objektin välisen suhteen olemassaolon ja määräävät Subjektin toimintaa ja sen merkitystä. Ratkaisevassa kokeessa Subjektin toimintaa voi ja osaa (tietää) vastustaa anti-Subjekti. Molempien subjektien tekeminen ja kyky (voida) sekä tieto miten tehdä aktualisoivat tekemisen. Kunniaatuottavassa kokeessa muodostuu performanssi. Performanssissa Subjektin toiminnan merkitys realisoituu tekemiseen liittyvän tietämisen (toiminnan suorittajaksi tunnistamisen) ja olemiseen liittyvän uskomisen (tunnistaa itsensä toiminnan suorittajaksi) modaliteetteina. Realisaatiossa Subjekti saa tavoittelemansa Objektin. (Greimas & Courtés 1982, 9, 255, 371; Sulkunen & Törrönen 1997b, 83.)

Kvalifioivassa kokeessa Punahilkka saa kompetenssin vierailla isoäidin luona äidin velvoittamana (täytyä) ja omasta halustaan (tahtoa). Ratkaisevassa kokeessa Punahilkka tietää, että sutta tulee pelätä. Punahilkka on arka ja peloissaan. Isoäidin luona isoäiti näyttää oudolta ja taas Punahilkkaa alkaa pelottaa eikä hän enää tiedä mitä hänen tulisi tehdä. Punahilkka ei siis ole vielä saavuttanut vierailua mukavana ja tahtomisen arvoisena asiana ja Punahilkkan ja vierailun suhde on aktuaalinen tällä hetkellä. Metsästäjän autettua isoäidin ja Punahilkkan ulos suden vatsasta voi Punahilkka viimein kunniaatuottavassa kokeessa performoida vierailun teon ja saavuttaa tavoittelemansa hetken isoäidin kanssa. Punahilkka on onnellinen tietäessään vierailun onnistuvan ja ollessaan sankaritar, joka auttaa sairasta isoäitiä tuomalla hänelle pikkuleipiä.

Modaliteetti	virtualisoiva	aktualisoiva	realisoiva
eksotaktinen	täytyä	voida	tehdä
endotaktinen	tahtoa	tietää	olla

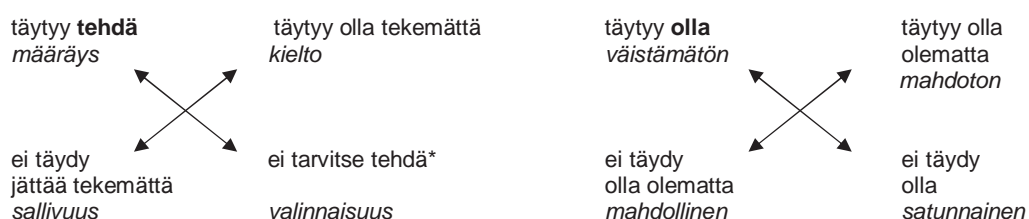
Lähde: Greimas & Courtés 1982, 195.

Kuvio 7. Modaliteettien jakaantuminen.

Modaliteettien esittämistapa

Modaliteetit voidaan esittää sekä typologisina toisiaan määräävinä rakenteina että semioottiseen neliöön sijoitettuina modaalisisina kategorioina (Greimas & Courtés 1982, 194–195). Typologinen modaalinen rakenne tarkoittaa, että modaliteetit voivat määrätä toinen toisiaan. Esimerkiksi tahtomista seuraa voiminen ja voimista tekeminen (Salosaari 1989, 78). Modaliteettien rakenne etenee siis yleisesti virtuaalisesta aktuaaliseen ja lopulta reaaliseseen modaliteettiin.

Modaalisisena kategoriana esitetty modaliteetti puolestaan jakaantuu semioottisen neliön logiikan mukaan modaliteetin neljään mahdolliseen esiintymismuotoon, jotka voidaan vielä yksinkertaistaa nimeämällä (Salosaari 1989, 79). Greimas on nimennyt modaalisisista kategorioista täydellisesti vain täytymisen (Greimas & Courtés 1982, 140–141) ja voimisen (Greimas & Courtés 1982, 23) sekä esittänyt osittaisia nimeämiä tahtomisen (Greimas 1982b, 32) ja tietämisen (Salosaari 1989, 79) osalta (ks. Liite 5 Perusmodaliteettien modaaliset kategoriat ja niiden nimitykset). Esimerkiksi modaliteetin *täytyä* modaalinen kategoria sijoittuu semioottiseen neliöön sekä tekemisen että olemisen modalisointina kuvion 8 mukaisesti. Kuviossa käyvät ilmi modaliteetin neljä mahdollista esiintymismuotoa. Kursivoitu sana taas viittaa kunkin esiintymismahdollisuuden nimitykseen.

Lähde: Greimas & Courtés 1982, 140-141, Greimas 1982a, 11-13 ja Salosaari 1989, 79. (*Veijola 2004 Lea Laitisen oppien mukaan.)

Kuvio 8. Täytymisen (devoir, having-to) modaaliset kategoriat.

3.4 Kertomuksen uskottavuus

Enonsiaatio ja lausuma

Kertomus on ihmiselle ominainen tapa hahmottaa todellisuutta ja sitä missä, milloin ja miksi jotakin tapahtuu ja missä järjestyksessä. Jotta kertomuksen esittämä todellisuus on ymmärrettävää, tulee kertomuksessa olla jokin näkökulma todellisuuteen. Esimerkiksi Punahilkassa puhutaan maailman pahuudesta ja hyvyydestä ja oikein ja väärin tekemisestä. Tekstissä onkin erotettavissa kaksi tasoa, joita Greimas kutsuu *enonsiaatioksi* ja *lausumaksi*. Enonsiaatio tarkoittaa tekstin tuottamista ja lausuma tuotettua tekstiä (Greimas & Courtés 1982, 103, 362; Veivo & Huttunen 1999, 101; Sulkunen 1997, 43). Sadun kirjoittaminen on enonsiaatio ja siitä syntynyt kertomusteksti lausuma.

Lausuma¹⁷ kuvaa todellisuutta kuvaamalla sitä mitä maailmasta sanotaan, miten se jäsennetään, mikä on sen osien suhde ja millaista toimintaa se pitää sisällään. Lausumassa todellisuus ja kokemukset on jäsennetty luokitusten ja toiminnan kuvaamisen avulla. (Sulkunen & Törrönen 1997c, 100, 107; Törrönen 1997, 227; 2005, 149–150.) Greimasin mukaan lausuma syntyy enonsiaation tuloksena (Greimas & Courtés 1982, 362). Enonsiaatio viittaa tekstin kommunikaatorakenteisiin ja kuvaa mistä näkökulmasta todellisuutta tuotetaan vastaanottajalle ja millaisia tuottajan ja vastaanottajan kuvauksia lausumaan sisältyy (Sulkunen 1997, 43; Sulkunen & Törrönen 1997c, 100, 107). Lausumisessa tuottaja kuvaa suhdettaan vastaanottajaan sekä omaa suhtautumistaan todellisuuteen ja sen haluttaviin ja torjuttaviin puoliin (Törrönen 1997, 227). Enonsiaatio ja lausuma muodostavat yhdessä puheen¹⁸ kaksi aspektia, joista enonsiaatio viittaa lausuman tapaan ja lausuma esitettyihin tosiasioihin. Enonsiaation voidaankin siten sanoa kuvaavan valtaa ja lausuman tietoa (Schleifer 1987, 185–186).

Lausuman lähettäjät ja vastaanottajat

Enonsiaatio liittyy lausuman tuottajan, lausuman ja sen vastaanottajan välisiin suhteisiin (Sulkunen 1997, 43). Lausumasta löydettävien tuottajan ja vastaanottajan kommunikaatiojälkien (ks. esim. Bertrand 1989, 127) hahmottaminen ei olekaan pelkän lausuman tuottajan ja vastaanottajan totea-

¹⁷ Veivon ja Huttusen (1999, 101–102) mukaan lausumaa voidaan kommunikaation tarkastelussa kutsua myös tekstiksi tai viestiksi.

¹⁸ Greimasin (Greimas & Courtés 1982, 362) mukaan lausuma syntyy puhetekona ymmärretyn enonsiaation tuloksena. Puheteko ei tässä pidä ottaa kirjaimellisesti, sillä lausuma voi olla myös esimerkiksi kirja, maalaus, näytelmä, musiikkikappale tai ateria, jolloin lausuman tuottaminen edellyttää myös muita tuotantotapoja kuin puhumisen, esimerkiksi maalaamisen.

mista vaan sitä voidaan käsitteellistä myös sarjana sisäkkäisiä *tuottajia* ja *vastaanottajia* (kuvio 9). Veivon ja Huttusen (1999, 102) mukaan lausuman todellista tuottajaa kutsutaan *lausujaksi*. *Lähettäjä* on lausumassa esille tuleva näkemys lausujasta. Lähettäjä ei välttämättä ole selvästi esillä lausumassa, mutta se voidaan päätellä ainakin tiettyyn pisteeseen asti lausumassa vaikuttavista tiedollisista ja tunteellisista rakennusosista. Lausuja tuottaa lausuman vastaanottajalle, joka lausuman perusteella voidaan käsitellä viestinnän kohteeksi. *Vastaanottaja* ei kuitenkaan ole konkreettinen taho vaan sisältyy lausumaan. Konkreettisesti viesti päättyy *tulkitsijalle*.

	Greimas	Veivo & Huttunen	Sulkunen & Törrönen Boothin ja Chatmanin mukaan	Tässä tutkimuksessa
Lausuman tuottaja	lähettäjä	lausuja	todellinen tekijä	lausuja
Lausuman sisäinen tuottaja	enonsiaation implisiittinen lähettäjä	lähettäjä, implisiittinen tekijä	tekijäkuva, piilevä sisäistekijä	puhujakuva
Lausuman sisäinen kertoja	kertoja		läpinäkyvä kertoja	kertoja
Lausutun lausuman lähettäjä	vuoropuheen käyttäjä		sisäkkäiskertoja	vuoropuheen käyttäjä
Lausutun lausuman vastaanottaja	vuoropuheen vastaanottaja		sisäkkäisyleisö	vuoropuheen vastaanottaja
Lausuman sisäinen yleisö	lukija		läpinäkyvä yleisö	kuulija
Lausuman sisäinen vastaanottaja	enonsiaation implisiittinen vastaanottaja	vastaanottaja, implisiittinen lukija	yleisö	yleisökuva
Lausuman vastaanottaja	vastaanottaja	tulkitsija	lukija	tulkitsija

Kuvio 9. Tekstin sisäkkäiset tuottajat ja vastaanottajat Greimasin (Greimas & Courtés 1982, 39, 88-89, 105, 210-211, 293-294), Veivon ja Huttusen (1999, 102), Sulkusen ja Törrösen (1997c, 101) sekä Salosaaren (1989, 81) mukaan. Oikealla tässä tutkimuksessa käytettävät käsitteet.

Greimas puolestaan kutsuu lausuman ulkopuolella olevia tuottajaa ja vastaanottajaa *lähettäjäksi* (sender) ja *vastaanottajaksi* (receiver) (Greimas & Courtés 1982, 293). Lausuman sisälle asettuvaa epäsuoraa lähettäjää Greimas nimittää *enonsiaation implisiittiseksi lähettäjäksi* (enunciator) ja vastaanottajaa *enonsiaation implisiittiseksi vastaanottajaksi* (enunciatee). Enonsiaation lähettäjä ja vastaanottaja muodostavat yhdessä *enonsiaation subjektin*, joka tuottaa diskurssin (Greimas & Courtés 1982, 39, 105). Enonsiaation subjektin sisällä Greimas erottaa vielä lausumassa selvästi tunnistettavissa olevat *kertojan* (narrator) ja *lukijan* (narratee) (Greimas & Courtés 1982, 210–211, 294). Joskus kertoja ja lukija sijoittuvat vielä lausuman sisällä uuteen lausumaan, jolloin puhutaan *lausutusta lausumista* (uttered enunciation) (Greimas & Courtés 1982, 88). Tällöin lähettäjä ja vastaanottajaa kutsutaan *vuoropuheen käyttäjäksi* ja *vuoropuheen vastaanottajaksi* (interlocutor/interlocutee) (Greimas & Courtés 1982, 89; Salosaari 1989, 81).

Lausumaan liittyvät lähettäjä ja vastaanottajat esiintyvät neljällä tasolla: lausuman ulkopuolella (lausuja ja tulkitsija), lausuman sisäpuolella (puhujakuva ja yleisökuva), lausumassa (kertoja ja kuulija) ja lausutussa lausumassa (vuoropuheen käyttäjä/vuoropuheen vastaanottaja). Tutkimuksessani puhun lausuman tuottajan ja vastaanottajan kohdalla lausujasta ja tulkitsijasta. Lausuman sisäisen tuottajan ja vastaanottajan kohdalla käytän Sulkusen (1997, 44) käsitteitä puhujakuva ja yleisökuva. Puhujakuva ja yleisökuva viittaavat siihen puhujasta ja yleisöstä rakennettuun kuvaan, jonka lausuma esittää eikä konkreettiseen puhujaan ja yleisöön. Tutkimuksessani puhun yksikertaisesti puhujasta ja yleisöstä ja viittaan silloin näihin ”kuviin”. Lausuman sisäistä kertojaa ja yleisöä kutsun kertojaksi ja kuulijaksi. Lausutussa lausumassa eli tekstin sisällä tapahtuvaan konkreettiseen vuoropuheluun osallistuvaa lähettäjää ja vastaanottajaa kutsun vuoropuheen käyttäjäksi ja vuoropuheen vastaanottajaksi.

Punahilkka-sadussa vuoropuheen käyttäjänä on esimerkiksi susi ”Minne matka, tyttöseni?” ja vuoropuheen vastaanottajana Punahilkka ”Isoäidin luo”. Sadussa on löydettävissä myös kertoja ja kuuntelija, mikä ilmaistaan kuulijan puhuttelussa ”tiedätkö” ja ”voit”. Punahilkassa kertojan rooli jää kuitenkin näkymättömäksi. Kertojalla pyritään kuvaamaan mahdollisesti puhujaa ja sitä kautta lausujaa. Punahilkkan lausujana on sadun kirjaksi ker-tonut kirjailija. Kirjoitettu satu on lausuma, joka päättyi minulle lapsuudessani. Minä olen siis lausuman tulkitsija. Sadusta voidaan erottaa kirjailijaa kuvaava käsitys ja muodostaa puhujakuva. Sadussa puhutaan Punahilkkan herttaisuudesta ja kilttiydestä, äidin herkullisista pikkuleivistä, isoäidistä ja äidin varoituksista sudesta. Lausuman taustalla puhujakuvana voisi olla vanhempi, joka huolehtii lastensa turvallisuudesta ja pelkää heidän kohtaavan maailmassa pelottavia asioita. Samaten sadusta on löydettävissä lausumaan sisältyvä käsitys tulkitsijasta eli yleisökuva. Sadussa yleisönä on lapsi,

joka sadun kautta saa opetuksen hyvän voittamisesta maailmassa ”Niin sai paha susi palkkansa.”.

Sulkusen ja Törrösen (1997c, 102–103) mukaan (semioottisessa sosiologiassa) ei ole tarpeen tarkastella näin monimutkaisia lähettäjiä ja vastaanottajien sisäkkäisyyksiä vaan tärkeintä on käsittää enonsiaation subjektin suhde todellisuuteen. Erilaisten lähettäjiä ja vastaanottajien erittely sekä lausumassa että lausuman tuottamisessa (enonsiaatiossa) on kuitenkin tarpeellista, jotta ymmärretään lähettäjän ja vastaanottajan voivan saada moninaisia asemia. Ei ole aivan yhdentekevää kuka puhuu ja kenelle puhutaan. Tutkimuksessani tuon esille lausuman tuottamiseen ja vastaanottamiseen osallistuvien sisäkkäisten lähettäjiä ja vastaanottajien hahmot sekä lausumassa että enonsiaatiossa, mutta tarkastelen syvällisemmin vain enonsiaation subjektia eli Greimasin enonsiaation implisiittistä lähettäjiä ja vastaanottajaa, joista käytän käsitteitä puhuja ja yleisö.

Puhujan ja yleisön kytkeytyminen lausumaan

Greimasin mukaan enonsiaatio tuottaa lausuman välittäessään GK:n semioottis-narratiivisen tason rakenteita diskursiiviselle tasolle (Greimas & Courtés 1982, 103). Greimas ei tässä kohdin tarkoita tuottamisella lausumiseen verrattavaa tuottamista vaan semioottis-narratiiviselta tasolta johdettujen merkityksen perusarvojen, toimijoiden ja toiminnan järjestäytymisen sijoittamista erilaisiin henkilöihin, aikaan ja paikkaan. Greimas kutsuu näitä enonsiaation käyttämiä diskursiivisuuden operaatioita *pois- ja päällekytkennöiksi* (disengagement/engagement) (Greimas & Courtés 1982, 85–86; Bertrand 1989, 128–129; ks. myös Greimas 1988).

Poiskytkennän avulla enonsiaatio ja lausuma erotetaan ajallisesti, paikallisesti ja toimijallisesti. *Aktantiaalisessa* poiskytkennässä muodostuvat enonsiaation subjektina *minä* ja lausuman subjektina *ei-minä*. Temporaalisessa poiskytkennässä erotellaan enonsiaation ajaksi *nyt* ja lausuman ajankohdaksi *ei-nyt (silloin)*. *Spatiaalinen* poiskytkentä taas koskee paikkaa ja sen avulla voidaan erottaa enonsiaation *tässä* ja lausuman *ei-tässä (muualla)*. Enonsiaatiosta irrotettuun lausumaan voidaan kuitenkin myös palata. Greimasin kutsuma päällekytkentä tapahtuu pidättämällä aktanttien, tilojen ja aikojen sekä lausuman välisiä vastakohtaisuuksia. Siten päällekytkentä edellyttää poiskytkentää. (Greimas & Courtés 1982, 87–91, 100–102; Salosaari 1989, 83–86.)

Enonsiaatiossa puhuja (ja sitä kautta yleisö) kytkeytyy irti kuvatusta maailmasta. Punahilkassa sadun kertominen tapahtuu myöhemmin kun itse sadun tapahtumat. Lausuman silloin-aika näkyy tekstin imperfektimuodoista sekä toteamuksista kuten ”olipa kerran” tai ”eräänä päivänä”. ”Olipa kerran” liittyy lausuman myös mielikuvitusmaailmaan ja siten muualle kuin

enonsiaation paikkaan. Kertominen nimittäin tapahtuu tässä eli todellisuudessa. Enonsiaation puhuja ei ole myöskään kukaan lausuman henkilöistä, vaikka hän asettuukin kaikkien niiden asemaan aina tunteita myöden. Puhuja on minä, joka erottaa itsensä muista ei-minäksi luettavista toimijoista. Kaikkien lausuman henkilöiden asemaan asettuminen kuvaa kuitenkin myös enonsiaation takaisin kytkentää. Puhuja on ikään kuin läsnä silloinajassa, mielikuvitusmaailman paikassa ja muissa toimijoissa.

Kytöinten avulla voidaan siis tarkastella miten puhuja puhuu todellisuudesta ja mikä on hänen oma suhteensa siihen. Puhujasta välittyvästä yleisön kuvasta voidaan johtaa myös yleisön ominaisuudet ja suhde todellisuuteen. Enonsiaation tarkastelun tavoitteena onkin selventää 1) kuka puhuu, millainen hän on ja mikä on hänen suhteensa todellisuuteen sekä 2) kenelle puhutaan, millainen hän on ja mikä on hänen suhteensa todellisuuteen. Puhujan ja yleisön lisäksi enonsiaatiassa tarkastellaan myös 3) puhujan ja yleisön välistä suhdetta. (Sulkunen 1997, 43; ks. myös Toiskallio 1997, 172–173; Calame 1989, 208).

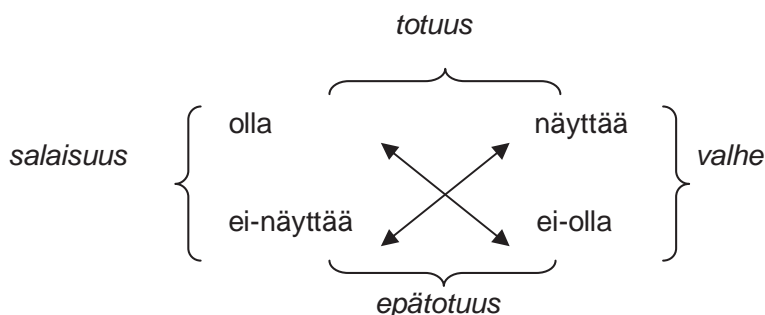
Puhuja vakuuttaa, yleisö uskoo

Puhujan ja yleisön välinen suhde on vakuuttamisen ja uskomisen suhde. Sulkunen ja Törrönen (1997c, 113–118) viittaavat tähän suhteeseen *enonsiatiivisten modaliteettien* käsitteellä, joka sisältää Greimasin *veridiktoriset* ja *episteemiset modaliteetit*. Veridiktoriset modaliteetit ovat näyttämisen modaliteetteja ja episteemiset modaliteetit uskomisen modaliteetteja (Pikkarainen 2004, 116; Salosaari 1989, 78–79; ks. myös Bertrand 1989, 118–123).

Greimasin mukaan kommunikaatiossa ei ole tärkeintä se siirtyykö viesti alkuperäisessä muodossaan lähettäjältä vastaanottajalle vaan se miten viesti välitetään. Totuuden välittäminen riippuu täysin siitä uskooko vastaanottaja siihen vai ei. Siten lähettäjän usko totuuteen ei riitä. Kommunikaatiossa onkin ongelmana totuuden tarkastelun sijaan totuuden sanominen eli veridiktio, todeksiväittäminen. Usko totuudeksi esitettävään todellisuuteen riippuu Greimasin mukaan siten sekä puhujasta että yleisöstä ja niiden välille muodostuvasta todeksiväittämisen sopimuksesta (veridiction contract). Puhuja tuottaa siis vaikutelman totuudesta ja pyrkii saamaan jonkin asian näyttämään todelta. Puhujan vakuuttavan tekemisen ainoana tavoitteena on saada yleisö hyväksymään esitetty asia totuutena ja siten omaksumaan puhujan esittämä todellisuus. (Greimas & Courtés 1982, 367–368.)

Puhuja arvioi lausuman todellisuutta ja sitä onko maailma sellainen kuin miltä se näyttää (Sulkunen & Törrönen 1997b, 87; 1997c, 114). *Vakuuttavan tekemisen* (persuasive doing) tavoitteena on tuoda esille näyttämisen (näyttämisen vs. ei-näyttämisen) taustalla vaikuttava olemisen (olla vs. ei-olla)

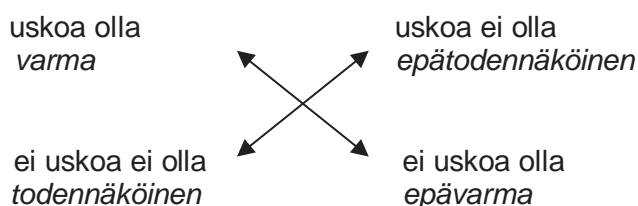
rakenne ja vakuuttaa yleisö sen todellisuudesta (Greimas & Courtés 1982, 230–231). Veridiktoriset modaliteetit syntyvät manifestaation tasolla tehtävän erottelun näyttää vs. ei-näytä ja sen taustalla vaikuttavan immanentin tasolla tehtävän erottelun olla vs. ei-olla sijoittamisesta semioottiseen neliöön (Greimas & Courtés 1982, 369) (kuvio 10). Puhuja esittää näyttämisen ja olemisen välisen suhteen siten totuutena, epätotuutena, valheena tai salaisuutena.

Lähde: Greimas & Courtés 1982, 369 ja Greimas 1982a, 6.

Kuvio 10. Veridiktoriset modaliteetit.

Yleisö tulkitsee puhujan totuusväittämiä oman aikaisemman kulttuurisen ja kollektiivisen tietonsa avulla. Ennen kun yleisö voi päättää onko uskomus totta vai kuvitelmaa, arvioi se totuutta uskomiseen liittyvien *episteemisten modaliteettien* avulla. Yleisö siis päättää mitä manifestin näyttämisen tason alla oikein on ja onko se sitä, miksi puhuja sitä väittää. Episteeminen modaliteetti, jossa siis uskomisen määrittää olemista, voidaan esittää semioottisena neliönä (kuvio 11). (Greimas & Courtés 1982, 106–107, 367; Sulkunen & Törrönen 1997c, 114.)

Lähde: Greimas & Courtés 1982, 106.

Kuvio 11. Episteemiset modaliteetit.

Episteemiset modaliteetit tarjoavat totuuden uskomiselle asteittaisia ja suhteellisia asemia ja siten niiden väliin voi jäädä useita totuuden manifestaation tapoja. Episteemiset modaliteetit eroavatkin *aleettisista modaliteeteista*

(täytyä olla), joissa mahdoton ja mahdollinen ovat lopullisia (vrt. episteemisten modaliteettien epätodennäköinen ja todennäköinen). Greimasin mukaan tämä osoittaa, että yleisön usko ei riipukaan yksinomaan tulkitsevasta tekemisestä vaan myös episteemisen subjektin halusta ja kyvystä uskoa. (Greimas & Courtés 1982, 106, ks. myös Thürlemann 1989, 40.) Uskominen onkin tulkitsevan tekemisen lopullinen tulos ja sanktio (Greimas & Courtés 1982, 24). Siten esitetyn maailman ja todellisuuden voi esimerkiksi uskoa, epäillä, kiistää tai olettaa olevan totta.

Enonsiaatiossa totuuden arvioitsija tulee esille edes vihjeen kautta (Sulkunen 1997, 45). Vakuuttamaan pyrkivän puhujan tulee osoittaa auktoriteettinsa, jotta yleisö kuuntelee häntä ja parhaassa tapauksessa toimii niin kuin hän sanoo. Puhuja asettaa itsensä samaan asemaan kuin yleisö toivoen siten voittavansa yleisön puolelleen ja voivansa sitoa sen omaan näkökulmaansa. Puhuja pyrkii siis luoman sopimuksen yleisön kanssa. Puhuja tarkastelee myös esitetyn tiedon tai uskomuksen varmuutta ja esittää siten omaa tiedollista pätevyyttään, joka nostaa hänet yleisön yläpuolelle. (Sulkunen & Törrönen 1997c, 112, 114, 116–117, 120; Bastide 1989, 139–140; Thürlemann 1989, 41.) Uskon ja tiedon arviointi tapahtuu kuitenkin episteemisten modaliteettien avulla ja siten tässä kohdin olisi selkeämpää puhua yleisöstä. Koska myös puhuja joutuu kuitenkin ennen viestin lähettämistä arvioimaan omaa tiedon ja uskon tasoaan, on myös puhuja yleisön roolissa ja siten episteemiset modaliteetit liittyvät tässä tapauksessa myös häneen.

Vakuuttaminen ja tulkitseminen ja siten puhujan ja yleisön välinen suhde tulee esille esimerkiksi Katariina Warpeniuksen (1997) puhuessa asiantuntijoista ja maallikoista, Françoise Bastiden (1989) puhuessa tutkijasta ja ei-tieteellisestä yleisöstä ja Jean Delormen (1989) tarkastellessa vertausta ja vertauksen kuuntelijaa. Tutussa Punahilkassa vakuuttaminen ja tulkitseminen tiivistyvät vanhempaan ja lapseen. Äiti tai isä puhuu varoittavasti ja pelotellen maailmassa olevasta pahuudesta, joka voidaan kuitenkin aina voittaa hyvyyden avulla. Vanhempi esitetään itse hyvän ja pahan eron tietävänä toimijana, joka vakuuttaa hyvän voittavan pahuuden. Puhuja vakuuttaa, että vaikka maailma näyttää pahalta on se todellisuudessa hyvä. Sadussa metsästäjä tappaa suden ja upottaa sen ikuisiksi ajoiksi lampeen. Jos metsästäjä ei esiintyisi sadussa, pahuus jäisi vallitsemaan ja siten maailmassa ei olisikaan hyvyttä pahuuden alla. Tällöin puhujan esittämä totuus pahan kukistamisesta hyvän avulla olisi valhetta. Sadussa lapsi uskoo vanhempaa, koska hyvä voittaa, paha susi saa palkkansa ja ”Loppu hyvin – kaikki hyvin!”. Lapsen suhde todellisuuteen on siis vielä epävarma ja hänen tietonsa hyvästä ja pahasta kaipaavat varoittelun kautta tapahtuvaa oppimista ja vahvistusta. Punahilkassa vanhempi saa lapsen uskomaan maailman hyvyyteen ja luo siten lapselle mahdollisuuden uskoa omiin kykyihinsä ja tulevaisuuteensa, mikäli hän pysyy hyvänä. Jos lapsi muuttu pahaksi, tulee nimittäin kuitenkin aina joku hyvä, joka hyvyydellään kukistaa pahan – lapsen.

Tutkimukseni kannalta keskeisen greimasilaisen semiotiikan käsitteistön esittelyn jälkeen on aika lähteä soveltamaan käsitteitä aineistooni. Seuraavassa luvussa tarkastelen aktanttimallin ja narratiivisen kaavion avulla inhoruokamatkakertomuksen eli Yrjöttävän keittiön toimijoita ja toiminnan järjestäytymistä kertomukseksi. Toisessa analyysiluvussa (luku 5) selvitän perusmodaliteettien avulla inhoruoaalle annettavia arvoja ja sen muotoutumista sitä kautta turistista erottautumisen mahdollistavaksi välineeksi. Viimeisessä analyysiluvussa hahmotan vielä enonsiatiivisen tarkastelun avulla miten inhon voittamisesta ja sen avulla suoritetusta erottautumisesta kerrotaan (luku 6).

4 ANTITURISTINEN KERTOMUS

Yrjöttävässä keittiössä valmistetaan peltohiiriä. Riku toivottaa katselijat tervetulleiksi makumatkalle maailman yrjöttävimpiin keittiöihin ja esittelee päivän aterian. Hiirten esivalmistelut kuvataan kuvien ja musiikin avulla ja ”kaikkein pyhimpään” eli keittiöön siirrytään uuden tervetuloitovuksen avulla. Riku kysyy hiirten maustamisesta paikalliselta naiselta, joka toimii pääkokkina ruoan valmistuksessa. Nainen vastaa kysymykseen musiikin säestyksellä, minkä jälkeen Riku viittaa vielä keittämisen ja loimuttamisen valmistusvaiheisiin. Hiirten valmistuttua on aika kivi–sakset–paperi–kilpailun avulla ratkaista kumpi, Riku vai Tuomas, syö hiiren. Riku häviää kilpailun ja haluaa käyttää Tuomaksen aikaisemmasta kilpailusta myöntäneen luovuttamisen hyödykseen. Syömisvuoro siirtyy siten Tuomakselle tämän vastusteluista huolimatta. Tuomas syö hiirtä eriateisen yökötyksen säestämänä, mutta suorittaa tehtävän. Riku taas ei ymmärrä mikä hiiressä nyt oli niin epämiellyttävää. Lopussa Tuomas oksentaa vessassa Rikun nau-raessa vieressä.

Tässä luvussa tarkastelen mitä toimijoita Yrjöttävässä keittiössä voidaan erottaa, mitä he tekevät ja missä järjestyksessä heidän toimintansa nivoutuvat yhteen muodostaen kertomuksen travelleri-identiteetin hankkimisesta. *Toiminnan järjestäytyessä kertomukseksi voidaan hahmottaa millaista toimintaa antituristiutta ja antituristia edustavan travelleri-identiteetin hankkimiseen tarvitaan.* Toimijoita ja toiminnan järjestäytymistä tarkaste-len Greimasin aktanttimallin ja narratiivisen kaavion avulla.

Greimasin mukaan maailma ilmenee meille aktanttimallina, jossa Subjektin tavoittelee Lähettäjän velvoittamana Objektia viedäkseen sen Vastaanottajalle. Subjektin toimintaa tukee Auttaja ja vaikeuttaa Vastustaja. Aktanttien toiminta sisältää sekä kompetenssin että performanssin. Kaikkien aktanttien toiminta yhdessä muodostaa narratiivisen kaavion, jossa Subjektin ja Lähettäjän välillä vallitseva sopimuksellinen rakenne kehystää Subjektin etenemistä läpi kvalifioivan, ratkaisevan ja kunniaatuottavan kokeen.

Aktanttien keskinäisiin suhteisiin ja toiminnan järjestäytymiseen kolmeen kokeeseen liittyy olennaisena osana toiminnan tavoitteellisuus ja toiminnalle annettavat arvot. Tässä luvussa viitataan näihin modaliteeteiksi kutsuttaviin toimijoiden asennetta ja näkökulmaa määrääviin määreisiin kuitenkin vain toteamalla yleisesti aktanttien toiminnan luonteen kuten esimerkiksi tietäminen tai haluaminen. Perusmodaliteetteja käsittelem yksityiskohtaisemmin luvussa 5.

4.1 Yrjöttävän keittiön käsitteelliset henkilöt

Yrjöttävässä keittiössä voidaan erottaa seuraavia toimijoita: Riku, Tuomas, pääkokki ”maia misjöö”, paikallinen mies sekä muita paikallisia lapsia ja aikuisia. Myös keskeisessä osassa olevia hiiriä voidaan kutsua kertomuksen toimijoiksi. Greimas kutsuu näitä konkreettisia, varsinaisia toimijoita aktoreiksi.

Yrjöttävän keittiön esityskontekstin, *Madventures II*-ohjelman mukaan Riku ja Tuomas ovat travellereita. Heitä kuvaillaan ystäviksi, kameramiehiksi, ennenkin yhdessä (esimerkiksi Kiinassa) matkustaneiksi ja ruokapelejä pelanneiksi toisiaan toisaalta rohkaiseviksi ja toisaalta huolettomasti ja hyväntahtoisesti ilkkuviksi miehiksi. Miehet liitetään myös televisioon jollakin tavalla, mutta miten jää epäselväksi vaikeasti selkoa otettavan sanan sisällöstä Rikun repliikissä ”...muistakaapa ennen kuin rupeatte huti-loimaan yhtään, ne preppikset eli nisot, niin kuin me teevee (epäselvä sana) set leikkisästi lainaamme...”. Televisio-ohjelman visuaalinen ulottuvuus tarkoittaa miesten kuvailua heidän ulkomuotonsa, käyttämiensä vaatteiden ja eleiden myötä. Ulkomuodoltaan Riku on tumma, vatsakas ja huomattavasti jämerämpää tekoa kuin hontelonomainen ja vaaleakutrinen Tuomas. Miehet ovat pukeutuneet hihattomiin paitoihin ja kuosittomiin yksivärisiin vaatteisiin. Rikulla on tämän lisäksi monta rintataskua sisältävä liivi, sekä muutamia mattapintaisia ja elettömiä koruja ja punainen huivi päässään. Riku on kameran edessä huomattavasti elävämpi kuin Tuomas ja käyttää sanoja vahvistavana elekielenään usein kädellä tapahtuvaa ylhäältä alaspäin suuntautuvaa ”lyöntiä”.

Muita Yrjöttävän keittiön toimijoita ovat Sambian Tselekan kylässä asuvat Rikusta ja Tuomaksesta ihonväriältään eroavat paikalliset. Useat paikalliset ovat pukeutuneet kirkkaan värisiin vaatteisiin. Naisilla on pitkä hame ja miehillä pitkät housut. Puserot vaihtelevat kaikilla hihattomasta paidasta t-paitaan ja lyhythihaiseen kauluspaitaan. Paikalliset ovat metsästäjiä, jotka metsästävät ja tappavat hiiriä erityisillä vessapaperirullaa muistuttavilla pyydyksillä. He myös osaavat valmistaa loimutettua peltohiirtä aina teuras-tuksesta loimuttamiseen asti.

Travellerien ja paikallisten lisäksi hiirillä on keskeinen osa Yrjöttävän keittiön tapahtumista. Hiiriä eli beewoja kuvataan hämmäntävinä, julmina, kunnianhimoisina ja kavalluksiin ja talouspetoksiin syyllistyneinä jyrksijöinä ja munapäinä. Hiiret jahtaavat yöllä lapsia ja raahaavat ne koloihinsa ”harjoittamaan mitä iljettävimpiä rikoksia”. (Tästä lausahduksesta saa sen kuvan, että lapset harjoittaisivat rikoksia, mutta muuhun hiirten kuvaukseen suhteutettuna lienee oikein sanoa hiirten tässäkin kohdin olevan rikollisia eikä lasten.) Loimuluomuhiiriksi ja vastanmielisiksi rikollisiksi jyrksijöiksikin kuvattuja hiiriä kuvaillaan myös biologian kuvausta muistuttavalla tavalla

nahallisiksi, sarvellisiksi, hampaallisiksi ja hännällisiksi eläimiksi. Hiiret sijoitetaan myös ihmisen vastakohdaksi kysymyksessä ”Hiiriä vai ihmisiä?” ja toisaalta niihin myös viitataan metaforisesti pallokorvalla ja Mikki Hiiri-sarjakuvalla. Hiiriä myös metsästetään, mihin viittaavat ruokakomeroissa ja perunakellareissa sijaitsevat hiirenloukut. Hiiriin viitataan myös suoraan ateriaan liittyen puhuttaessa ”juhlavasta hiiriateriasta”. Viimeinen hiirten kuvaus ”vitun yrjöttävii” tiivistää aika paljon.

Yrjöttävässä keittiössä on siis havaittavissa kolme toimijaa: travelleri, paikalliset ja hiiret. Aktori omaa usein ideologian (Greimas & Courtés 1982, 5). Travellerin lähempi tarkastelu osoittaa sen edustavan itse asiassa ideologisesti useampaa eri toimijaa. Travelleri haluaa syödä hiiriä ja kuulua siten osoittamansa urheuden ansiosta travellerien ryhmään. Toisaalta samaan aikaan travelleri ei halua syödä hiiriä ja osoittaa siten kuulumistaan kotikulttuuriinsa eli länsimaisuuteen. Travelleri siis sekä arvostaa että torjuu hiirten syömistä ja siihen liittyviä arvoja.

Riku ja Tuomas kuuluvat travellerina travellerien ryhmään ja tuottavat Yrjöttävässä keittiössä aktiivisesti travellerikulttuurin representaatiota. Sørensenin (2003, 848–849) mukaan travellerikulttuuri toimii olennaisena osana ryhmän jatkuvuuden ja uudelleen luomisen vahvistamista. Sosiaalisena kategoriana travellerit muodostavat travellausideologian ja travelleri käsitetään yksilöllisesti ja sosiaalisesti rakennettuna identiteettinä (Sørensen 2003, 852). Travellerikulttuuri ei siis liity mihinkään paikkaan tai tiettyyn kiinteään ryhmään ja siten sen luonne säilyy ihmisten vaihtuessaakin (ks. Sørensen 2003, 854–855). Tämän takia travellerikulttuurissa on kuitenkin oleellista kulttuurin jatkuva uusintaminen neuvottelun, manipuloinnin ja muutoksen avulla (ks. Sørensen 2003, 855, 857–858).

Elsrudin (2001) mukaan travellerikulttuuriin kuuluva identiteetti muodostuu autenttisuuden kohtaamiseen liittyvistä riskejä ja seikkailuja kuvaavista kertomuksista. Riskeillä Elsrud ei tarkoita fyysisiä riskejä kuten varkauden pelkoa vaan tuttuuden rajojen ylittämiseen liittyvää aktiivista ja luovaa riskien määrittelyä, joka toimii yhtenä itsensä esittämisen raaka-aineena (Elsrud 2001, 601–602).

Travellerin identiteetti muodostuu siis riski- ja seikkailukertomusten ja vähemmässä määrin myös tien leiman, katu-uskottavuuden (ks. road status Sørensen 2003, 856) kommunikoinnin avulla. Mitä räikeämpi kertomus ja katu-uskottavuus, sitä enemmän sillä on todennäköisesti vaikutusta travellerien keskinäisen hierarkkisen järjestyksen yläosaan sijoittumiselle ja vahvemman travelleri-identiteetin omaksumiselle. Jotta travelleri-identiteetti on hyväksytty ja todella tavoittelemisen arvoinen, tulee travellerin omaksua antituristicia piirteitä. Travellerin tulee korostaa yksilöllisyyttään, kokemuksiaan aidoissa kohteissa, tapaansa käsittää maailma ajattomaksi ja paikattomaksi sekä omaa sankarillista selviytymistään erilaisista seikkailuista ja riskeistä. Matkastaan kertomalla travelleri pyrkii luomaan antituristicista

olemustaan ja vähättelemään turistin lepoon ja nautintoon perustuvaa matkailua.

Yrjöttävässä keittiössä travellerikulttuuri on esittää aivan erityisen antituristin identiteetin muodostamistavan; inhoruoan, hiirten, syömisen. Inhoruoka on siinä mielessä erityinen identiteetin rakentamismuoto, että se otetaan konkreettisesti osaksi itseä syömällä se sisälle omaan kehoon. Inhoruoka, loimutetut peltoshiiret, eivät missään määrin vastaa meidän länsimaista käsitystämme ruoasta muuta kuin korkeintaan valmistusmenetelmän osalta. Juuri tämä takia inhoruoan syömisestä saadaan kuitenkin muodostettua loistava riski- ja seikkailukertomus, sillä se on mahdollisimman kaukana turistien tavoittelemista nautinnon, turvallisuuden ja levon kokemuksista.

Koska travellerikulttuurilla on keskeinen osa travellerin elämässä, voidaan travellerikulttuuri ymmärtää Yrjöttävän keittiön käsitteelliseksi toimijaksi, aktantiksi. Travellerikulttuuri tuo esille myös travellerien tavoittelemman travelleri-identiteetin. Vahva identiteetti on travellerin keino erottaa itsensä antituristiksi. Yrjöttävässä keittiössä identiteetin hankkimisen välineeksi on annettu inhoruoka. Aktorina esiintyneet hiiret ovat siten travellerin väline travelleri-identiteettiin. Travellerikulttuurissa ei nimittäin tavoitella sinällään inhoruokaa aivan kuten ei risaisia vaatteita tai erityistä hiustyyliäkään vaan niiden avulla saavutettavaa travelleri-identiteettiä.

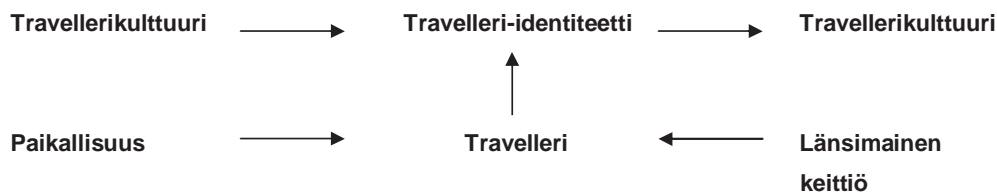
Meillä on nyt siis kasassa neljä toimijaa tai toiminnan kohdetta: travelleri-identiteetti, paikalliset, travelleri ja travelleriin sisältyvä travellerikulttuuri. Aikaisemmin esitin travelleriin sisältyvän vielä toisenkin toimijan, joka muodostuu travellerin kiinnittymisestä kotikulttuuriinsa, länsimaisuuteen. Länsimaisuus ilmenee travellerien suhtautumisessa hiiriin ja niiden syömiseen. Kyseessä on siis lähinnä travellerin kiinnittyminen länsimaiseen käsitykseen ruoasta ja syömisestä. Siten viidettä toimijaa voidaan kutsua länsimaiseksi keittiöksi.

Keittiö käsitetään tässä kohdin ruokaan ja ruoanvalmistukseen sekä syömiseen laajasti liittyvänä instituutiona eikä esimerkiksi konkreettisenä ruoanvalmistuspaikkana, jonka avulla sitä tosin Yrjöttävässä keittiössäkin representoidaan. Yrjöttävässä keittiössä keittiö-insituution viitataan makumatkalle vievän ruokaohjelman, keittiö-tilan, ruoanvalmistusesineiden (esim. kattila, pannu), ruoanvalmistusvaiheiden (esim. teurastus, keittäminen, loimuttaminen), pääkokin, reseptin sekä ruokaan ja ruokalajeihin viittaavien sanojen (esim. safka, loimuluomuhiiri, piknik-ruoka, loimulohi) avulla.

Keittiön länsimaisuus ilmenee travellerien reaktioissa hiiriateriaa kohtaan. Ateriana hiiret ovat sekä hämmäntäviä että juhlavia. Toisaalta puhutaan vastenmielisen rikollisen jyrksijän sisuksiin imailemisesta eli syömisestä. Lopussa hiirten sanotaan oleva ”yksi mädä kuukin historian pahimmista safkoista”, mutta toisaalta myös ”erittäin hyvää”. Ruokaan viittaavana ja

hiiriä koskevana huomautuksena – ja erityisesti länsimaisen keittiön kuvailuna – voi pitää myös Tuomaksen toteamusta ”Hiiret oli aika vitun yrjöttäviä.”. Hiirten syömisvuoron selvittyä Tuomas tuo mukaan uskonnollisen sävyn kiittämällä jumalaa omasta kilpailuvoitostaan. Hiirten syöminen ei taida todellakaan houkuttaa. Pelin käännyttyä kuitenkin ylösalaisin ja syömisvuoron siirtyessä Tuomakselle, vastustelee Tuomas suostumistaan sanoilla ”Älä viitti!” ja ”No mä en kuitenkaan lähe tähän”. Syömisessä länsimainen keittiö manifestoituu syöjän kokemana epäröintinä, voimakkaana vastenmielisyytenä ja yökkimisenä, ruoan omituisena rakenteellisenä koostumuksena sekä ruoan mahdollisesti sisältämien tautien pelkona. Länsimaisen keittiön avulla voidaan siis kuvata travellerien suhtautumista vieraaseen ja meillä syötäväksi kelpaamattomaan ruokaan.

Yrjöttävän keittiön käsitteelliset toimijat ja aktanttimalli sekä sitä kautta kertomuksellinen rakenne alkaa hahmottua. Travellerikulttuuri *lähettää* travellerin tavoittelemaan travelleri-identiteettiä ja myös määrittää sen mikä on uskottava identiteetti. Travelleri *tavoittelee* identiteettiä inhoruokan avulla ja tehtävässä häntä *auttavat* paikalliset taidolla valmistaa inhoruokaa. Travellerin kokemana voimakas epäluulo ja inho hiiriateriaa kohtaan kumpuaa länsimaisesta keittiöstä, joka *vastustaa* travellerin identiteettiyrkimyksiä. Länsimaisen keittiön mukaan hiiret eivät ole syötäväksi kelpaavia. Yrjöttävän keittiön aktantit voidaan sijoittaa Greimasin aktanttimalliin kuvion 12 mukaisesti.

Kuvio 12. Yrjöttävän keittiön aktantit ja niiden suhteutuminen toisiinsa.

Yrjöttävän keittiön aktanteista on syytä esittää kaksi tarkennusta. Ensinnäkin paikalliset käsitetään paikallisuutena, koska travelleri-identiteetti vaatii paikallisuuden kohtaamista myös muiden tekijöiden kuin paikallisten ihmisten kautta. Käsitän paikallisuuteen kuuluviksi esimerkiksi ajan, paikan, esineet ja kulttuuriset tavat ja uskomukset sekä tietysti käsitykset ruokaan ja syömiseen liittyen.

Toinen tarkennus koskee travellerikulttuurin esiintymistä kahden eri aktantin, Lähettäjän ja Vastaanottajan paikoilla. Travellerikulttuurihan ilmeni travellerin kuulumisena travelleriryhmään. Koska sama travelleriryhmä kuitenkin aiheuttaa identiteetin tavoittelun, toteuttaa identiteetin hankinnan että hyötyy siitä, voidaan Rikun ja Tuomaksen sanoa ilmentä-

vän Yrjöttävässä keittiössä travellerin lisäksi travellerikulttuurin kahta eri puolta: travellerikulttuuri sekä lähettää travellerit hakemaan oikeanlaista identiteettiä että myös vastaanottaa ”identiteetti-hakemukset” ja suorittaa niiden onnistuneisuuden arvioinnin. Yrjöttävässä keittiössä Lähettäjä, Vastaanottaja ja Subjekti ovat siis synkretisoituneet saman aktorin esitettäväksi. Tarkasti ottaen Vastaanottaja ei kuitenkaan sanktioi Subjektin toimintaa vaan sen tekee lopullinen-Lähettäjä, joka on Lähettäjän toinen rooli (toinen on alkuperäinen-Lähettäjä). Vastaanottaja on siis lopullisen-Lähettäjän ja Vastaanottajan yhdistelmä. Tämä seikka ei kuitenkaan tuota ongelmaa Yrjöttävän keittiön kohdalla travellerikulttuurin toimiessa sekä Lähettäjän molemmissa rooleissa että Vastaanottajana. Kuvioon 13 olen koonnut vielä Yrjöttävän keittiön aktantit ja niitä vastaavat aktorit.

Greimasin aktantti	Yrjöttävä keittiön aktantti	Yrjöttävän keittiön aktori
Subjekti	travelleri	Riku, Tuomas
Objekti	travelleri-identiteetti	hiiret
Lähettäjä	travellerikulttuuri	Riku, Tuomas
Vastaanottaja	travellerikulttuuri	Riku, Tuomas
Auttaja	paikallisuus	paikalliset ihmiset, tila, aika jne.
Vastustaja	länsimainen keittiö	Riku ja Tuomas ilmentävät keittiö-insituutiota ja travellerien reaktioita

Kuvio 13. Yrjöttävän keittiön aktantit ja niitä vastaavat aktorit.

4.2 Henkilöiden toiminta

Aktanttien toiminta sisältää sekä kyvyn toimia (kompetenssi) että varsinaisen toiminnan (performanssi) (Greimas & Courtés 1982, 45, 207, 246; Salosaari 1987, 41). Greimasin mukaan kaikkein parhaiten on voitu selvittää Subjektin toimintaa kuvaava *kompetenssin ja performanssin sisältävä narratiivinen kulku* (Greimas & Courtés 1982, 207). Seuraavaksi tarkastelen travellerin narratiivisesta kulusta käsin miten aktanttien performanssit muodostavat Yrjöttävän keittiön toiminnan kokonaisuuden ja vaikuttavat toisten aktanttien toimintaan. Kaikkien aktanttien toiminta yhdessä muodostaa lopulta Yrjöttävän keittiön narratiivisen kaavion, jota voidaan kuvata sopimuksen ja kolmen kokeen avulla.

Subjektin narratiivista kulkua ohjaavat alkuperäisen-Lähettäjän eli manipuloijan ja lopullisen-Lähettäjän eli oikeudenjakajan narratiiviset kulut. Subjektin, manipuloijan ja oikeudenjakajan performansseja sanotaan

narratiiviseksi perusohjelmiksi. Yrjöttävän keittiön Subjektina on travelleri, jonka performanssina on *syödä inhoruokaa*. Manipuloija-lähettäjänä on travellerikulttuuri, jonka performanssina on *velvoittaa* travellerin inhoruoan syöminen. Koska travellerikulttuuri myös *palkitsee* travellerin inhoruoan syömisestä, on travellerikulttuuri Vastaanottajan ja lopullisen-Lähettäjän yhdistymä. Yrjöttävässä keittiössä Lähettäjällä on siis *kaksi erillistä roolia*, joista alkuperäinen-Lähettäjä tarkoittaa aktanttimallin Lähettäjää ja lopullinen-Lähettäjä aktanttimallin Vastaanottajaan liittyvää roolia¹⁹.

Travellerin narratiivinen kulku sisältää narratiivisen perusohjelman eli performanssin lisäksi myös instrumentaalisia narratiivisia ohjelmia. Syömistä edeltävät *metsästys, inhoruoan esivalmistelut* sekä *inhoruoan valmistaminen*. Koska travellerin auttajat paikalliset ihmiset ja erityisesti pääkokki ”maia misjöö”, eikä Subjekti itse, suorittavat nämä ohjelmat, kutsutaan niitä narratiiviseksi lisäohjelmiksi. Vastaavasti nämä samat ohjelmat taas muodostavat *Auttajan narratiivisen kulun*, jossa narratiivisena pääohjelmiana on inhoruoan valmistaminen ja instrumentaalisina narratiivisina ohjelmina metsästys ja esivalmistelut. Narratiivisia ohjelmia voidaan pilkkoa yhä pienempiin narratiivisiin ohjelmiin, sillä esimerkiksi inhoruoan esivalmistelut voidaan jakaa teurastukseen, suolistukseen ja kattilaan veden kanssa asettamiseen. Raaka-aineiden hankinta/metsästys taas jakautuu pyydystämiseen ja tappamiseen. Inhoruoan valmistaminen puolestaan jakautuu maustamisen, keittämisen ja loimuttamisen narratiivisiin ohjelmiin. Auttajalla näyttää olevan toteutettavana myös täysin toisenlainen narratiivinen ohjelma kuin inhoruoan valmistamiseen liittyvä. Travellereilta valtuutuksensa saavina paikalliset toimivat myös syömisestä katselijoina *yleisönä* muodostaen siten vielä yhden travellerien narratiivisen lisäohjelman.

Travellerin performanssia eli syömistä edeltävät ruoan valmistuksen lisäksi myös travellerin itse toteuttamat instrumentaaliset narratiiviset ohjelmat, joita voidaan kutsua *syömisestä esivalmisteluiksi*. Näitä ohjelmia ovat syömisestä kertominen, syöntivuoron ratkaiseva kivi–sakset–paperikilpailu sekä kilpailun tuloksen muuttaminen. Toisaalta travelleri tarvitsee vielä *tiedon levittämisen* instrumentaalisen narratiivisen ohjelman, jotta

¹⁹ Varsinaisesti Lähettäjällä ei kuitenkaan voida sanoa olevan kahta eri aktanttiroolia, sillä Greimas erottaa aktanttiroolille aivan omanlaisensa sisällön. Aktanttirooli on Greimasin mukaan subjektin (yleisesti subjektin eikä aktantti-Subjektin) asema narratiivisen kulun eri vaiheissa (Greimas & Courtés 1982, 6; Salosaari 1989, 76). Aktanttirooli muodostuu aktantin modaalisisista syntagmaattisista sijoituksista esimerkiksi tekemiseen liittyvien modalisointien tahtomisen, tietämisen ja voimisen läpi (Greimas & Courtés 1982, 6; Salosaari 1989, 76, 129–135). Erotukseksi aktanttiroolista aktantti taas tarkoittaa käsitteellistä tapaa hahmottaa toimijat tai toiminnan kohteet sekä toiminnan suuntaa ja toimijoiden ja toiminnan kohteiden keskinäisiä suhteita. Aktanttiroolit taas kiinnittyvät erilaisiin konfiguraatioihin (kuten sopimus, koe, petos, lahja ja manipulaatio), joilla Greimas tarkoittaa kontekstistaan riippumattomia pienoiskertomuksia (Greimas & Courtés 1982, 49–51; ks. esim. Salosaari 1989, 88).

syömisen performanssi on kokonainen ja identiteettivaatimukset täyttävä. Tiedon levittäminen toteutetaan viittauksilla internetsivuilta löytyvään reseptiin ja ohjaamalla ruoanvalmistusta esivalmisteluiden tärkeyttä korostamalla ”...muistakaapa, ennen kuin rupeatte hutiloiman yhtään, ne preppikset...”.

Yrjöttävässä keittiössä *Vastustajan narratiivisia ohjelmia* ja siten sen narratiivista kulkuakaan ei sinänsä voida erottaa samalla tavalla kun esimerkiksi travellerin tai Auttajan kohdalla. Länsimainen keittiö ei ole yhtä selkeä ja konkreettinen Vastustajasta esiin nouseva anti-Subjekti kuten on esimerkiksi Punahilkka-sadussa esiintyvä susi. Siten länsimainen keittiö tulee esille vain travellerin käytökseen piilotettuna syötäväksi soveltuvuuden ja soveltumattomuuden ilmaisemisena. Vastustajan näkymättömyys kasvattaa kuitenkin usein sen tärkeyttä ja lisää tekstin jännittävyttä (Greimas 1966/1980, 210–211; Korhonen & Oksanen 1997, 61).

Selvyyden vuoksi lienee tässä välin paikallistaa myös Objektin sijainti narratiivisessa kaaviossa. Travelleri-identiteetillä *ei Objektina ole narratiivisia ohjelmia* ja siten narratiivista kulkua itsessään vaan se liittyy aina muiden aktanttien kulkuihin ja ohjelmiin. Objektilla on siis erityinen asema halun ja kommunikaation kohteena.

Alkuperäisen-Lähettäjän eli *manipuloijan narratiivisena kulkuna* on *sopimuksen* muodostaminen travellerin kanssa ja siten kompetenssin myöntäminen travellerille. Manipuloija toimii tekstin arvojen lähteenä. Lopullisen-Lähettäjän eli *oikeudenjakajan* suorittama *travellerin palkitseminen* tai *rankaiseminen* perustuu oikeudenjakajan vastaanottamaan arvo-Objektiin, jonka manipuloija on lähettänyt. Koska Objektiin liitettäviä arvoja ei tässä vielä tiedetä, voidaan tehdä vain muutamia huomioita. Ensinnäkin travelleri-identiteettiin liitettävät arvot mielletään travellerikulttuurin ja travellerin välisenä yhteisenä sopimuksena jollakin tavalla tavoiteltavina ja positiivisina, muutoksen tuovina asioina. Toisekseen arvojen vastaanottajana ja travellerin toiminnan oikeudenjakajana toimii aina toinen tekstissä esiintyvä travelleri edustaen koko travellerikulttuuria sellaisena kuin se tässä representoidaan. Siten oikeudenjakaja ei palkitse tai rankaise pragmaattisella tasolla vaan kognitiivisella oikean tunnistamisen myöntämisellä (ks. Salosaari 1989, 90).

Narratiivisten ohjelmien moninainen järjestäytyminen selvenee kuvios-
ta 14, johon olen koonnut keskeisimmät narratiiviset ohjelmat aktanttien
mukaan järjestettyinä.

Aktantti / Narratiivisen ohjelman tyyppi	Narratiivinen perusohjelma	Instrumentaalinen narratiivinen ohjelma	Narratiivinen lisäohjelma
travelleri	syöminen	syömisestä valmistelut, tiedon levittäminen	metsästys, inhoruokan valmistelut, inhoruokan valmistaminen, syömisestä katselu
paikallisuus	inhoruokan valmistaminen	metsästys, inhoruokan valmistelut, syömisestä katselu	
länsimainen keittiö	syötävä vs. ei-syötävän ilmaisu		
travellerikulttuuri, manipuloija	sopimus		
travellerikulttuuri, oikeudenjakaja	palkinto; oikean tunnistaminen		

Kuvio 14. Narratiivisten ohjelmien eri tyypit aktanttikohtaisesti.

4.3 Kertomuksen kulku

Kaikkien aktanttien toiminta yhdessä muodostaa lopulta Yrjöttävän keittiön narratiivisen kaavion, jota voidaan kuvata sopimuksen ja kolmen kokeen avulla. Subjektin ja Lähettäjän välillä vallitseva sopimuksellinen rakenne kehystää Subjektin etenemisen läpi kvalifioivan, ratkaisevan ja kunniaa-tuottavan kokeen.

Alkutilanteena on travellerin ja travellerikulttuurin välinen sopimus arvo-Objektin tavoiteltavuudesta ja tämän hetkisen travelleri-identiteetin *heikkouden poistamisesta*. Kvalifioivana kokeena travellerin tulee osoittaa itselleen *kyky* hankkia travelleri-identiteetti, joka on lähempänä antituristiutta kuin turistiutta. Vaikka travelleri on myöntänyt travelleri-identiteetin olevan tavoittelemisen arvoinen, vastustaa hän nyt symbolisesti alkupe-räisenä-Lähettäjänä toimivan travellerikulttuurin vaatimuksia travelleri-identiteetin hankkimisesta. Travelleri löytää kuitenkin kyvyn identiteetin hankkimiseen tiedosta (oli se sitten oikea tai väärä) syödä ”hämmäntäviä” hiiriä. Yrjöttävä keittiö alkaa tästä tilanteesta, missä travellerit ovat löytäneet keinon luoda travelleri-identiteettiä.

Ratkaisevana kokeena travellerin tulee *syödä inhoruokaa*. Syömisestä aikana travelleri taistelee Vastustajaa vastaan ja nieleskelee voimakkaasta in-hontunteesta huolimatta terhakkaasti hiiriateriaa kohti vatsaansa. Kunniaa-tuottavassa kokeessa toinen travelleri myöntää syöjän urheuden toteamalla

”Kato suu on tyhjä”. Urheus tekee travellerista riskistä ja seikkailusta selvinneen *kokeneen* travellerin. Yksi koko ”mäd kuukin historian pahimmista safkoista” on tuonut travellerille vahvemman travelleri-identiteetin ja lopullinen-Lähetäjä sanktioi sopimuksen ja toteaa päämäärän saavutetuksi. Travelleri on saavuttanut antituristille ominaisen yksilöllisen tavan kohdata aitoa paikallisuutta sankarimaisella tavalla inhon avulla. Yrjöttävän keittiön narratiiviset kokeet on esitetty kuviossa 15.

Lähetäjä →	Vastaanottaja/ ← Subjektin kompetenssi	Subjektin performanssi ↔	Vastaanottaja/Lähetäjä
<i>manipuloiva tekeminen</i> tieto syödä hiiriä	<i>performoiva tekeminen</i> inhoruoaan syöminen		<i>sanktioiva tekeminen</i> suu on tyhjä

Lähde: mukaeltu Salosaari 1989, 75.

Kuvio 15. Yrjöttävän keittiön narratiivisen kaavion kolme koetta.

Yrjöttävä keittiö on kertomus oikeanlaisen antituristiuteen nojaavan travelleri-identiteetin muodostamisesta. Erittelemällä aktanttien toimintaa narratiivisiin ohjelmiin ja kulkuihin huomataan, että kaikki toiminta on yhteydessä tietynlaisen matkailijaidentiteetin, travelleri-identiteetin tavoittelupyrkimyksiin. Travellerikulttuuri lähettää travellerin tavoittelemaan travelleri-identiteettiä, jonka saavuttamisen onnistuneisuuden se myös ratkaisee. Hyväksytyin travelleri-identiteetin tavoittelussa travelleria auttaa paikallisuus ja vastustaa länsimainen keittiö.

Tapahtumat etenevät travellerin edetessä kolmen kokeen läpi kohti vahvempaa identiteettiä. Kvalifioivassa kokeessa travelleri saa kyvyn hankkia travelleri-identiteetti travellerikulttuurin velvoittaessa häntä poistamaan heikon turistiin viittaavan identiteettinsä. Travelleri on oivaltanut, että inhoruoka on keino antituristiseen identiteettiin sen ei-nautinnollisuuden (vrt. turistin nautinto) takia. Ratkaisevassa kokeessa travelleri syö loimuluomuhiirtä ja taistelee länsimaisen keittiön lähettämiä inhontunteita vastaan. Viimeisen nielaisun myötä koittaa kunniaatuottava koe. Travellerikulttuuri palkitsee travellerin vahvemmalla travelleri-identiteetillä ja antituristi on yhtä riski- ja seikkailukokemusta rikkaampi.

Aktanttimallin ja narratiivisen kaavion avulla saadaan siis selville, *millaisella toiminnalla ja millaisten toimijoiden avulla travelleri saavuttaa turistiutta pakenevan travelleri-identiteetin ja millainen on antituristisen kertomuksen rakenne.*

5 INHON TAVOITELTAVUUS

Jos Brillat-Savarin (1996) korosti ruoan aistillisuuden merkitystä yksilölle ja yhteisölle, niin Greimasille ruoka on muiden objektien tavoin vain *paikka erilaisten arvojen ilmentymiselle (manifestaatiolle)*. Objekti tulee kiinnostavaksi, tavoiteltavaksi ja muodostettavaksi vain sen sisältämien arvojen eikä itsensä takia (Greimas 1989b, 12). Greimasille aistien tyydyttäminen ruoan avulla ei ole oleellista. Hänen mukaansa ruoan – aivan kuten minkä tahansa muun objektin – avulla voi sen sijaan kuvata yksilölle tai yhteisölle olennaisia arvoja. Travellerille inhoruoka sisältää antituristicisia arvoja.

5.1 Inhoruoka antituristicin arvo-objektina

Modaliteettien avulla voidaan tarkastella miten travellerit arvottavat toimintaansa, asioita ja tapahtumia eli miten he puhuvat inhon syömisestä, itsestään ja toisistaan. Sulkusen (1997, 42) mukaan Greimasin perusmodaliteetteja (täytyä, tahtoa, voida ja tietää) voidaan analysoida narratiivisen kaavion ja aktanttimallin avulla. Modaliteetti on toimijan tapa kertoa asenteestaan ja näkökulmastaan suhteessa toimintaan.

Aktanttimallin ytimenä on performanssi, jossa *subjekti määrittää objektin olemista eli toisin sanoen sen sisältämiä arvoja*. Greimas tarkoittaa objektin arvoilla objektin sisältämiä seemejä tai seemiyhdistelmiä, seemejejä (Greimas & Courtés 1982, 365; ks. myös Tarasti 2004a, 82–84; vrt. Tarasti 2004b, 104). Seemit ja seemeemit voidaan mieltää *objektin ominaisuusiksi*, kuten Pikkarainen (2004, 118) toteaa. Objektin arvot eli ominaisuudet voivat olla haluttavia (euforisia) tai torjuttavia (dysforisia) arvoja, joita kutsutaan *aksiologisiksi arvoiksi* (Pikkarainen 2004, 118). Modalsoinnin kohteena ovat kuitenkin yleensä *deskriptiiviset* arvot eli esimerkiksi kulutettavat tai varastoitavat objektit, mielihyvät tai tunnetilat (Pikkarainen 2004, 118; Greimas & Courtés 1982, 365). Toimijan tulee siis hankkia ensin toimintansa suunta eli pakko, tahto, kyky ja tieto, ennen kuin se voi saavuttaa deskriptiivisiä arvoja (ks. Bertrand 1989, 117). Kun jokin objekti on toiminnan kohteena arvojensa eli ominaisuuksiensa takia, kutsutaan sitä arvon kantajaksi ja *arvo-objektiksi* (Pikkarainen 2004, 118; Greimas & Courtés 1982, 216–217). Arvo on siis jokin objektin omaama ominaisuus, joka ilmaisee subjektin käsitystä toivottavasta tai torjuttavasta asiasta ja

ohjaa siten käyttäytymistä ja toimintaa. Objektin sisältämiä arvoja voisivat olla esimerkiksi terveys, toimeentulo, hyvät ihmissuhteet, oma koti, elämän kokemus, vapaus, turvallisuus, nautinto ja mielihyvä.

Vaikka travellerin tavoittelema Objekti aktanttimallissa onkin travelleri-identiteetti eikä inhoruoka, voidaan arvoja käsitellä inhoruokaan liittyvinä ominaisuuksina. Inhoruoka on arvo-objekti siinä mielessä, että inhoruokaa syötyään travelleri sisäistää inhoruokan sisältämät arvot, jotka todellisuudessa ovat siis travelleri-identiteetin arvoja. Travelleri-identiteetti hakee oikeutuksensa antiturismista, minkä takia inhoruokan arvot heijastavat antituristille tärkeitä asioita kuten esimerkiksi yksilöllisyyttä, aitoa paikallisuutta ja sankaruutta.

Jotta objektiin liitettävät arvot eli ominaisuudet saadaan esille, tulee siis ymmärtää, että *toiminta ja oleminen eivät sinänsä ole merkityksellisiä vaan se, että joku esimerkiksi tahtoo tai ei tahdo tehdä, tai tietää miten tehdä mutta ei voi tehdä, tai toisaalta joku voi olla, vaikka hänen ei täydy olla* (ks. esim. Pikkarainen 2004, 173). Modaliteetin avulla toiminnan ja olemisen luonnetta voidaan ilmaista. *Täytymisen* modaliteetilla ilmaistaan velvoitusta, pakkoa ja pitämistä ja se ilmenee käyttäytymisessä harkitsevuutena. *Tahtomisen* modaliteetti taas ilmaisee halua ja tahtoa toteuttaa tai torjua jotakin ja ilmenee siten haluna vaikuttaa objektin tilaan. Jonkin asian tekeminen tai oleminen taas vaatii kykyä, mahdollisuutta ja valtaa, mitä ilmaistaan *voimisen* modaliteetilla ja mikä näkyy toteuttamisen mahdollisuuksina. *Tietämisen* modaliteetilla puolestaan voidaan kuvata tietoa, osaamista ja taitoa, jotka mahdollistavat tekemisen tai olemisen, mutta myös toiminnan sanktioinnin. Tietämisen modaliteetti näkyy siten taitona toimia tai olla.

Tässä luvussa tarkastelen modaliteetteja ja toiminnan luonnetta Objektin saamien arvojen eli ominaisuuksien näkökulmasta. Tarkastelussa etenen kertomuksen etenemistä kuvaavassa järjestyksessä toiminnan syntyisestä sen toteuttamiseen ja käytän siten hyödykseni narratiivisen kaavion kolmea koetta. Kvalifioivan, ratkaisevan ja kunniaatuottavan kokeen avulla tuon esille myös Subjektin kompetenssin ja performanssin muodostumisen sekä hahmotan Subjektin endo- ja eksotaktisten modaliteettien sijoittumista eli sitä, tulevatko toiminnan ja olemisen määreet subjektilta itseltään vai ulkopuoliselta subjektilta. Lopuksi tarkastelen Yrjöttävän keittiön perusarvojen muodostumista Luonnon ja Kulttuurin vastakohtana GK:n perustasolla.

5.2 Pakko olla antituristi

Kvalifioivassa kokeessa Subjekti haluaa Objektia Lähettäjän velvoittamana. Lähettäjä tietää Objektin olevan arvokas ja kertoo sen Subjektille, jotta Sub-

jektin oma tahto Objektin tavoittelemiseen herää. Subjektin ja Lähettäjän välillä syntyy alkusopimus, jossa Subjekti hyväksyy Lähettäjän velvoitteen. Kvalifioiva koe antaa siten Subjektille kompetenssin Objektin tavoittamiseen.

Ruokaa on tapana käyttää yhtenä erottautumisen muotona. Siitä kertoo myös travellerien oma ruokaohjelma maailman yrjöttävimmistä keittiöistä. Jotta travelleri saa antiturstisen travelleri-identiteetin ja saavuttaa kerralla kunnan välimatkan turisteihin ja muihin travellereihin, eivät tavalliset ruoat enää riitä, vaan tarvitaan *yrjöttävää ruokaa*. Travelleri tietää saavuttavansa travelleri-identiteetin hiiriaterialla, jonka länsimaista tuleva travelleri, turisti tai kuka tahansa matkailija mieltää varmuudella yrjöttäväksi ruoaksi. Koska hiiriaterian inho on niin voimakas, pitää travellerin tulla vakuuttuneeksi sen syömisen kannattavuudesta myös muulla tavoin. Travellerin kompetenssi hiiriaterian syömiseen muodostuukin Lähettäjän turistista antaman erottautumisen velvoitteen lisäksi Auttajan eli paikallisuuden hiirille antamista merkityksistä.

Yrjöttävässä keittiössä hiiret ovat rikollisia, jotka tulee vangita ja tuomita kuolemanrangaistukseen tekemistään rikoksista. Hiirten sanotaan ”jahtaavan yön pimeydessä pieniä lapsia ja raahaavan ne sitten koloihinsa harjoittamaan mitä iljettävimpiä rikoksia”. Lasten raahaaminen koloihin ja rikosten harjoittaminen luovat mielikuvan lasten raiskaamisesta. Hiirten toteuttamat talouspetokset voivat olla erillinen rikosvyyhti, mutta toisaalta se sopii myös lasten raiskauksiin liitettäväksi rikokseksi. Paikalliset tietävät (”niiden tiedetään”) hiirten rikoksista ja siksi niiden julmuus ja kunnianhimoisuus koetaan myös suurena uhkana yhteisölle. Paikalliset *tahtovat*, että hiiret *eivät voi tehdä* rikoksia ja että niistä tulee voimattomia ja rikoksiin kykenemättömiä. Yhteisön uhka voidaan eliminoida metsästäällä hiiriä sekä itse teossa että valmiiksi asetetuilla pyydyksillä. Metsästäjien ”nokkeluus” kuvaa paikallisten metsästyystaitoja (*tietää miten tehdä*). Kaikkia metsästettyjä hiiriä odottaa kuolemantuomio, kuten metsästyksessä yleensäkin. Hiirten tuomio korostuu ”juhlavassa hiiriateriassa”.

Hiiret ovat siis paikallisten mielestä rikollisia, joita tulee metsästä, tuomita kuolemaan ja kuluttaa ruokana. Kannattaa kuitenkin huomioda, että Yrjöttävässä keittiössä ei ole mainintaa hiirten syömisen tavallisuudesta tai rutiinimaisuudesta. Sen takia hiirten syömisen todennäköisyyteen Tselekan kylän yhteisön todellisessa elämässä on syytä suhtautua varauksella ja huomioda travellerien ohjelmassaan käyttämä mielikuvituksen vilkkaus tässä kohdin. Tutkimuksessani otan kuitenkin lähtökohdaksi tekstissä annetun tilanteen eli sen, että hiiriä todella syödään kyseisessä kylässä.

Hiiriä ei kuitenkaan syödä nälän tai fysiologisen ravinnon tarpeen takia vaan kulttuuristen merkitysten vuoksi, joita hiirten uskotaan sisältävän ja jotka ihminen haluaa itselleen (ks. esim. Bessière 1998, 24–25; Mäkelä 2002, 35–36; Corrigan 1997, 119). Travellerit eivät kuitenkaan tavoittele hiirten rikollisuutta, julmuutta tai kunnianhimoisuutta, vaikka ne negatiivi-

suudessaan voisivatkin olla inhoa hakevalle travelleri-identiteetille kiehtovia ominaisuuksia. Travellerille hiirten syöminen on paikallisten auttamista, mikä taas lisää paikallisuuden aitoa ja yksilöllistä kokemusta ja vahvistaa travellerin kokeneisuutta, tien leimaa ja sitä kautta antitulistista travelleri-identiteettiä.

Yleensä metsästetty riista on arvokasta herkkua. Metsästettyjen hiirten herkullisuudella ei ole kuitenkaan mitään tekemistä syömisestä kanssa. Hiiret kuvataan julmina, kunnianhimoisina ja talousasioiden päälle ymmärtävinä vastenmielisinä rikollisina. Samanlaisen kuvauksen voisi liittää aivan yhtä hyvin ihmiseen. Toki Yrjöttävässä keittiössä hiiriä kuvataan myös esimerkiksi eläimiksi ja jyrksijöiksi sekä hännällisiksi ja sarvellisiksi, mitkä ominaisuudet taas liittyvät ihmiseen vain metaforisina ilmaisuina. Hiiret siis kuvataan ihmisen kaltaisina toimijoina, jotka uhkaavat paikallista yhteisöä. Hiiret eivät kuitenkaan kuulu yhteisöön ja siten niiden syöminen ihmisen kaltaisista piirteistä huolimatta on oikeutettua. Hiirten syömiseen liittyvät kannibalistiset piirteet oikeutetaan kulttuurisen valinnan avulla tuhota vihollinen, joka ei kuulu meihin (ks. esim. Falk 1994, 75; Knuutila 2001, 1; Corrigan 1997, 125). Tappamisen ja ateriksi valmistamisen avulla hiirten ja ihmisten ja siten ruoan ja syöjän välistä eroa kuitenkin selkiinnytään ja roolijakoa kontrolloidaan (ks. Falk 1994, 76–77).

Syömisestä avulla travelleri toimii rikollisten aputuomarina ja tuomion täytäntöön panijana. Travelleri *haluaa* olla pyöveli, joka ulkopuolisena sankarina saapuu auttamaan paikallisia heidän taistelussaan rikollisuutta vastaan ja samalla käyttää heitä hyväkseen saadakseen vastineeksi itselleen tärkeitä arvoja. Travelleri ei kuitenkaan osallistu hiirten metsästykseseen ja tappamiseen lainkaan ja hänen osallisuutensa hiirten valmistamisessakin on rajallinen. Nyt Subjekti kuitenkin haluaa Objektia myös itse, koska on vakuuttunut sen tarpeellisuudesta hänen identiteettinsä kehittämiseksi. Auttajan antama lisätieto hiiriaterian mukanaan tuomasta aidon paikallisen avunannon kokemuksesta tehostaa Lähettäjän asettamaa pakkoa ja velvollisuutta erottautua turistista.

Jotta travelleri voi syödä travelleri-identiteetin vahvistamiseen tarvittavan hiiriaterian, tulee ateria ensin valmistaa. Paikallinen Auttaja auttaa Subjektia saavuttamaan syömisestä kompetenssin, koska se *voi tehdä* ja *tietää (osaa) tehdä* syömisestä mahdolliseksi valmistamalla hiiriaterian. Aterian valmistamisessa travellerin *täytyminen* ja velvollisuus lisääntyvät, sillä hänen osallistumisensa aterian valmistamiseen on vähäistä. Travelleri ei todennäköisesti halua (*ei tahdo tehdä*), kykene (*ei voi tehdä*) ja osaa (*ei tiedä miten tehdä*) osallistua aterian valmistukseen ja siten hänen ei myöskään tarvitse osallistua (*ei tarvitse tehdä*). Travellerin heikkouksia ei kuitenkaan tuoda esille suoraan vaan ne voidaan päätellä sekvensseistä 2–6 (ks. liite 3), joissa paikallinen pääkokki huolehtii hiirten esivalmisteluista (teurastuksesta, suolistuksesta ja kattilaan asettamisesta) ja kypsentämi-

sestä (maustamisesta, keittämisestä ja loimuttamisesta). Paikalliset huolehtivat myös hiirten metsästyksestä ja tappamisesta, mikä käy ilmi ensimmäisessä sekvenssissä. Travelleri menettää siis jo tässä kohdin osittain valtansa ja kykynsä auttaa paikallisia, koska ei varsinaisesti osallistu ruoanvalmistukseen vaan ainoastaan hiirten tuomitsemisen viimeiseen vaiheeseen eli syömiseen, joka sitten tapahtuukin yksinoikeudella.

Vaikka travellerin ei tarvitse osallistua (*ei tarvitse tehdä*) ruoanvalmistukseen, käyttää hän kuitenkin hyödykseen tähän modaaliteettiin liittyvää valinnaisuuden mahdollisuutta. Greimasin mukaanhan täytymisen modaaliteetin kyseinen muoto *ei tarvitse tehdä* voidaan nimetä valinnaisuudeksi ja siten oman harkinnan mukaan joko toteutettavaksi tai toteuttamattomaksi (Greimas & Courtés 1982, 140–141). Siten travellerin ei tarvitse valmistaa ruokaa, vaikka hänellä voisikin mahdollisesti olla tarvittava taito (*tietää miten*). Travelleri osallistuu ruoan valmistamiseen esittämällä kysymyksen maustamisesta koskien: ”Mitäs mausteita meillä maia... mitäs mausteita meidän tulis...?”. Koska maustaminen on erontekojen lähde, *voi* travelleri esittää kysymyksen ja siten päästä mukaan ruoanvalmistukseen edes verbaalisella tasolla, vaikkei itse ruoka tai sen valmistaminen olisivatkaan entuudestaan tuttuja. Tärkeää on huomata, että maustaminen on travellerin sankarin asemaan sopiva ruoanlaiton vaihe. Mausteilla ja yrteillä on nimitäin ruoanvalmistamisessa erityinen tehtävä antaa ja muuntaa ruoan makua (Falk 1994, 71). Mausteiden ja yrttien avulla ruoanlaitto ja keittäminen voidaan viedä toiselle merkityksen tasolle, kulttuurisen transformaation tasolle (Falk 1994, 71). Falk (1994, 71) havainnollistaa mausteiden ja yrttien voimaa viittauksella Detiennen tutkimukseen, jonka mukaan Antiikin Kreikan ruoanvalmistustavat erotettiin sivilisoituneisiin ja primitiivisiin muodostamalla erontekoja keitetyn ja paistetun mutta myös suolatun ja suolaa-mattoman ruoan välille.

Kysymyksellään travelleri ikään kuin testaa paikallisen pääkokin tietoja ja taitoja ja lopulta mitätöi naisen vastauksen huvittuneella ilmeellään ja toteamuksellaan ”Asia on aivan selvä!”. Mielenkiintoista on myös huomata, että maustamisen kohdalla sekvenssissä kolme (ks. liite 3), siirrytään sisälle jatkamaan ruoanvalmistusta. Esivalmistelut tehtiin ulkona, mutta maustaminen, keittäminen ja loimuttaminen tapahtuvat sisätiloissa ja travellerin ollessa läsnä. Jossakin kohdassa travelleri pitelee myös pannua tai asettaa hiirtä pannulle. Travellerin pyrkimyksenä on omilla tiedoillaan ja läsnäolollaan vaikuttaa valmistuvan ruoan sivilisaatioon ja laimentaa sen primitiivisiä ja autenttisia ominaisuuksia. Lévi-Straussin (1964/1986, 312) mukaan ihminen pystyy kontrolloimaan ruoanvalmistusta ja siten kulttuurista järjestystä keittotulen avulla. Travelleri haluaa vahvistaa tätä keittämisen ja loimuttamisen vaihetta vielä omalla läsnäolollaan. Hiiret koetaan todella vieraiksi ja uhkaaviksi, vaikka toisaalta siihenhän niiden veto voima antituristille juuri perustuu.

Kvalifioivassa kokeessa travelleri saa kyvyn hankkia travelleri-identiteetti. Travellerikulttuuri lähettää veloitteen travellerille poistaa heikko ja hankkia tilalle vahva travelleri-identiteetti syömällä inhoruokaa. Travelleri on täysin vakuuttunut hiirten syömisen inhosta, mutta hän vastustaa ajatusta niiden syömisestä ilman lisäperusteluita. Paikallisten näkemykset hiiristä rikollisina ja metsästettävänä auttavat vakuuttamaan travellerin näkemystä. Kun hiirten syöminen vielä oikeutetaan yhteisöä ja erityisesti lapsia varjostavan uhkan poistamisella, on travelleri vakuuttunut inhoruoaan syömisen oikeellisuudesta ja hyvydestä aniturstisen identiteetin saavuttamiseksi.

Travellerilta puuttuu kuitenkin yhä ateria, joka hänen tulee syödä. Auttaja valmistaa travellerille inhoruoaan hiiristä ja täydentää siten travellerin kompetenssia suorittaa inhoruoaan syöminen. Paikalliset huolehtivat aterian valmistamisesta pääasiallisesti, mutta travelleri osallistuu myös sisätiloissa tapahtuvaan maustamiseen, keittämiseen ja loimuttamiseen. Travelleri ei luota, että hänen saamansa kompetenssi on täydellinen ilman hänen omaa panostaan sen tuottamiseen.

Kvalifioivassa kokeessa travelleria määrätään ulkopuolelta täytymisen modaliteetin avulla, jonka Lähettäjän velvollisuus sisältää. Kun travelleri tulee vakuuttuneeksi täytymisen hyödyllisyydestä ja hyväksyy Lähettäjän asettaman sopimuksen, muuttuu travellerin asenne inhoruoaan suhteen ja hän itse tahtoo saavuttaa sen. Travellerin oma sisäinen tahtominen on endotaktinen modaliteetti. Travelleri osallistuu kvalifioivassa kokeessa ruoanvalmistukseen ja siten koe on myös pragmaattinen.

5.3 Haluton antiturstiksi?

Ratkaisevassa kokeessa Subjekti kohtaa Vastustajan ja taistelee sitä vastaan. Subjekti voi ja tietää haluta inhoruokaa kompetenssinsa nojalla. Taistelussa Vastustajaa eli länsimaista keittiötä vastaan travellerin tulee voittaa Vastustajan lähettämät inhon tunteet ja kulttuuriset näkemykset syötäväksi kelpaavasta ruoasta. Travellerin toimintaa eli syömistä auttaa paikallinen yhteisö.

Syömisen ja syömisvuoron arpomisen kohdalla tulevat ilmi Yrjöttävässä keittiössä esiintyvät kaksi Subjektiin kiinnitettävää aktoria, Riku ja Tuomas. Molemmat aktorit toimivat kuitenkin samalla tavalla ja samoihin tavoitteisiin tähdäten. Myös silloin kun toinen travelleri syö ja toinen kuvaa ja samalla laskee leikkiä syötävästä ruoasta, syöjästä ja koko tilanteesta, ei voida puhua kahdesta erillisestä narratiivisesta ohjelmasta. Toki aktorit toimivat eri tavalla ja siten myös narratiivisten ohjelmien erottaminen olisi perusteltua. Aktorien toiminta ei ole kuitenkaan sidoksissa heihin erillisinä toimijoina vaan ilmentää travellerista yleisesti annettavaa representaatiota.

Siten travelleri-Subjekti onkin kollektiivinen Subjekti, joka ilmentää useampia aktoreita, jotka voidaan nähdä yhtenä aktanttitoimijana.

Hiiriaterian valmistuttua travellerilla on Lähettäjän antama velvoite (*täytyä*) ja Auttajan antama kyky (*voida*) syödä se. Samaten travelleri itse haluaa (*tahtoa*) syödä aterian, koska pystyy siten auttamaan paikallisia ja keräämään itselleen tavoittelemisen arvoisena pitämiään arvoja. Syömisen totuuden koittaessa ja länsimaisen keittiön kanssa käytävän taistelun alkaessa, travellerin usko omiin kykyihinsä ja siten tahto inhoruokaan alkaa kuitenkin horjua. Vastustaja on voimakas ja kokenut.

Travellerin haluttomuus inhoruokaa kohtaan tulee ilmi kivi–paperi–sakset–kilpailussa. Kilpailun voittaja saa nimittäin vapauden (*voi tehdä*) kieltäytyä syömisestä (*ei tarvitse tehdä*) ja kiittelee siitä jopa uskonnollisia voimia ”Kiitos, kiitos jumalani, että olet olemassa.”. Voittajan mahdollisuus vain seurata toisen syömistä, kuvaa miten syömiseen liittyy sekä pakko (*täytyy tehdä*) että kyky (*voi tehdä*) syödä, mutta myös haluttomuus (*ei tahdo tehdä*) toteuttaa sitä. Travellerin saama kyky syödä hiiriateria ”nahkoineen, sarvineen, hampaineen... häntineen” ei olekaan siis toivottu enää tässä vaiheessa. Mikäli travelleri-identiteetti muodostuu inhoruokan syömisestä, näyttäisivät travellerien kilpailun säännöt olevan täysin päinvastaiset. Kivi–sakset–paperi–kilpailussa voittaja ei nimittäin saa identiteetin tuovaa inhoruokaa vaan häviäjä. Kyky ja valta syömiseen ei tunnu ilahduttavan travelleria lainkaan. Toisaalta kilpailu, voittajan irtailu ja häviäjän tuskailu myös korostavat ruoan inhottavuutta.

Vielä tehokkaammin haluttomuus inhoruokaan näyttäytyy kilpailun hävinneen travellerin kieltäytyessä syömästä. Hävinneellä travellerilla on vapaus (*voida tehdä*) toimia näin, koska hän on aikaisemmin syönyt yhden aterian enemmän kuin toinen kilpailuun osallistuja. Siten häviäjä ”käyttää vapaudun vankilasta -kortin” ja häviämistään huolimatta siirtyy voittajaksi. Häviäjä tahtoo siis jättää syömättä (*tahtoa ei syödä*) ja tässä tapauksessa hänen ei myöskään tarvitse syödä (*ei tarvitse tehdä*), koska voittajalla on velka maksettavanaan (*tietää tehdä*) ja hän voi siten lunastaa Lähettäjän asettaman määräyksen (*täytyä tehdä*). Siten voittanut travelleri on voitettavissa oleva (*voida ei olla*) väistämätön (*täytyy olla*) häviäjä, vaikka hän ei sitä luonnollisesti haluakaan (*ei tahdo olla*).

Kilpailu ja syömisvuorojen vaihtuminen kuvaavat travellerin ambivalenttia suhtautumista travelleri-identiteetin hankkimiseen inhoruokan avulla. Travelleri tietää, että hänen on pakko syödä ja hänellä on jopa kyky syödä hiiriateria, mutta kaikkein voimakkaimmin vaikuttaa kuitenkin hänen oma tahtonsa jättää se syömättä. Lähettäjän asettama velvollisuus olla antituriisti on travellerin mielestä haluttava sinällään, mutta hän ei kuitenkaan halua laittaa antituristisen travelleri-identiteetin tuovaa välinettä, hiiriateriaa, itsensä sisälle. Travelleri siis haluaa kyllä vahvistaa kokeneisuuttaan ja antituristista travelleri-identiteettiään, mutta ei olisi valmis tekemään sen eteen

nyt vaadittua tehtävää. Syömisvuorojen vaihdoissa ja niiden oikeutuksissa travelleri käy itsensä kanssa väittelyä siitä, mitä hän on valmis tekemään saavuttaakseen hänelle asetetut tavoitteet ja ovatko tavoitteet toiminnan arvoisia sekä myös mahdollisesti omien näkemysten mukaisia. Hiiriaterian tulisi nimittäin ylittää ”kanan jalat” ja ”siankorvat omas oksennuksessa ja kaikki”.

Länsimaisen keittiön mukaan hiiri ei ole syötäväksi kelpaavaa ruokaa. Siten travelleri *ei halua* olla se, joka ”on imaileva tämän vastenmielisen rikollisen jyräjän sisuksiinsa”. Travelleri *ei* myöskään *tiedä* miten hiirtä tulisi syödä, mikä näkyy hänen epäröivässä katseessaan ja toteamuksessaan ”Ai häntä ensin”. Länsimainen keittiö ei anna apuja myöskään sen suhteen miltä ruoan tulee maistua tai kuulostaa syötäessä. Travellerin tulee voittaa nämä vastustukset ja kohdata näkkärin syömisen ääni ja karvainen koostumus siitakin huolimatta, että ruoka aiheuttaa reaktion ”Maailman karsein”. Lisäksi syöminen voi aiheuttaa travellerille sairauden mahdollisuuden (*voit olla*), mistä syntyy epävarmuus ja pelon tunne ”Vittu mä sanon, et jos mä saan jonkun saatanan koleran tästä niin vittu mä pieksen sut!”.

Ruoka sisältää erilaisia symbolisia ja kulttuurisia merkityksiä, joiden avulla ihminen määrittelee itseään ja ilmaisee identiteettiään sekä tiettyyn yhteisöön kuulumistaan (ks. esim. Bessière 1998, 24–25; Mäkelä 2002, 35–36; Corrigan 1997, 119). Kun ihminen syö, muuttaa hän samalla ruoan omakseen ja siirtää ruoan ominaisuudet itseensä (ks. Corrigan 1997, 125; Falk 1994, 70). Tämän takia ihminen ei syö omassa kulttuuripiirissään syötäväksi kelpaamattomiksi luokiteltuja ruokia. Falkin (ks. 1994, 86) mukaan oraalinen inho tai pelko on kehon tapa puolustautua identiteetin ja oman itsensä sekä lopulta myös elämän menettämistä vastaan.

Länsimainen keittiö määrittelee useita ruokia vastenmielisiksi samalla periaatteella kuin se mieltää jyräjän olevan ehdottomasti liian epämiellyttävä, inhottava ja saastainen, jotta se päätyisi ruokalautaselle asti. Länsimainen keittiö ei käytä jyräjöitä kuten hiiriä, rottia, myyriä ja oravia aterian raaka-aineena. Douglasin (1966/2000) mukaan maailman objektit voidaan luokitella vastakkaisiin kategorioihin. Kategorioiden väliin jäävät molempiin kategorioihin kuuluvat objektit ovat luokittelemattomia anomaliaita, joita Douglas käsittelee tabuina ja syötäväksi kelpaamattomina. Vastakohtaisesti kategorioihin kuuluvat objektit ovat puhtaita ja syötäväksi kelpavia ja ennen kaikkea kontrolloitavia asioita.

Esimerkiksi sammakko on anomalia, koska sitä ei voida luokitella maalla asuvaksi eläimeksi mutta ei myöskään vedessä asuvaksi kalaksi. Sammakkoa ei pysty siis kontrolloimaan ja luokittelemaan tiettyyn kategoriaan kuuluvaksi ja siksi sen likaisuus aiheuttaa sen syötäväksi kelpaamattomuuden. Toki sammakonreisiä syödään myös länsimaisen keittiön piirissä, mutta silti niihin suhtaudutaan huomattavasti kielteisemmin kuin esimerkiksi etanoihin.

Douglasin (1966/2000) mukaan subjekti sijoittaa kategoriat myös eri etäisyydelle suhteessa itseensä. Sekä liian lähelle että liian kauas sijoittuvat kategoriat ovat jälleen likaisia, kontrolloimattomia ja syötäväksi kelpaamattomia. Sen sijaan sopivan matkan päähän sijoittuvat kategoriat ovat kontrollin alaisena puhtaita ja syötäväksi kelpavia. Douglasin ajatuksia voidaan havainnollistaa esimerkiksi koiran, krokotiilin ja lehmän avulla. Koira sijoittuu liian lähelle subjekta ja krokotiili taas liian kauas subjektista, mutta lehmä sen sijaan on sopivan matkan päässä ja siten vain se soveltuu syötäväksi.

Hiiri on liian läheinen kategoria ihmiselle ja siksi sen syömistä pidetään likaisena, inhottavana ja epäsopivana. Hiiri asuu samoissa rakennuksissa kuin ihminen ja syö samoja raaka-aineita kuin ihminen. Ihminen kohtaa hiiren lukuisia kertoja elämänsä aikana ja tiedostaa sen oleilevan siellä missä ihmisetkin. Hiiren kohtaaminen menee huippuunsa silloin, kun hiirtä pidetään lemmikkinä. Silloin hiirellä on muiden lemmikkien (lemmikkien kohtelusta ks. Corrigan 1997, 124) tavoin nimi, se asuu luvallisesti (vrt. villihiiret) sisätiloissa, sitä hoidetaan ja hellitään, sille jutellaan ja siitä pidetään huolta aina erikoisruokiin, terveydenhoitoon ja lopulta hautamiseen asti. Hiiren intensiivisempi kohtaaminen voi toki tapahtua myös koe-eläimen kautta. Myös koe-eläimellä saattaa olla nimi, se asuu sisätiloissa ja saa hoitoa. Koe-eläimen erottaa lemmikkihiirestä kuitenkin välineellisyys ja sitä kautta hiireen liitettävä likaisuus ja arvottomuus. Koe-hiireltä puuttuvat (karkeasti ottaen, ilman koe-eläinten oikeuksiin sen syvällisemmin menemättä) samat yksilölliset, lähes ihmisoikeuksiin verrattavat oikeudet mitä lemmikkihiirellä on. Tästä huolimatta koe-eläimenä hiiri on hallittavissa päinvastoin kuin luonnossa elävät hiiret.

Hiiri on myös lihansyöjä, mikä tekee siitä entistä vahvemmin syötäväksi kelpaamattoman. Monet ihmiset syövät lihaa ja sen takia muiden lihansyöjien²⁰ tappaminen ja syöminen tuntuu kannibalismilta ja toisen meihin kuuluvan syömiseltä (Corrigan 1997, 125). Murcottin mukaan Julia Twigg on kuitenkin todennut vegetarismia koskevassa tutkimuksessaan, että kaikki ihmiset välttävät tiettyjen eläinten syömistä (Twigg 1979; 1983, Murcottin 1986, 80 mukaan). Twiggin mukaan ihmisten, lihansyöjien (kuten leijona, rotat ja kissat) ja kastroimattomien eläinten (kuten härkien) veri on liian voimakasta ja siksi eläin ei sovellu ihmisen ruoaksi vaan sitä kohdellaan tabuna. Muun lihan sisältämää luonnon voimakkuutta, mikä näkyy veressä, lievennetään kypsennyksellä.

²⁰ Kiinnostavana yksityiskohtana voi mainita, että myös kotoiset sikamme sortuvat toisinaan lihansyönttiin syömällä rottia. Koska raatoja tai eläinjätteitä syövässä eläimessä kuten riistaeläimissä (villisika, karhu ja kettu), mutta myös toisinaan siassa ja hevosessa, voi esiintyä ruokamyrkytyksiä aiheuttavia trikiinimatoja, jotka aiheuttavat ihmisessä trikiinooosiksi kutsutun lihassairauden, tarkastetaan Suomessa kaikki kulutukseen menevät ruhot trikiinin varalta. (Evira 7.6.2006.)

Hiiri on siis syötäväksi kelpaamatonta, koska se on ihmiselle liian läheinen laji ja lihansyöjä, joka stressiolosuhteissa tai ravinnonpuutteessa saattaa harjoittaa myös kannibalismia, kuten monet koe-eläimiä koskevat tutkimukset osoittavat. Travellerillekin ”Mikki Hiiren” syöminen tuottaa vaikeuksia. Travelleri katselee hiirtä epäilevästi ja puree kokeilevasti hiiren reittä. Travellerin epäröinti syömisen suhteen korostuu hänen epävarmuudessaan ja pelossaan sairastua hiiren syömisestä. Syöminen etenee yökkivien yskänkohtausten ja voimakkaiden tietoisien ja pakotettujen nielaisujen vuorotteluna. Samaan aikaan travelleri yrittää tehdä syömisestä itselleen helpompaa (*voida tehdä*) rohkaisujen ”No niin, hyvä!”, ivailun ”Miten sä tän jälkeen suhtaudut Mikki Hiiri -sarjakuvaan?” ja huumorin ”On Mikki nyt suolistoon lähtenyt, pikku giardioissaan.” avulla.

Ratkaisevassa kokeessa travelleri syö inhoruokaa ja suorittaa siten Lähettäjän asettaman tehtävän. Travellerin syömistä auttaa paikallisten valmistama ruoka ja hänen oma kykynsä laskea leikkiä tilanteesta huumorin, rohkaisujen ja ivailun avulla. Syömistä vaikeuttavat kuitenkin länsimaisen keittiön näkemykset syötäväksi kelpaavasta ja kelpaamattomasta ruoasta sekä yleinen suhtautuminen ruokaan ja ruoanvalmistukseen.

Ratkaisevassa kokeessa travellerin tahto ja kyky syömiseen alkavat horjua. Travelleri saa tosissaan taistella tilanteen herruudesta länsimaista keittiötä vastaan sekä syömisvuoron arpomisessa että syömisen tilanteessa. Mielenkiintoista on, että travelleri pahoittelee kerran paikalliselle Auttajalle kiittämättömyyttään ”Sori, aim sori.”. Auttaja on mahdollistanut Subjektin yhteyden Objektiin johtavaan inhoruokaan ja siitä huolimatta Subjekti ei näytä kunnioittavan ruokaa vaan kokee sen epämiellyttävänä ja yökkimistä aiheuttavana. Länsimainen keittiö aiheuttaa travellerin yökkimisen ja epämiellyttävän tunteen ja siten sen voidaan sanoa pakottavan myös travellerin pyytämään anteeksi Auttajaltaan. Travelleri joutuu luovuttamaan erätappion Vastustajalle.

Ratkaisevassa kokeessa travelleri periaatteessa voi ja tietää miten syödä inhoruokaa, mutta hänen vastustajansa näyttää voivan ja tietävän vielä paremmin miten vastustaa inhoruoan syöminen. Travellerin pragmaattisessa syömisen tekemisessä travelleria määrätään Auttajan ja Vastustajan tahoilta voimisen eksotaktisella modalityetilla. Travellerin oletetaan kykenevän ja toisaalta olevan kykenemätön inhoruoan syömiseen ja sitä kautta antituriuteen. Travellerin oma tahto ja siihen nyt liittyvä endotaktinen tietämisen modalityetti eivät ole kuitenkaan aivan yhtä vakaita. Travelleri näyttää uskovan enemmän omaa kulttuurista taustaansa kuin paikallisia Auttajia tai jopa Lähettäjän asettaman velvollisuuden järkevyyttä. Olisiko sittenkin parempi olla vain nautintoja hakeva turisti?

5.4 Antituristiuden saavutus

Kunniaatuottavassa kokeessa Subjekti saa Objektin, kun tekeminen muuttaa Subjektin olemista tavoiteltuun suuntaan. Travellerikulttuurin lopullinen-Lähettäjä, oikeudenjakaja, palkitsee travellerin suorituksen tunnustamalla hänen onnistuneen tehtävässään ja saavuttaneen inhoruoaan syömisen avulla erilaisen travelleri-identiteetin kuin aiemmin. Subjektin performanssi toteutuu vasta tässä vaiheessa, kun tekeminen vaikuttaa olemiseen eli ratkaisevassa kokeessa suoritettu tekeminen muuttaa asian, identiteetin, tilaa.

Travellerin tekeminen on arvokasta ”Hyvältä näyttää” ja hän suorittaa sen onnistuneesti ”Kato suu on tyhjä.”. Travelleri on voittanut taistelun länsimaisen keittiön kanssa ja syötyään yhden ”mäd kuukin historian pahimmista safkoista kuin miäs” hän on valmis vastaanottamaan uudenlaisen ja paremman, korkeamman travelleri-identiteetin ja erottamaan itsensä kokemuksen avulla turisteista ja muista travellereista. Travellerin olemus muuttuu hänen saatuaan Objektin haltuunsa. Travellerista on tullut antituristi.

Travellerin sankaruus ei ole kuitenkaan aivan näin yksiselitteinen asia. Toki travelleri saa inhoruoaan syömisestä erilaista pääomaa, jota voi käyttää sosiaalisten erontekojen välineenä identiteettiasetteluissa, mutta sen voimakkuus ei välttämättä ole aivan sitä, mitä travelleri kenties toivoi. Toisaalta inhoruoaan syöminen on myös yksi äärimmäisistä keinoista erottautua kokemuksen avulla, joten ehkä sillä ei edes tarvitse olla niin voimakas lataus. Syömisestä toistaminen ja ruumiin reaktiot kuitenkin kyseenalaistavat sen, miten hyvin travelleri lopulta selviytyikään syömisestä ja oliko häntä sittenkään aiheutta palkita vahvemalla travelleri-identiteetillä.

Kun syöminen on jo virallisesti saatu päätökseen ja sitä ei enää arvioida Lähettäjän asettamana velvollisuutena ja travelleri-identiteetin hankintakeinona, maistaa travelleri hiirtä uudelleen. Äsken maailman karseimmaksi ja historian pahimmaksi safkaksi leimattu hiiri onkin nyt ”erittäin hyvää” ja syömisestä äsken syntynyttä yökötystä ja kamppailua kummastellaan. Travelleri antaa ymmärtää, että Vastustajaa ei ole olemassakaan ja hiiren voi syödä ilman vaikeuksia. Travellerin toiminta liittyy hänen haluunsa (*tahtoo olla*) varmistaa identiteetin toteutumisen vielä esittämällä omaa voittoaan Vastustajaa vastaan käydyssä taistelussa tai kuvaamalla jopa Vastustajan täydellistä olemattomuutta.

Ruoka ei tule kuitenkaan kulttuurisesti syötäväksi kelpaavaksi vain sen takia, että joku sattuu sitä kerran tai toisenkin syömään. Jotta toisten ruoka muuttuisi myös länsimaisessa keittiössä syötäväksi kelpaavaksi, tulee sen edustaa jotakin tavoiteltavaa ja positiivisesti arvostettua, parempaa ja korkeampaa asiaa (Falk 1994, 81). Esimerkiksi monien vierastamat etanat, voidaan länsimaisessa keittiössä nykyään jo mieltää syötäväksi kelpaavaksi, koska niiden ajatellaan kuuluvan samaan nilviäisten ryhmään kuin erootti-

sista mytologioistaan tunnetut osterit ja edustavan siten erotisoitua voimaa ja valtaa, jonka syöjä saa haltuunsa ja omaan käyttöönsä syömisessä yhteydessä. Vaikka hiirateria sisältää travellerille tavoiteltavia arvoja, ei se kuitenkaan saavuta niin voimakkaasti positiivista konnotaatiota, että länsimainen keittiö käsittäisi sen syötäväksi kelpaavaksi ruoaksi. Siten Vastustaja ei ole hävinnyt minnekään.

Myös travellerin oma ruumis kyseenalaistaa inhoruoan tavoittelemisen ja sen sisäistämisen palkitsevuuden. Nauraminen ja oksentaminen tuovat hiiret ja inhon ulos travellerin ruumiista sekä verbaalisesti että konkreettisesti. Ruumis tietää mihin se pystyy ja mihin ei, vaikka ihminen yrittäisi sitä taivutella omien päähänpistojensa mukaisesti. Travelleri palaa loppujen lopuksi siis takaisin omalle paikalleen länsimaisen keittiön vaikutuksen piiriin. Inhoruoan syömisestä travellerille jää muistoksi nopea hetki tutun polun ulkopuolella ja vielä nopeampi kotiinpaluu.

Kunniaatuottavassa kokeessa travelleri saavuttaa travelleri-identiteetin, vaikka ei ehkä niin voimallisesti mitä toivoi. Travelleri tuntee, että hänen täytyy vielä vähätellä jälkeensä Vastustajan kykyjä ja korostaa omiaan. Oma ruumistaan travelleri ei kuitenkaan pysty kontrolloimaan inhon suhteen. Ruumis ei pidä inhosta ja se myös osoittaa sen. Kunniaatuottavassa kokeessa travellerin performanssi toteutuu tekemisen muuttaessa olemisen tilaa. Travellerin toteuttama syöminen ja tieto toiminnan suorittamisesta muuttavat hänen olemistaan, koska hän uskoo travelleri-identiteettinsä vahvistuneen. Muiden antituristiuutta tavoittelevien travellerien antama tunnustus toiminnan suorittamisesta sisältää eksotaktisen modaliteetin ja Subjektin oma olemisen uskomisen sisältää endotaktisen modaliteetin.

5.5 Antituristi tulee luonnosta

Sisäistämällä inhoruoan arvot travelleri saavuttaa travelleri-identiteetin. Koska inhoruoka on torjuttavaa, alhaista ja liian lähellä ihmistä olevasta raaka-aineesta valmistettua, vaatii sen syöminen päättäväistä toimintaa, mitä ei ole ihan helppo toteuttaa. Toteutuessaan toiminta on kuitenkin erittäin palkitsevaa ja tässä tapauksessa tuo tavoitellun travelleri-identiteetin. Tarkastelemalla toimintaa Objektin ominaisuuksien kautta voidaan Objektille eli inhoruoalle ja sitä kautta travelleri-identiteetille erottaa Yrjöttäväsä keittiössä neljä erilaista arvoa.

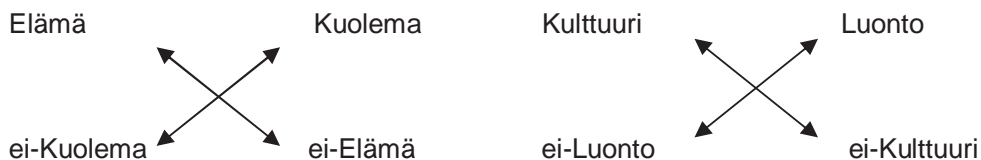
Inhoruoka *pakottaa* ihmisen siirtymään vieraaseen, vaikka se epäilyttääkin. Sen lisäksi, että inhoruoalla on *kyky* mahdollistaa tämä vieraaseen siirtymisen, tuottaa se ennen kaikkea voimakkaita eroja vieraan ja tutun välillä. Inhoruoka on *haluton* sisäistämään tuttua ja tunnettua ja pyrkii siten esittämään vierauden positiivisena. Inhoruoka on myös *voitokas*, sillä sen

avulla ihminen voi saavuttaa intensiivisen kokemuksen vieraudesta, mutta pystyy silti palaamaan vielä takaisin länsimaiseen keittiöön.

Travelleri tavoittelee antitulistista travelleri-identiteettiä inhoruoan avulla. Identiteetti syntyy erottamalla itsensä muista ja toisaalta samastamalla muihin. Tapio Nykäsen (2005, 131–132) mukaan identiteetti syntyykin vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin, vastakohtaisiin toisiin. Siten ihminen tarvitsee muita ihmisiä heijastamaan käsitystään itsestään sekä ymmärtääkseen millaisena muut hänet näkevät. Muut ihmiset muodostavat siis yksilön minän vastakohtan ja toisen, vieraan. Määrittelemällä travellerin identiteettiä, travellerikulttuuri neuvottelee samalla millainen on vahva tai heikko travelleri-identiteetti. Inhoruoan syömisen avulla travelleri voi siirtyä hetkeksi vieraaseen ja kokea toisen olemassaolon ja sen erot suhteessa itseensä. Toinen on travellerin mielestä houkutteleva, koska se esittää vierauden positiivisena. Toisen positiivisuus ei kuitenkaan aina mene yksiin travellerin näkemyksen kanssa siitä, mikä on toivottavaa ja miellyttävää. Sen takia travelleri palaakin takaisin omaan kulttuuriin käsityksiinsä meistä ja muista.

Yrjöttävässä keittiössä on kyse travellerin tasapainoilusta tutun ja vieraan välillä, turistin ja antituristin välillä. Greimasin mukaan jokaisen kertomuksen taustalla vaikuttaa GK:n perustasolle sijoittuva arvokategoria, josta kaikki kertomuksen merkitykset voidaan johtaa. Greimasin mukaan toinen *universaali arvokategoria* selventää *yksilöllisen* ja toinen *kollektiivisen arvosysteemin* eli tekstin jäsentymistä. Yksilöllistä tekstiä kuvataan *Elämän* ja *Kuoleman* vastakkaisella arvokategoriolla ja kollektiivista tekstiä *Luonnon* ja *Kulttuurin* vastakohtilla. Toinen kategorian termeistä ja sen jäsentämistä seemeistä mielletään yleensä myönteiseksi ja toinen kielteiseksi, minkä seurauksena kategorian termit muodostavat arvorakenteen. (Greimas & Courtés 1982, 150, 276, 301–302, 361; Greimas 1988, 122–123.) Kannattaa myös huomioida, että Greimas ei tarkoita Luonnolla koko todellisuutta ”vaan sitä osaa merkityksellisestä todellisuudesta, joka ei ole kulttuuria, välittömästi ihmisen luomaa” (Pikkarainen 2004, 208).

Elämän ja Kuoleman samoin kuin Kulttuurin ja Luonnon arvokategoriat voidaan esittää semioottisen neliön avulla kuvion 16 mukaisesti.

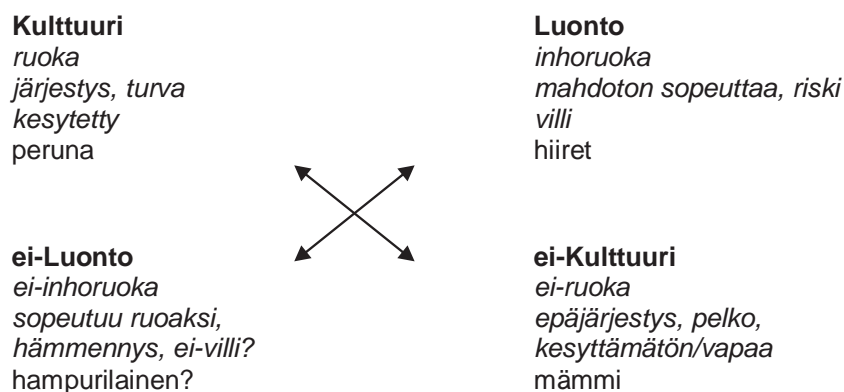
Lähde: ks. Greimas 1988, 123.

Kuvio 16. Yksilöllinen ja kollektiivinen perusarvokategoria.

Greimasin teorian mukaan arvokategorian kahden vastakkaisen perusarvon Elämä vs. Kuolema tai Kulttuuri vs. Luonto välisen tasapainon järkkäminen aiheuttaa jännitteen, joka kertomuksessa pyritään purkamaan ja palauttamaan tasapaino ennalleen (ks. Pikkarainen 2004, 208). Yksilöllisten identiteetti-tavoitteiden takia Yrjöttävän keittiön jännitteen voisi aiheuttaa Elämän ja Kuoleman välinen epätasapaino. Koska antituristinen travelleri-identiteetti ei ole kuitenkaan ensisijaisesti travellerin henkilökohtainen arvo vaan määrittää koko travellerien yhteisöä erotuksena turisteista, jäsentää Yrjöttävän keittiön merkityksiä kollektiivinen Kulttuurin ja Luonnon epätasapainosta johtuva jännite. Kulttuuri ja Luonto ilmenevät narratiivisissa kokeissa, joissa travelleri kiemurtelee tutun ja vieraan, turvallisen ja pelottavan rajalla ja miettii pysyväkö länsimaisen keittiön vaikutuspiirissä vai astuako kulttuurin ulkopuolelle.

Kuviossa 17 olen semioottisen neliön avulla hahmottanut länsimaisen keittiön (kulttuurin) rakennetta ja arvomaailmaa tarkastelemalla mitkä asiat edustavat Kulttuuria, Luontoa, Ei-Kulttuuria ja Ei-Luontoa. Syömisavulla toteutettavissa antituristus-pyrkimyksissä länsimainen keittiö on lähtökohtana länsimaisen travellerin eronteolle. Länsimaisen keittiön lähtötilanteena ja toivottuna positiivisena arvona on Kulttuuriin kuuluva järjestys ja kontrolloitavuus sekä niistä seuraava turvallisuus. Kulttuuriin kuuluva ruoka on esimerkiksi peruna, joka on länsimaisessa keittiössä yleisesti ottaen syötäväksi kelpaavaksi määritettyä ruokaa.

Länsimaisen keittiön Ei-Kulttuurisessa puolessa vallitsee kontrolloimattomuus ja epäjärjestys ja se tuntuu länsimaisesta ihmisestä vieraalta ja pelottavalta. Ei-Kulttuuriin kuuluvat kaikki kulttuurisesti ei-syötäväksi luokiteltavat ruoat, mistä esimerkkinä voisi olla vaikkapa useiden suomalaisten mielestä syötäväksi kelpaamaton mämmi.

Kuvio 17. Kulttuurin ja Luonnon arvojen sijoittuminen ruoan ja inhoruoan rakenteisiin.

Länsimaisen keittiön kaikkein torjutuin osa on positiiviseen Kulttuuriin kuulumaton Luonto, joka sisältää kaiken sen, mitä yhteiskunta ei ole hyväksynyt ja ottanut haltuunsa (ks. esim. Salosaari 1989, 73). Luonto on siis kulttuurikäsitteen läpi nähtyä ja negatiivisesti arvotettua Luontoa. Inhoruoka, kuten esimerkiksi hiiret, on jotakin, jota on mahdotonta sopeuttaa länsimaisen keittiön ruokakäsitykseen. Inhoruoan epämääräinen villiys ja siitä aiheutuva muodottomuus ilmentävät riskiä, joka tuhoaa yhteiskunnan käsitykset syötäväksi kelpaavasta ja kelpaamattomasta ruoasta.

Ei-Luonto taas aiheuttaa hämmennystä länsimaisessa keittiössä, koska sillä on yhteys sekä Luontoon että Kulttuuriin. Kulttuurin rajat ovat murtuneet ja ruokakäsitysten kohdalla aikaisemmin hyväksyttömäksi leimattu ruoka on päästetty Kulttuurin sisälle. Siitä huolimatta sopeutunutta inhoruokaa ei voida kuitenkaan liittää vielä Kulttuuriin täydellisesti. Esimerkiksi matkailijoiden tuntema epäluulo tiettyä ruokaa kohtaan saattaa aiheuttaa kohteen muuttamaan ruokaa matkailijoiden vaatimuksia vastaavaksi esimerkiksi maustamisen, syömistapojen tai valmistuksen osalta (ks. Cohen & Avieli 2004). Muutettu ruoka muuttuu kulttuurisesti omituiseksi ja siihen aletaan suhtautua varauksella, jopa pelolla. Vähitellen ruoka voi muuttua jopa riskiksi ja inhoruoaksi, jota on enää mahdotonta sopeuttaa sen alkuperäisiin lähtökohtiin. Riski menettää Kulttuurin oma ruoka ja sen mukana mahdollisesti identiteetti, saattaa kuitenkin antaa mahdollisuuden jo inhoruoaksi mielletylle ruoalle sopeutua takaisin Kulttuuriin ja pois Luonnosta. Ei-Kulttuurin ruoat ovat siis muunnelmia alkuperäisestä Kulttuurin ruokakäsityksestä.

Yrjöttävässä keittiössä Kulttuurin ja Luonnon välinen tasapaino järkkyy inhoruoan syömisen kohdalla. Inhoruoan avulla travelleri ottaa riskin ja kokeilee vierasta ja villiä, houkuttelevaa Luontoa. Koko ajan taustalla vaikuttaa länsimaisen keittiön Kulttuuriset ajatukset siitä mikä on syötäväksi kelpaavaa ja mikä syötäväksi kelpaamatonta. Travelleria kiehtoo inhon kautta saatava ei-nautintoon perustuva mielihyvä, minkä Luonto kenties voisi tarjota, koska se on sopeutumattonta, epämääräistä ja muodotonta villiyttä. Travelleri siirtyy siis Kulttuurista ei-Kulttuurin kautta Luontoon ja käväisee myös ei-Luonnon puolella ehdottaessaan hiiriateriaa ”normaaliksi” ruoaksi. Travellerin Luonto-pyrkimyksistä huolimatta, travellerin keho ei suvaitse moista ja palauttaa travellerin bumerangina takaisin Kulttuuriin. Inhoruoka vie travellerin kuitenkin tilapäisesti Luontoon, jossa antituristius vallitsee. Siellä sopeutumattomuus, riskit ja villiys näyttävät koko komeudessaan yksilöllisyyttä kaipaavalle ja rajoja tuntemattomalle aitouden etsijälle.

Koska ruoan avulla sanotaan olevan mahdollista syödä itsensä paikallisen yhteisön jäseneksi, näyttää inhoruoka toimivan päinvastaisesti. Inhoruoalle ominainen tapa esittää negatiiviset ominaisuudet positiivisina eivät useinkaan kohtaa ihmisen käsitystä mielihyvästä ja samastumisesta. Inho-

ruoan syöminen on itsensä menettämistä ja häviämistä. Inhoruoka kannattaa korvata mieluummin vaikka Pizza Hutin pitsasiivulla tai McDonaldsin hampurilaisella, sillä globaalisuudestaan ja siten paikattomuudestaan huolimatta, ovat ne mammuttimaisen yhteisön ruokia ja siten niiden avulla ei tuhoa itseään - vaikkei toisaalta myöskään pysty saavuttamaan jotakin paikkaa ja yhteisöä, esimerkiksi Sambian Tselekan kylää, puhumattakaan erilaista identiteettiä, kuten travelleri-identiteettiä.

Perusmodaliteettien avulla saadaan siis selville *millaisena travelleri ymmärtää inhoruoa eli mitä arvoja hän siihen liittyy ja miten inhoruoka toimii keinona erottautua turistista ja saavuttaa antituristus.*

6 USKOTTAVA INHO

Yrjöttävää keittiötä on nyt tarkasteltu antituristiuden saavuttamisen näkökulmasta toiminnan jäsentymisen ja toimijoiden asenteiden mukaan. Yrjöttävässä keittiössä tuotettu kuva todellisuudesta on jäsentynyt kertomuksen avulla toiminnaksi. Luvuissa neljä ja viisi Yrjöttävää keittiötä on tarkasteltu lausuman tasolla. Yrjöttävä keittiö on siis matkakertomus, viesti antituristiuden saavuttamisesta, jonka joku tuottaa jollekin. Tässä luvussa tarkastelen miten lausuma ja siinä tuotettu todellisuuden kuva kommunikoidaan ja mistä *näkökulmasta*. Nyt on siis aika siirtyä GK:n diskursiiviselle tasolle ja tarkastella *enonsiaation* avulla *kuka* lausumassa todella *puhuu* ja *kenelle*.

Lausuman esittämän todellisuuden mukaan travellerin suhtautuminen inhoruokaan liittyy hänen tavoitteeseensa saavuttaa sen avulla antituristinen travelleri-identiteetti. Inhoruokan syömiseen liittyvä riski ja uusien rajojen kokeilu tuottaa travellerille kokemuksia ja parantaa siten hänen uskottavuuttaan antituristisen travelleri-identiteetin omaavana travellerina. Jotta tätä esitystä voidaan ymmärtää, tulee lausumaa tarkastella myös etäisyyden päästä ja selvittää, kuka lausumassa todella puhuu ja kenelle sanat, kuvat ja musiikki on osoitettu. Kun tietää kuka puhuu ja kenelle, millaisia he ovat ja mikä on heidän keskinäinen suhteensa, ymmärtää miksi todellisuus esitetään lausuman kaltaisena.

Tässä luvussa tarkastelen Yrjöttävässä keittiössä ilmeneviä erilaisia puhujia ja yleisöjä eli lausuman sisäkkäisiä tuottajia ja vastaanottajia. Kun lausuman todellinen puhuja ja yleisö on selvitetty, voidaan tarkastella heidän suhdettaan lausuman henkilöihin, aikaan ja paikkaan. Tärkeintä on kuitenkin selvittää, miten puhuja onnistuu vakuuttamaan yleisön todellisuuden totuudellisuudesta eli siitä, että *ruokaan liittyvän inhon voittamisen avulla muodostuu antituristinen identiteetti*. Samalla tulee tarkastella myös sitä uskoko yleisö puhujan vakuutteluihin.

6.1 Yrjöttävän keittiön tuottajat ja vastaanottajat

Yrjöttävän keittiön konkreettisia lausujia ovat Riku ja Tuomas, joiden kynästä käsikirjoitukset ja joiden suusta sanat ja kameran käytöstä kuvat syntyvät. Riku Rantala on toimittaja, joka tunnetaan parhaiten *Madventures-*

ohjelmasta. Hän on opiskellut tiedotusoppia Tampereen yliopistossa ja käynyt sitä ennen vuoden kadettikoulua. Vuosina 1999–2001 Rantala työskenteli *Helsingin Sanomien* rikostoimittajana. Rantala on myös kirjoittanut kirjan *Isänmaan asialla – matkaopas syrjäytettyjen Suomeen* (2004) yhdessä Ari Lähdemäen kanssa. (Wikipedia 8.7.2006.) Tuomas ”Tunna” Milonoff on toinen *Madventures*-ohjelman tekijöistä. Milonoff työskentelee elokuva-alalla valaistuksen parissa. (Wikipedia 9.7.2006.) *Madventuresissa* Riku toimii toimittajana, tuottajana ja käsikirjoittajana ja Tuomas ohjaajana, kuvaajana ja käsikirjoittajana (MA-team 8.7.2006).

Lausuman konkreettisia vastaanottajia ovat *Subtv:n* katsojaprofilin mukaiset viihdettä janoavat (Subtv 1.7.2006) 15–34-vuotiaat suomalaiset, joiden silmiin ja korviin Rikun ja Tuomaksen lausuma kantautuu. Koska *Subtv* näkyy vain kaapeliverkon tai digitaalisen verkon avulla, on *Subtv:n* näkyvyysalue rajatumpi kuin pääkanaviksi luettavien YLE TV1:n, YLE TV2:n, MTV3:n ja Nelosen. Siten lausuman vastaanottajat, tulkitsijat voitaisiin rajata myös tietynlaisessa ympäristössä asuviksi. Kaapeliverkko on nimittäin vain tiheään asuttujen alueiden ja kaupunkien ilmiö. Toisaalta digiboksien ja digitelevisioiden sekä *Madventuresin* internetkopioiden ja dvd-levyjen leviämisen myötä myös suurempi ja heterogeenisempi katselijajoukko on mahdollinen. Koska ohjelman katselijoita on mahdotonta rajata yksityiskohtaisesti, tarkastelen Yrjöttävän keittiön tulkitsijoina *Subtv:n* profiilin ja kaapeliverkon näkyvyysalueen mukaisesti suomalaisia 15–34-vuotiaita nuorekkaita ja viihdenälkäisiä kaupunkilaisia (ks. MTV3 1.7.2006).

Greimasin mukaan tärkein lausumiseen osallistuva taho on enonsiaation subjekti (Greimas & Courtés 1982, 39, 105). Enonsiaation subjektilla Greimas tarkoittaa lausuman sisälle sijoittuvia epäsuoraa lähettäjä ja vastaanottajaa, joita nimitän puhujaksi ja yleisöksi. Puhuja ja yleisö ovat siis tekstin aineksista pääteltävissä olevia konstruktioita eivätkä konkreettisia ja henkilöityneitä, todellisiksi mielletäviä tuottajia ja vastaanottajia. Puhuja ja yleisö kuitenkin heijastavat näkemyksiä lausujasta ja tulkitsijasta.

Yrjöttävässä keittiössä puhujana on toimittaja ja yleisönä sohvaperuna. Toimittaja kertoo yleisölle inhoruoasta ja sen merkityksellisyydestä ihmisille huumorin avulla. Toimittaja työskentelee televisiossa (”me teevee [epäselvä sana]set”), on huumorintajuinen ja ymmärtää stadin slangia (preppikset, tsiikata, giardioissaan, duunata) muistuttavaa kieltä. Karttuneiden kokemusten avulla toimittaja on yrjöttävien ruokien asiantuntija.

Toimittaja puhuu sohvaperunalle. Puhujan kautta yleisöstä muodostuu kuva sohvilla makaavista läskeistä, jotka ovat seuranneet toimittajan edesottamuksia aikaisemminkin. Sohva viittaa rentoutuvaan ja viihdettä ”katsominen ei vaadi ajattelemista” -tyyliin hakevaan television katselijaan. Sohvaperunoilla on käytössään tietokone ja internetyhteys ja he ymmärtävät puhujan slangimaisen, kaupunkilaisuutta heijastelevan kielenkäytön. Yleisöä voidaan siis kutsua nuorekkaaksi kaupunkilaiseksi. Nuorekas kau-

punkilainen ei välttämättä viihdy itse keittiössä, mihin viittaa ivailu pikku kotikokeista, vaan syö kenties ulkona jonkun muun tekemää ruokaa tai lämmittää eineksiä. Huumorin avulla tehdään myös selväksi, että hiiret eivät kuulu sohvaperunan elämään samalla tavalla kun ne kuuluvat (kenties maaseutumaisella alueella asuvien ihmisten) ruokakomeroihin tai perunakellareihin. Nuorekas kaupunkilainen ei joudu perehtymään hiirtenloukkujen ja hiirten metsästyksen periaatteisiin. Sohvaperuna kuitenkin viihtyy inhoruoan parissa ja häntä kiinnostaa, mitä hauskaa toimittaja voi löytää inhosta ja erityisesti inhoruoasta. Sohvaperuna on siis nuorekas kaupunkilainen, jolla ei ole kosketusta keittiöinstituutioon tai hiiriin ja joka haluaa viihdyttää itseään television ja internetin parissa.

Puhuja asettaa lausumaan kertojan ja kuulijan (tai lukijan, kuten Greimas (Greimas & Courtés 1982, 210–211, 294) sanoo). Yrjöttävässä keittiössä kertojana ovat travellerit Riku ja Tuomas, jotka siis tässä eivät esiinny samoina Rikuna ja Tuomaksena kuin konkreettiset lausujat Riku ja Tuomas. Konkreettisina lausujina Riku ja Tuomas nimittäin omaavat sekä travellerin että toimittajan roolit, kun taas kertojina he ovat travellereita. Travelleri on selkeästi erotettavissa oleva ja tunnistettava kertoja. Yrjöttävässä keittiössä mukana olevat paikalliset asukkaat eivät nimittäin osallistu kertomiseen vaan ovat vain mukana tapahtumissa katselijoina aivan samalla tavalla kuin yleisö kameran avulla. Paikallisen pääkokin toteuttama ruoanvalmistukseen ei oikeuta häntä kertojaksi, sillä tapahtumat etenevät vain travellerin ehdoilla.

Travelleri kertoo tapahtumien kulusta, jakaa puheenvuoroja ja vie tarinaa eteenpäin myös kameran takaa käsin kannustamalla, kysymyksiä esittämällä ja päätyneisyyttä osoittavilla toteamuksilla (esim. ”Kato, suu on tyhjä”). Travelleri aloittaa kertomuksen ”tervetuloa” ja hän sen myös lopettaa ”kiittää, kiittää” ja ”kat”. Kerronta etenee puhuttelemalla yleisöä verbaalisesti (”tervetuloa”, ”joka tapauksessa”, ”hei”, ”eli”, ”ja siinä”, ”pannaampas”, ”no niin”, ”seuraavaksi selvitämme”, ”nyt”), kuvallisesti (nopeat kuvat, lähikuvat, kuvakulmat, kuva-asetelmat) sekä musiikillisesti (taustalla vai ainoana äänenä, tempo, tyyli).

Travelleri kertoo tapahtumista ja tiloista kuulijalle. Yrjöttävässä keittiössä lausuman sisällä ei ole erillistä kuulijaa vaan hän muodostuu tulkitsijan ja yleisön kokonaiskuvasta. Kuulijana on siten television viihdeohjelmia sohvalta katsova nuorekas kaupunkilainen. Kertoja puhuu kuulijalle ja siten yleisölle ja tulkitsijallekin kameran kautta. Kertoja kallistuu kohti kuulijaa, näyttää hänelle erilaisia kuvia kylästä ja tapahtumista, ojentaa kättään häntä kohti ja tuo kuulijan vaihtelevasti lähemmäs tai kauemmas ihmisistä, hiiristä ja esineistä. Katsojan päätä myös käännellään kertojan sanojen (”pannaampas”) ja kuvien (mihin suuntaan kamera osoittaa) mukaan kertojan määräämässä tahdissa.

Travelleri puhuu pääasiassa kameralle eli kuulijalle, mutta mukana on myös puhetta, joka ei ole suunnattu suoraan kuulijalle. Tällaisia lausutun lausuman muodostavia vuoropuheluita esiintyy travellerin ja paikallisten (Riku ja pääkokki, Tuomas ja paikallinen mies) välillä, mutta myös ikään kuin travellerin sisäisenä puheena (Riku ja Tuomas keskenään). Kaikissa vuoropuheluissa kuulija on mukana havainnoimassa puhetta, mutta puhetta ei ole suunnattu suoraan hänelle, vaan se esitetään ikään kuin tarkentavana ja kerrontaa syventävänä, vahvistavana elementtinä.

Rikun ja Tuomaksen välisissä keskusteluissa vuoropuheen käyttäjän ja vuoropuheen vastaanottajan roolit risteilevät vapaasti ja luontevasti, koska kyse on eräänlaisesta yhden ihmisen päässä tapahtuvasta keskustelusta: syödäkö vai ei, onko vaarallista vai ei, maistuuko näkkäriltä vai eikö, onpa paljon karvoja, yrjöttääkö. Tilanne on kuitenkin erilainen travellerin ja pääkokin kohdalla. Travelleri on vuoropuheen käyttäjä (kysymys) ja pääkokki vuoropuheen vastaanottaja. Kun pääkokki vastaa hänelle esitettyyn kysymykseen, on hän vuoropuheen käyttäjä, mutta travelleri ei enää taidakaan olla vastaanottaja, sillä keskittyneestä kuuntelemisestaan huolimatta travelleri negatoi vastaanoton toteamalla huvittuneesti ”asia on aivan selvä”. Vuoropuheen vastaanottajan tehtävänä on kuunnella. Travelleri ei kuitenkaan halua muiden kertovan asioita hänelle vaan hän haluaa olla se, joka kertoo.

Travellerin ja paikallisten miesten ensimmäisessä vuoropuhelussa travelleri pahoittelee yökötystään ja on siten vuoropuheen käyttäjä paikallisten miesten vastaanottaessa sen. Toisella kerralla myös paikallinen käyttää vuoropuheen ”Yeah” vaikkakin vaimeasti, mutta ottaa kuitenkin oikeuden vastata. Travelleri ei kuitenkaan reagoi puheeseen lainkaan ja ei siis vastaanota sitä. Paikallisen välittämä viesti hylätään. Palaamalla tuottajien ja vastaanottajien hierarkiassa vuoropuheen käyttäjästä aina lausujan tasolle asti, voidaan toimittajina ja travellereina esiintyvät Riku ja Tuomas nähdä sekä lausujina, puhujina, kertojina että vuoropuheen käyttäjinä viestin välittäjinä eikä suinkaan vastaanottajina tai edes vuorovaikutukseen pyrkivinä. Yrjöttävä keittiö on heidän ohjelmansa ja tilanteen hallinta edellyttää kaikkien uhkaavien vuoropuheen käyttäjien eliminointia.

Yrjöttävässä keittiössä esiintyvät tuottajat ja vastaanottajat ryhmittyvät kuvion 18 mukaisesti siis lausuman ulkopuolelle (Riku, Tuomas ja *Subtv:n* katselijat), lausuman sisäpuolelle (toimittaja ja sohvaperuna), lausumaan (travelleri ja nuorekas kaupunkilainen sohvaperuna) ja lausuttuun lausumaan (travelleri ja paikalliset, travellerin sisäinen lausuminen).

Lausuja	Puhuja	Kertoja	Vuoro-puheen käyttäjä	Vuoro-puheen vastaanottaja	Kuulija	Yleisö	Tulkitsija
Riku, Tuomas	toimittaja	travelleri	travelleri, paikallinen	travelleri, paikallinen	nuorekas kaupunkilainen sohva-peruna	sohva-peruna	Subtv:n katselijat

Kuvio 18. Yrjöttävän keittiön tuottajat ja vastaanottajat.

6.2 Toimittajan ja sohvaperunan suhde Yrjöttävään keittiöön

Enonsiaatiossa puhuja ja yleisö irrottautuvat lausuman henkilöistä, ajasta ja paikasta pois kytkennän avulla. Toisaalta puhuja ja yleisö voivat tämän jälkeen myös palata lausumaan neutralisoimalla enonsiaation ja lausuman välisiä henkilöitä, aikaa ja paikkaa koskevia vastakohtaisuuksia. Puhujan ja yleisön paluu lausumaan toteutuu päällekytkennän avulla.

Aktantiaalisessa pois kytkennässä enonsiaation puhuja, toimittaja, sijoittaa itsensä (ja sitä kautta myös yleisön, sohvaperunan) lausuman ulkopuolelle minäksi ja objektivoi siten lausumaan jäävät travellerit vastavuoroisesti ei-minäksi. Saman tien enonsiaation subjekti kuitenkin myös palaa lausumaan ja travellereihin käyttämällä lausumassa me-muotoa. ”Me” tarkoittaa sekä paikalla olevia kahta travelleria että paikallisia. Enonsiaation subjekti muodostaa travellerieista ja paikallisista yhden ryhmän ja mieltää toisiksi, muiksi ihmisiksi ne, joita kameran avulla puhutellaan. Keitä nämä puhuteltavat ovat, on epäselvää, koska yleisö liittyy enonsiaation subjektiin ja heijastuu siten ensin pois lausumasta ja sitten takaisin sinne ja osaksi ”meitä”. Yleisön osallistaminen travelleriksi ja paikalliseksi liittyy puhujan vakuuttamisen keinoihin, joita käsittelen seuraavassa alaluvussa.

Koska enonsiaation subjekti palaa lausumaan aktanttien tasolla, palaa hän sinne myös ajallisesti. Toimittajan ja sohvaperunan temporaalinen pois kytkentä lausuman (ohjelman) esittämispäivään 10. huhtikuuta 2005 neutralisoi ja he palaavat takaisin tapahtumien todelliseen tapahtumishetkeen eli siihen hetkeen, jolloin he olivat Tselekan kylässä ja söivät hiiriä. Päällekytkentä toteutuu nykyhetkeen viittaavien ajanmääreiden (”tänään”, ”nyt”, ”tästä”) ja aikaa ohjaavien ilmaisujen (”muistatteko”, ”seuraavaksi”, ”seuraaval kerralla”) avulla. Vaikka kaikki on jo tapahtunut enonsiaation tilanteessa, pyrkii toimittaja esittämään ja sohvaperuna vastaanottamaan

tapahtumat aivan kuin ne tapahtuisivat juuri nyt. Enonsiaation subjektin toiminta Yrjöttävässä keittiössä muistuttaa aikaisemmin tapahtuneen muistelemista ja tapahtumiin uudelleen eläytymistä.

Muistelussa tapahtumat sijoittuvat alkuperäisiin paikkoihin. Sen takia enonsiaation subjektin sijoitettua itsensä Suomeen ja oletettavasti sisätiloissa tapahtuvaan televisio-ohjelman lopputyöstämiseen sekä sen vastaanottamiseen, enonsiaation subjekti palaa kuitenkin nyt takaisin lausuman paikkaan. Spatiaalisen päällekytkennän avulla lausuman muualla sijaitseva paikka muuttuu nyt Sambiksi, Tselekan kyläksi, paikalliseksi yhteisöksi, makumatkaksi, kaikkein pyhimmäksi ja vesivessaksi.

Toimittaja ja sohvaperuna sotkevat enonsiaatiossa melkoisesti kertomisen ja kertomuksen henkilöitä, aikaa ja paikkaa. Aikaisemmin käsiteltyyn Punahilkka-satuun (ks. luku 3) verrattuna Yrjöttävässä keittiössä näytävät päällekytkennän operaatiot korostuvan jopa hämmentävyyteen saakka. Palaaminen takaisin lausuman henkilöihin (travelleriin, paikallisiin), aikaan (nyt, tänään) ja paikkaan (Sambian Tselekan kylä) edellyttää kuitenkin ensin poiskytkentää ja lausumasta tapahtuvaa erottamista lausumiseen; toimittajaksi ja sohvaperunaksi, huhtikuun 10. päivään vuonna 2005 ja Suomessa sijaitsevaan studioon tai sohvaan. Päällekytkemisen voimakkuus selittynee audiovisuaalisen median tavoitteella tuottaa mahdollisimman todenmukaista (ks. esim. Hietala 1992, 66; 1996, 63; Herkman 2001, 183) ja siten eläytymiseen houkuttelevaa kertomusta (ks. esim. Hiltunen 1999; Kantola 1998; Herkman 1998, 141, 151). Yrjöttävässä keittiössäkin annetaan kuva minusta, tässä ja nyt, vaikka todellisuus on jo tapahtunut tai sen on suunnitellut tai kuvannut joku muu ja jossakin muualla. Enonsiaation ja lausuman mahdollisimman *vähäinen erottaminen toisistaan tuottaa reaalisuuden* vaikutelman, mikä liittyy puhujan eli toimittajan tavoitteeseen vakuuttaa sohvaperuna inhon voittamisen merkityksellisyydestä antituristille.

6.3 Toimittaja vakuuttaa, sohvaperuna uskoo

Yrjöttävässä keittiössä toimittajan tavoitteena on vakuuttaa sohvaperuna inhoruoan merkityksellisyydestä travellerikulttuurissa ja sitä kautta yleensä länsimaisessa yhteiskunnassa. Puhuja vakuuttaa yleisön inhoruoan tärkeydestä herättämällä tunteita yleisössä ja pyrkimällä samaistamaan sen itseensä ja omaan näkökulmaansa.

Toimittaja puhuu sohvaperunalle suositun (ja mediaseksikkään) viihdeohjelmamuodon ruokaohjelman avulla. *Madventuresin* ruokaohjelmassa Yrjöttävässä keittiössä, makumatkalla maailman yrjöttävimpiin keittiöihin pääosaa esittävät travellerit, jotka voidaan samastaa persoonallisten ruokaohjelmien tekijöihin kuten esimerkiksi Harri Syrjäseen (*Soppamies*)

tai sukupuolieroja huomioimatta Sara la Fountainiin (*Avec Sara*). Ruokaohjelman avulla toimittaja saa yleisön huomion ja kiinnostuksen itseensä sekä säilyttää yleisön mukana kertomuksessa. Ruokaohjelma antaa selkeän näkökulman siihen missä järjestyksessä mitään tapahtuu.

Toimittaja tarkastelee inhoruoa merkityksellisyyttä siten travellerin näkökulmasta ja havainnoi inhoruokaa, sen valmistusta ja syömistä travellerin aistimusten avulla. Toimittaja haluaa samastaa yleisön travelleeriin, joka kokee asioita eikä toimittajaan, joka perinteisesti vain selostaa tapahtumia. Huumorintajuinen ja vauhdikas, ääri-rajoihin uusilla poluilla kokeileva ekstreemimatkailija on myös persoonana vetävämpi ja houkuttelevampi kuin stereotyyppisesti työpöytänsä ääressä istuva tylsä toimittaja. Taustalla oleva toimittaja antaa kuitenkin vakuuttelulle todenmukaisuutta ja uskottavuutta. Toimittaja nimittäin ”tietää” asioiden todellisen tolan, sillä hän tarkastelee asioita objektiivisesti ulkopäin eikä ole niin halujensa vietävänä kuin tapahtumien keskipisteessä oleva travelleri. Toimittajalle on annettu oikeus luoda mielikuva inhoon liittyvistä riskeistä ja seikkailuista ja kertoa niistä. Travellerille ominainen uusien kokemusten ja riskien keräily katu-uskottavuuden ja identiteetin vahvistamiselle on kuitenkin oivallinen perusta inhoruoa ja sen syömistä esittämiseksi.

Puhujan ja yleisön välillä vallitsee jo etukäteen tehty sopimus inhoruoa tärkeystään travellerille. Sohvaperuna on nimittäin aikaisemminkin viety ja tullaan vielä tämän jälkeenkin viemään ”makumatkalle maailman yrittävimpiin keittiöihin”. Sohvaperuna tietää siis jo etukäteen mitä makumatkalla tapahtuu ja miten inhoruokaa suhtaudutaan ”syötävä on vaikka kuinka inhottaa” -asenteella. Makumatkasta toiseen toistuva kertomusmuoto tempaisee yleisön mukaansa ja saa sohvaperunan jännittämään mitä inhoruokaa tänään maistellaan ja miten sen syöminen onnistuu. Sohvaperuna uskoo, että syömisellä on jokin merkitys, koska se toistuu viikoittain (ohjelma esitetään viikoittain).

Inhoruoa toistuva syöminen ja syömistä inhottavuuden rehellinen ilmaisu sekä vakuuttaa yleisön että helpottaa hänen samastumistaan puhujan ja tämän tunteisiin. Kameran avulla yleisö kokee asioita, aikaa, paikkaa ja tunteita myös travellerin sanojen ohitse. Lukuisat lähikuvat travellerista ja hiiristä sitovat sohvaperunan tiukemmin travelleriin. Tässä olet sinä hiiri kädessäsi. Kivi–sakset–paperi–kilpailun laskennassa ”yksi, kaksi, kolme” sohvaperunan pää nyökkäilee sanojen kanssa samaan tahtiin ja käsiinkin saattaa heilahtaa. Olisiko hän joutunut syömään vai voittanut ja saanut nauraa häviäjälle? Syömistä aikana lähikuvassa ja erilaisista kuvakulmista välitettävät näkymät travellerin ilmeistä ja nielemisen vaikeudesta nostattavat palan sohvaperunankin kurkkuun. Suussa pyörii karvoja, näkkäriä ja taas karvoja. ”Maailman karsein” yököttää. Kameran avulla sohvaperuna voi tuntea olevansa läsnä Tselekan kylässä ja osallistuvansa inhoruoa valmistamiseen ja syömiseen yhtenä travellerina, yhtenä antiturstina.

Yrjöttävän keittiön keskeisimpänä osana kuvataan syömistä, mikä erottaa sen muista niin sanotuista normaaleista ruokaohjelmista kuten esimerkiksi *Jamien keittiössä*, *Tinan keittiössä* ja *Soppamies*. Näissä ruokaohjelmissä pääpaino on ruoanvalmistuksessa ja ohjelma loppuu yleensä siihen, kun ruoka kannetaan pöytään ja syöminen alkaa tai sitten syömiselle ja kommenteille on varattu ainoastaan minuutti tai pari. Yrjöttävässä keittiössä syömiselle on kuitenkin varattu oma aikansa ja *makumatka* lunastaa lupauksensa: sohvaperunalle tarjoutuu tilaisuus maistaa loimuluomuhiiriä. Sohvaperunan samastuminen toteutetaan kerronnan aikamuodoilla ja kuvien vaihtumisnopeudella. Kun muut Yrjöttävän keittiön sekvenssit ohitetaan nopeilla kuvilla ja imperfektejä sisältäviä kerronnan osuuksia painottaen, tapahtuu syöminen preesensin avulla tuotetussa läheisyyden tunnelmassa ja yksityiskohtaisena ilmeiden ja jokaisen palan nielemisen seuraamisena. Syömisestä tapahtuma etenee travellerien dialogina ja viittaukset tulevaan (”jos mä saan”, ”tän jälkeen suhtaudut”, ”seuraaval kerralla”) vahvistavat entisestään sen tapahtumista juuri nyt.

Yleisö on nyt siis samastunut travelleriin ja toimittaja on saanut sohvaperunan eläytymään inhoruoan syömiseen. Toimittaja vakuuttaa sohvaperunalle, että inhoruoan inhottavan kuoren alla on tärkeitä oman matkailijaidentiteetin rakennusaineita. Koska jokin asia koetaan niin inhottavana kuin hiiret, niillä on myös merkitys. Toimittajan toteuttama todeksiväittäminen (veridiktoriset modaliteetit) perustuu siten totuuteen: inhoruoka sekä näyttää että on merkityksellistä.

Toimittaja vakuuttaa yleisölle todellisuuden olevan Yrjöttävässä keittiössä esitetyn kaltainen ja sohvaperunalle ei jää muuta keinoa kuin uskoa kaikkietävä ja rehellistä toimittajaa. Toimittaja ei anna sohvaperunalle aihetta epäröidä inhoruoan tärkeyttä, sillä travellerin on syötävä sitä joka tapauksessa inhotti sitten miten rajusti tahansa. Toimittaja vakuuttaa, että inho on toivottava ominaisuus maailmassa ja sen kokeminen negatiivisena ja vastenmielisenä ei ole häpeällistä vaan enemmänkin tervehdyttävää. Inhon kautta voi saavuttaa jotain hyvää, kuten esimerkiksi antituristiuden.

Inhon hyvyys tulee esille viimeistään siinä vaiheessa, kun travelleri toteaa duunanneensa yhden ”mäd kuukin historian pahimmista safkoista... kuin miäs” ja uhoamalla voittavansa myös seuraavalla kerralla. Voittamalla inhoruoan inhottavuuden ja hämmentävyyden syntyy mies. Miestä ei tässä kohdin pidä ajatella biologisena ruumiillistuneena miehenä vaan metaforisena ilmaisuna²¹ uudelle ja vahvemmalle matkailijaidentiteetille, joka pohjautuu antiturismiin. Inhoa ei siis sen negatiivisuuden takia tulisikaan pelätä vaan suhtautua siihen huumorin, rohkaisujen ja ivailun tuoman rohkeuden avulla. Inho on hyvä ja positiivinen tunne.

²¹ Metaforan sukupuolittuneen latauksen tarkastelu ja siitä esille nousevat mielenkiintoiset keskustelut travellerien mahdollisesti miehisestä maailmasta eivät tässä kohdin ole relevantteja.

Enonsiaation tarkastelun avulla voidaan nähdä, miten toimittaja puhuu sohvaperunalle. Puhujana oleva toimittaja esittää lausuman todellisuutena ja palaa sinne vieden sohvaperunan mukanaan. Toimittaja herättelee sohvaperunan tunteita ja taivuttelee häntä samastumaan itseensä ja omaan näkökulmaansa riippumatta siitä onko se totuudellinen vai ei. Toimittaja puhuu viihteellisen ruokaohjelman avulla ja käyttää hyödykseen travellerin vauhdikasta persoonaa ja rehellisyyttä. Toimittaja korostaa syömistä ja saa sohvaperunan tuntemaan sen kaikkein voimakkaimmin. Sohvaperuna samastuu inhon syömiseen helposti myös toistuvuuden tuoman odotuksen avulla.

Toimittaja on hauska ja vauhdikas kaupunkilainen tv-työläinen, joka osaa kertoa tarinan inhoruoan syömisestä vakuuttavasti nuorekkaalle sohvalla viihtyvälle kaupunkilaiselle. Sohvaperunalla ei ole sanavaltaa siihen, mitä hän haluaisi nähdä tai maistaa, vaan toimittaja hallitsee tilannetta ja kääntelee sohvaperunan päätä oman mielensä mukaan kameran avulla. Toimittajan näkemyksen mukaan syöminen on valmistamista ratkaisevampaa inhoruoan kohdalla ja sohvaperuna nyökyttää päätään myöntymisen merkiksi. Syömisestä jännittävän tekee sen velvoittavuus antiturstiksi haluaville travellereille, mikä pitää tarinassa jännitettä yllä.

Toimittaja syöttää sohvaperunalle muitakin arvoja. Hänen mukaansa inho on toivottavaa sen uusintavuuden voiman takia, mutta siitä huolimatta ruoan kohdalla inhon käyttö on arveluttavaa. Inhon olemassaolo ja sen käsittäminen, jopa ulkoapäin havainnointi on tarpeellista, mutta inhon konkreettinen sisälle ottaminen omaan ruumiiseen on asia erikseen. Travellerin voimakas yökötys ja epäröinti hiiriateriaa kohtaan kuvaavat, miten meidän tulee luottaa länsimaisen keittiön oikeellisuuteen syömiseen liittyvissä asioissa ja jättää todellisuudessa inhon kokeminen syömisestä vain ”hullujen” ääriajoilla liikkuvien matkailijoiden, travellerien kokeiltavaksi. Leimaamalla travellerit tietyllä tavalla normaaleista matkailijoista poikkeaviksi, toimittaja tulee samalla uusintaneeksi myyttiä travellauksen ekstreemistä luonteesta, mutta myös antiturstisesta olemuksesta. Kun muut matkailijat istuvat ravintolassa nauttimassa loimutettua lohta tai sieppaavat matkaevääkseen katukeittiöstä hot dogin, menee travelleri keskelle tuntematonta ja syö hiiriä. Travellauksen ei toki tarvitse olla tällaista antiturstiuteen suuntautuvaa riskielämää ja uhkarohkeaa elvistelyä, mutta usein siitä saa sen kuvan, kun mikään ei riitä ja mikään ei tunnu miltään. Toimittajan mukaan inhoruoka tuntuu sentään riittävän travellereillekin – ainakin toistaiseksi.

Enonsiaation avulla voidaan siis tarkastella kuka puhuu ja mistä näkökulmasta sekä kenelle puhutaan. Enonsiaation ulottuvuus auttaa selvittämään kuinka inhon merkityksellisyyttä tuotetaan ja kerrotaan.

7 YHTEENVETO

Minä matkustan olematta turisti. Olen löytänyt alhaisesta inhosta keinon erottautua turisteista ja varmistaa antituristiuteni. Inho on aina kiehtonut minua, mutta en ole voinut saada sitä aikaisemmin itselleni sen alhaisen aseman takia. Eihän sivistyneen ja oppineen antituristin ole ollut soveliaasta näyttäytyä alhaisen inhon vietävänä. Nyt tilanne on muuttunut: enää inho ei ole tarkoitettu turisteille. Voitettuani ruokaan liittyvän inhon tunteen ymmärrän, miten voimakkaasta eronteon välineestä on kysymys. En erotaudu turistista enää vain paikan ja ajan avulla vaan itsessäni tapahtuneen sisäisen muutoksen avulla. Olen saanut palasen paikallista ja aitoa todellisuutta osaksi minua inhoruoan avulla menettämättä silti itseäni luontoon.

Tutkimuksessani olen tarkastellut miten olla olematta turisti. Travellerin inhoruokamatkakertomuksen mukaan turistina olemisen voi välttää omaksumalla antituristin identiteetin. Antituristiksi tulo vaatii päämäärätietoista ruokaan liittyvän inhon voittamista. Länsimaisen keittiön kulttuurinen ruokakäsitys tekee nimittäin inhoruoasta vaikean voitettavan. Toisaalta juuri tässä vaikeudessa voittaa inho piilee myös inhoon kätkeytyvä voima. Inhon avulla voi tuottaa oman muuttuneen matkailijaidentiteetin ja muodostaa eron turistiin. Inhon voittaminen on mahdollista käsittämällä inhoruoan sisältämät riskit vain representoituina riskeinä ja seikkailuina. Toki inhoruokaan voi liittyä suoranaisia fyysisiä riskejä kuten esimerkiksi sairastuminen, mutta sitä ei esitetä tärkeimpänä ulottuvuutena. Tärkeintä on selvittää inhoruoasta menettämättä itseään toiseuteen (ks. Jokinen & Veijola 1993, 8–9). Matkailijan syödessä inhoruokaa hän käy väistämättä länsimaiseen ruokakulttuuriin kuulumattomassa luonnossa. Kaikkein ratkaisevinta on selviääkö hän takaisin kulttuurin alueelle sankarina ja inhon voittajana vai menettääkö hän itsensä muodottomalle ja primitiiviselle luonnolle.

Adlerin (1989, 1382, 1385) mukaan matkailussa on, sen lukuisista tyyleistä huolimatta, aina ollut kysymys tiedonjanon lisäksi myös omien rajojen esittämisestä. Nykypäivän antituristi ei olekaan kiinnostunut vieraasta diskurssista vaan omien ruumiillisten rajojensa kokeilemisestä ja siihen liittyvien riskien ja seikkailujen esittämisestä. Travellerikin rikkoo kulttuurisia rajoja asettamalla ruumiinsa rajat koetukselle ja ottamalla vierasta todella osaksi itseään sen sijaan, että useimpien aikaisempien matkailijoiden tavoin vain siirtäisi ruumiinsa vieraaseen paikkaan ja aikaan tai pyrki omaksumaan uusia kieliä ja sivistynyttä puhetapaa.

Vaikka antituristi omii alhaisia piirteitä, ei hän kuitenkaan esitä niitä omalla kohdallaan halveksuttavan turistisina. Antituristi kääntää alhaisen tavoiteltavaksi ja kaikella tavalla paremmaksi kuin ylevän. Antituristi esittää alhaisuuden aitoutena, jonka ainoastaan hän voi kohdata eikä turisti. Aivan kuten Falk (1986, 243–244; 1994, 88–89) toteaa, voi mielihyvä syntyä pelottavan inhon avulla rikottavista normaalisuuden ja ruumiillisuuden rajoista. Alhainen inho tuottaa antituristille mielihyvää toimimalla ravistelevampana ja tehokkaampana erottautumiskeinona kuin jo pitkään muodissa ollut nautinnon tavoittelu. Alhaista inhoa korostamalla antituristi on se ”todellinen” matkailija, jolla on valta erottautua muista. Inhon kokeminen saa enemmän urheuden osoituksia ja yleensäkin huomiota ulkoapäin muilta ihmisiltä kuin nautinnon kokemus, jonka ihminen yleensä itse palkitsee oman hyvän olon tunteen avulla. Tämän takia inhon kokemus on myös nautintoa voimallisempi identiteetin muodostamisväline ja siten antituristille käyttökelpoinen.

Antituristin erontekojen taustalla on pyrkimys oman itsensä muuttamiseen. Ihminen haluaa seurata trendejä ja muuttaa itseään aina kulloisenaikana muodissa olevan suuntauksen kaltaiseksi. Matkailussa riitti ennen jo pelkästään se, että lähti matkalle. Nyt kun kaikki matkustavat pitää vaihtuvissa matkailutyyleissä olla tiukasti mukana ja mielellään vielä askeleen edempänä. ”Todellisen” matkailijan aseman saavuttavat vain ne matkailijat, jotka pystyvät erottautumaan muista matkailijoista ja erityisesti turisteista jollakin uudella ja luovalla tavalla, kuten esimerkiksi käyttämällä törkyä työvälineenä rajojen kokeilemiseen (ks. Isohella 2002). Tälle vuosituhannele tullessa elämysten teoretisointi (ks. esim. Pine & Gilmore 1999) on tuonut intensiivisemmän ja kokonaisvaltaisemman näkökulman myös matkailijoiden tavoittelemaan oman itsensä muuttamiseen. Matkalla koettu, esimerkiksi kulttuuristen rajojen kokeilusta aiheutuva, elämys voi johtaa matkailijaidentiteetin muutokseen.

Yrjöttävän keittiön tapa esittää antituristiuden luominen inhoruokan avulla tuottaa väkisinkin vaikutelman toiseudesta ja autenttisesta primitiivisyydestä. Todellisuudessa on kuitenkin kyse vain representaation tuottamisen muodosta. Yrjöttävässä keittiössäkin inhoruoka kytketään kuvien ja sanojen avulla vain oletukseen siitä mikä on autenttista ja primitiivistä. Luomalla kontrasti siihen, mikä meillä on tavallista, saadaan toiseus myös näyttämään ja tuntumaan todellisuutta inhottavammalta ja pelottavammalta. Koska lihapullan syömistä ei voida esittää vieraana, on pakko mennä kulttuurin ulkopuolelle hakemaan jotain pelottavalta tuntuva.

Länsimaisessa hyvinvointivaltiossa arki on useimmiten niin hyvää ja turvattua, että arjen monotoonisuutta paetaan riskeihin ja seikkailuihin. Länsimaisella matkailijalla on kuitenkin vapaus valita, minkä riskin tai seikkailun hän haluaa kokea. Ei-turistiutta kaipaavaa voisi kokeilla omia fyysisiä rajojaan inhon syömisen lisäksi vaikkapa luonnonolosuhteiden

armoilla tapahtuvassa eloonjäämis- tai seikkailumatkailussa tai erilaisille vaaravyöhykkeille suuntautuvassa vaaramatkailussa (ks. Kostiainen ym. 2004, 300–302). Valitsemalla oman riskinsä ja seikkailunsa, matkailija pystyy myös säätelemään sitä eronteon tasoa, jolla haluaa liikkua. Toimittajan matkustaessa sota-alueelle tekemään dokumenttia paikallisista oloista, erottaa hän itsensä turisteista, jotka pysyttelevät turvallisissa kohteissa ja hotellialueilla. Travellerin kokeillessa matkallaan inhoruokaa erottautuu hän turisteista ehkä jopa samassa kohteessa, mutta pystymällä kohtaamaan sen eri tavalla.

Jokisen ja Veijolan (1990, 27) mukaan alhainen toinen sekä määrittelee kulttuuria että kyseenalaistaa sen järjestystä: ”Yhteiskunnallisesti marginaalinen on symbolisesti keskeistä.”. Tosiasia on, että pelottavat inho, vaara, väkivalta ja kärsimys eivät houkuta massoja vaan hedonistisia heroksia. Nykyajan matkailija pystyy valitsemaan loman pahuudessa ja alhaisuudessa ja antituristia kuljettaakin inhon ilosanoma, jonka avulla hän voi sanoa ”Minä en ole turisti, ne muut ovat”. Kuitenkin vain tunnistamalla järjestyksen kyseenalaistava alhainen toinen voidaan eroja ja niiden vaikutuksia tarkastella osana yhteiskuntaa.

Aikaisemmin torjutun ja halveksitun inhon tullessa esille ja noustessa pintaan muuttuvat myös turistin ja matkailun käsitteellistäminen. Turistin ja antituristin erona on yhä turistiin liitetty halveksunta ja antituristiin liitetty ihannointi, mutta ne saavutetaan uudella tavalla inhon ja nautinnon vastakohtaisuuden avulla. Alhainen inho on antituristien keskuudessa tavoiteltua ja nautinto ylevää ja massaturisteille jätettyä.

Antituristit, joista travellerit ovat hyvä esimerkki, ovat oivaltaneet tämän uuden keinon erottautua turistista ja toimivat uuden matkailutyylin sanansaattajina. Matkailututkimuksen näkökulmasta on huomioitava matkailijan identiteettiä luovan matkakertomuksen uudelleenlaisen riski- ja seikkailu-ulottuvuuden syntyminen. Matkailija on luova ja kehittää riskejä tai seikkailuja hyvinkin marginaalisista asioista, kuten inhoruoasta. Nyt riskinä matkailussa tai koko kulttuurissa ei ole enää fyysisillä ääri rajoilla tapahtuva kokeilu, loukkaantuminen tai kuolema vaan oman itsensä menettäminen toiseuteen. Samalla tavalla seikkailu ei ole enää fyysisesti raskas urheilusuoritus tai tunkeutuminen viidakkoon vaan mahdollisuus kokea toisen villi luonto-ulottuvuus kulttuurin materiaalia, ruokaa, sisäistämällä.

Turistista erottautuminen ja olla olematta turisti voivat kuitenkin olla jotain aivan muutakin kuin mitä olen tässä tutkimuksessa esittänyt. Kaikki lähtee liikkeelle turistin ja ei-turistin käsitteellisistä eroista. Mitäpä jos turisti ei olekaan paha ja passiivinen kaiken aidon ja kokemuksellisuuden tuhoava matkailija? Entä jos juuri turisti on matkailijan ainoa ”oikea” muoto matkailun sosiaalista, kulttuurista ja ympäristöllistä kestävyttä ajatellen? Turistiahan voi ohjata karjalauman tavoin katsomaan ja kokemaan vain sitä mihin heille annamme mahdollisuuden. Antituristi taas menee missä haluaa ja tekee mitä haluaa.

Matkailijakategorisoinnit ovat keinotekoisia tutkijoiden kehittämiä yrityksiä matkailijan olemuksen käsittämiseksi. Todellisuudessa matkailijaa ei voi tyhjentävästi kuvata dikotomisen turisti-antituristi -jaon avulla sen enempää kuin millään muullakaan yhtä mielivaltaisella ja kulttuurisella käsityksellä maailmalla matkustavista ihmisistä. Koska matkailijoiden ikuisuuskysymyksenä on kuitenkin erottautua muista, tulee tätä erottautumista ja sen mukanaan kantamia merkityksiä kyetä myös tarkastelemaan. Sen takia turisti-antituristi -jakoakin voidaan onnistuneesti käyttää matkailututkimuksen työvälineenä hahmotettaessa matkailijaa ja matkailussa tapahtuvia ilmiöitä.

Matkakertomuksessa tuotettua kieltä ja vuorovaikutusta tarkastelemalla voidaan hahmottaa matkailijaidentiteetin muodostumista. Tutkimuksessani olen tarkastellut matkakertomusta nimenomaan antituristisen matkailijaidentiteetin muodostumisessa. Mielenkiintoista voisi olla hahmottaa myös turistisen matkailijaidentiteetin hahmottumista ruokamatkakertomusten avulla. Tutkimusta tehdessäni kohtasin myös useissa kirjallisissa ruokamatkakertomuksissa (ei siis *Madventures*-ohjelmassa) paikallisten ruokien, ruokatapojen ja raaka-aineiden kauhistelua ja halveksuntaa. Näissä kertomuksissa korostettiin, miten tärkeää oli matkalle lähtiessä ottaa omat eväät mukaansa. Selvitettäväksi jää myös millaisia matkailijoita nämä omien eväiden kanssa matkustavat ihmiset ovat.

Tämän päivän antituristi, travelleri, tien kulkija ja maailmanmatkaaja etsii radikaaleja tapoja esittää vieraan kohtaamista. Toisen kohtaamiseen liittyvät rajat representoidaan voimakkailla ja kärjistetyillä kertomuksilla. Inhoruoa avulla voi representoida rajun tripin luontoon, toiseen ja takaisin. Vaikka travellerin seikkailu ja siihen liittyvä eronteko kulttuuristen rajojen välillä onkin kärjistettyä, niin kenties meistä jokainen joskus esittää omat tekonsa hieman enemmän riskejä ja ekstreemejä seikkailuja sisältävinä kuin ne todellisuudessa ovatkaan. Matkailussa ja ruoassa on aina pohjimmiltaan kysymys tutun ja vieraan rajojen kohtaamisesta. Minä matkustan Timbuktuun, mene sinä Tampereelle. Minä otan hiiren, ota sinä lihapulla. Minä olen antituristi, ole sinä turisti.

Tehokkaista eronteon muodoista voi myös vihjata kavereille. Minä jätän Yrjöttävän keittiön, ota sinä se.

KIITOKSET

Haluan kiittää Lapin yliopiston matkailun kulttuurintutkimuksen professori Soile Veijolaa henkilökohtaisesta ohjauksesta, ratkaisevan tärkeistä kommenteista ja ideoista sekä ymmärtävästä suhtautumisesta gradun etenemiseen liittyen. Suuret kiitokset haluan esittää myös Semiotiikan verkostoyliopiston professori Harri Veivolle työni toisena tarkastajana toimimisesta, arvokkaista neuvoista semioottisen viitekehyksen suhteen sekä tekstiin paneutumista vaatineista kommenteista. Kiitos myös opeista, joita sain Semiotiikan verkostoyliopiston opiskelijana lukuvuotena 2004–2005. Kiitokset ansaitsevat oman graduryhmäni toinen jäsen, Satu Soukka-Hiltunen gradun alkutaipaleella annetuista ideoista ja tuesta sekä Soile Veijolan vetämän Graduntekijöiden korkeanpaikanleirin huippuporukka, joka tarjosi uusia ajatuskuvioita, tukea ja määräyksen palauttaa semiotiikka ”vain” semiotiikaksi. Kiitokset ansaitsevat myös Lapin yliopiston soveltavan informaatioteknologian lehtori Hanna Räisänen ja Elintarviketurvallisuusviraston hygieniaosaamisen suunnittelija Henna Kyyrä tietoteknisestä avustaan.

Vain kommenttejanne arvossa pitämällä sain pro graduni päätökseen.

KIRJALLISUUS

- Adler, Judith (1985) Youth on the Road. Reflections on the History of Tramping. In Butler, Richard W. & Geoffrey Wall (eds.) *Annals of Tourism Research*. Special Issue. The Evolution of Tourism. Historical and Contemporary Perspectives. Volume 12, number 3. Pp. 335–354.
- Adler, Judith (1989) Travel as Performed Art. *American Journal of Sociology*. Volume 96, number 6. Pp. 1366–1391.
- Ahonen, Pertti (1984) A.-J. Greimasin Pariisin koulukunnan semiotiikka: Sosiaali-antropologiasta ja kansansatujen tutkimuksesta yleiseen ihmistieteeseen. *Suomen Antropologi*. Vuosikerta 9, numero 4. Ss. 144–157.
- Annals of Tourism Research* (1989) Special Issue Semiotics of Tourism. Pergamon Press. Volume 16, number 1.
- Barthes, Roland (1957/1994) *Mytologioita*. Suom. Panu Minkkinen. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere.
- Bastide, Françoise (1989) On Demonstration. An Analysis of the Actantial Structure of Causing-to-Believe. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 109–143.
- Bertrand, Denis (1989) Narrativity and Discursivity. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics I. Theory*. Semiotic Crossroads. Volume 2. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 105–139.
- Bessière, Jacinthe (1998) Local Development and Heritage: Traditional Food and Cuisine as Tourist Attractions in Rural Areas. *Sociologia Ruralis*. Journal of the European Society for Rural Sociology. Volume 38, number 1. Pp. 21–34.
- Boorstin, Daniel (1962/1987) *The Image: A Guide to Pseudo Events in America* (25th anniversary ed.). Athenum, New York.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Brown, Graham (1994) Tourism and Symbolic Consumption. Teoksessa Johnson, Peter & Barry Thomas (eds.) *Choice and Demand in Tourism*. Mansell Publishing, London. Pp. 57–71.
- Calame, Claude (1989) Enunciation: Truth or Literary Convention? In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 207–225.
- Cohen, Erik (1972) Toward a Sociology of International Tourism. *Social Research*. Volume 39. Pp. 164–182.
- Cohen, Erik & Nir Avieli (2004) Food in Tourism. Attraction and Impediment. *Annals of Tourism Research*. Volume 31, number 4. Pp. 755–778.
- Corrigan, Peter (1997) *The Sociology of Consumption. An Introduction*. SAGE Publications, London.

- Danesi, Marcel (2000) *Sign, Thought, and Culture. A Basic Course in Semiotics*. Volume 4 in the series Media, Communication & Cultural Studies. Canadian Scholar's Press.
- Dann, Graham M. S. (1996a) The people of tourist brochures. Teoksessa Selwyn, Tom (ed.) *The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism*. Wiley, London. Pp. 61–81.
- Dann, Graham M. S. (1996b) *The Language of Tourism*. CAB International, Wallingford, UK.
- Dann, Graham (1999) Writing Out the Tourist in Space and Time. *Annals of Tourism Research*. Volume 26, number 1. Pp. 159–187.
- Delorme, Jean (1989) Knowing, Believing and Communicating in Parables. In Peron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 161–182.
- Desforges, Luke (2000) Traveling the World. *Annals of Tourism Research*. Volume 27, number 4. Pp. 926–945.
- Douglas, Mary (1966/2000) *Puhtaus ja vaara: ritualistisen rahanvedon analyysi*. Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Vastapaino, Tampere.
- Echtner, Charlotte M. (1999) The Semiotic Paradigm: Implications for Tourism Research. *Tourism Management*. Volume 20, number 1. Pp. 47–57.
- Elsrud, Torun (2001) Risk Creation in Traveling. Backpacker Adventure Narration. *Annals of Tourism Research*. Volume 28, number 3. Pp. 597–617.
- Falk, Pasi (1986) Nautintojen ainekset ja aineiden nautinnot. Loppuartikkeli teoksessa Schivelbusch, Wolfgang (1986) *Nautintoaineiden kulttuurihistoria*. Suom. Raija Sironen. Otava. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu. Ss. 234–256.
- Falk, Pasi (1994) *The Consuming Body*. Published in association with Theory, Culture & Society. SAGE Publications, London.
- Fontanille, Jacques (1989) Toward an Anthropomorphic Narrative Topos. In Peron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics I. Theory*. Semiotic Crossroads. Volume 2. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 61–87.
- Fussell, Paul (1980) *Abroad. British Literary Travelling Between the Wars*. Oxford University Press, New York.
- Giddens, Anthony (1992) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press, Cornwall, UK.
- Greimas, A. J. (1966/1980) *Strukturaalista semantiikkaa*. Suom. Eero Tarasti. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere.
- Greimas, A. J. (1982a) Modaliteettien teoriaa. Teoksessa Tarasti, Eero (toim. ja suom.) *Pariisin semioottisen koulukunnan esseitä*. Jyväskylän yliopisto. Taidekasvatus. Julkaisu 6. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Kirjapaino Kari Ky, Jyväskylä. Ss. 1–26.
- Greimas, A. J. (1982b) Olemisen modalisoinnista. Teoksessa Tarasti, Eero (toim. ja suom.) *Pariisin semioottisen koulukunnan esseitä*. Jyväskylän yliopisto. Taidekasvatus. Julkaisu 6. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Kirjapaino Kari Ky, Jyväskylä. Ss. 27–36.

- Greimas, Algirdas Julien (1988) *Maupassant. The Semiotics of Text. Practical Exercises*. Translated by Paul Perron. Semiotic Crossroads. Volume 1. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Greimas, Algirdas Julien (1989a) Pragmatics and Semiotics. Epistemological Observations. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics I. Theory*. Semiotic Crossroads. Volume 2. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 91–94.
- Greimas, Algirdas Julien (1989b) Basil Soup or the Construction of an Object of Value. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 1–12.
- Greimas, A. J. & J. Courtés (1982) *Semiotics and Language. An Analytical Dictionary*. Translated by Larry Crist et al. Indiana University Press, Bloomington.
- Haigh, R. (1995) *Backpackers in Australia*. Canberra: Bureau of Tourism Research. Occasional Paper No. 20.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suom. ja toim. Lehtonen, Mikko & Juha Herkman. Vastapaino. Tammer-Paino, Tampere.
- Hammad, Manar (1989) Introduction. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. vii–xv.
- Hampton, Mark P. (1998) Backpacker Tourism and Economic Development. *Annals of Tourism Research*. Volume 25, number 3. Pp. 639–660.
- Hapuli, Ritva (2005) Naiset ylittävät rajoja. Matkakirjallisuuden sukupuolistavista tulkinnoista. Teoksessa Löytty, Olli (toim.) *Rajanylityksiä. Tutkimusreitit ja toiseuden tuolle puolen*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 125–141.
- Herkman, Juha (1998) *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Vastapaino. Tammer-Paino, Tampere.
- Herkman, Juha (2001) *Audiovisuaalinen mediakulttuuri*. Osuuskunta Vastapaino. Tammer-Paino, Tampere.
- Hietala, Veijo (1992) *Kulttuuri vaihtoi viihteelle – Johdatusta postmodernismiin ja populaarikulttuuriin*. Kirjastopalvelu Oy. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä.
- Hietala, Veijo (1996) *Ruudun hurma. Johdatus tv-kulttuuriin*. YLE-Opetuspalvelut. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä.
- Hiltunen, Ari (1999) *Aristoteles Hollywoodissa. Menestystarinan anatomia*. Hanksi ja jää -sarja. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere.
- Itkonen, Esa (2001) *Maailman kielten erilaisuus ja samuus*. Yleisen kielitieteen julkaisuja 4. Turun yliopisto. 2. painos. Åbo Akademis tryckeri, Åbo.
- Jacobsen, Jens Kristian Steen (2000) Anti-tourist Attitudes. Mediterranean Charter Tourism. *Annals of Tourism Research*. Volume 27, number 2. Pp. 284–300.
- Jokinen, Eeva & Soile Veijola (1990) *Oman elämänsä turistit*. Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva & Soile Veijola (1993) *Turistin ruumis*. Naistutkimus. Numero 2. Ss. 4–20.
- Josiam, Bharath M., Melissa Mattson & Pauline Sullivan (2004) The Historaunt: heritage tourism at Mickey's Dining Car. *Tourism Management*. Volume 25, number 4. Pp. 453–461.

- Kantola, Anu (1998) Tärkeintä on olla aito. Poliittisten uutisten dramaturgia. Teoksessa Kantola, Anu, Inka Moring & Esa Väliaverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 122–148.
- Knuuttila, Seppo (2001) Syödäkö vai eikö olla? Kertomukset ja kuvitelmat ihmisyyönnistä kulttuurisina moraalikoodeina. *Elore*. Vuosikerta 8, numero 2. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Saatavilla internetistä osoitteesta http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_01/sknu201.html. Otettu 6.6.2006.
- Koistinen, Tero (2004) ”Hyvälle maistui Pörhösen maksa”. Ruokakulttuurien kohtaamisia Veikko Huovisen tuotannossa. Teoksessa Knuuttila, Maarit, Jyrki Pöysä & Tuija Saarinen (toim.) *Suulla ja mielellä. Tulkintoja ruuasta*. Tietolipas 202. Suomen Kirjallisuuden Seura. Saarijärven Offset, Saarijärvi. Ss. 256–270.
- Korhonen, Inkeri & Katja Oksanen (1997) Kertomuksen semiotiikkaa. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 54–71.
- Kostiainen, Auvo, Janne Ahtola, Leila Koivunen, Katariina Korpela & Taina Syrjämaa (2004) *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 977. Saarijärven Offset, Saarijärvi.
- Kuosmanen, Voitto (2005) Kohti identiteeteistä vapaata massaihmistä? Teoksessa Laajala, Riitta & Tapio Nykänen (toim.) *Identiteetti ja maailman kokeminen*. Symposiumtektejä. Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä julkaisuja. Esseitä, puheenvuoroja ja raportteja 4. Lapin yliopisto, Rovaniemi. Ss. 107–122.
- Landowski, Eric (1989) Pragmatics and Semiotics: Some Semiotic Conditions of Interaction. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics I. Theory*. Semiotic Crossroads. Volume 2. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 95–103.
- Lévi-Strauss, Claude (1964/1986) *The Raw and the Cooked*. Introduction to a science of mythology: I. Translated from French by John and Doreen Weighman. Le Cru et le cuit first published 1964. Translation first published in Great Britain by Jonathan Cape. Penguin Books.
- Loker-Murphy, Laurie & Philip L. Pearce (1995) Young Budget Travelers: Backpackers in Australia. *Annals of Tourism Research*. Volume 22, number 4. Pp. 819–843.
- Lunnas, Jani (2005) Kiipeiljän elämys: seikkailullinen ja urheilullinen luontokokemus. Kulttuurintutkimus. Vuosikerta 22, numero 3. Ss. 31–43.
- Lupton, Deborah (1996) *Food, the Body and the Self*. SAGE Publications. Redwood Press, Trowbridge, UK.
- Lyng, Stephen (1990) Edgework: A Social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking. *American Journal of Sociology*. Volume 95, number 4. Pp. 851–886.
- Löfgren, Orvar (1999) *On Holiday. A History of Vacationing*. University of California Press, London.
- MacCannell, Dean (1976/1989) *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. Schocken Books, New York.
- Maoz, Darya (2006) The Mutual Gaze. *Annals of Tourism Research*. Volume 33, number 1. Pp. 221–239.

- Matala, Sari (2004) *Matkailuportaali virtuaalituristin valintojen tilana. Semioot-tisretorinen tapaustutkimus*. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 79. Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunta. Lapin Yliopistopai-no, Rovaniemi.
- Murcott, Anne (1986) We Eat What We Are: Beliefs about Food and Eating. *So-siaalilääketieteellinen Aikakauslehti*. Journal of Social Medicine. Julkaisijana Sosiaalilääketieteellinen yhdistys ry. Vuosikerta 23, numero 1. Ss. 79–84.
- Murphy, Laurie (2001) Exploring Social Interactions of Backpackers. *Annals of Tourism Research*. Volume 28, number 1. Pp. 50–67.
- Mäkelä, Johanna (1990) *Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. Neljä näkö-kulmaa ruoan sosiologiaan*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu 21. Jy-väskylän yliopisto. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus, offset, Jyväskylä.
- Mäkelä, Johanna (1996a) Kunnan ateria. Pääkaupunkiseudun perheellisten nais-ten käsityksiä. *Sosiologia*. Vuosikerta 33, numero 1. Ss. 12–22.
- Mäkelä, Johanna (1996b) ”Kyllähän sitä aina yrittää syödä enemmän salaattia.” Ravitsemussuosituksot ja pääkaupunkilaisnaisten näkemykset terveellisestä syömisestä. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*. Teema: ruokatutkimus. Vuosikerta 33, numero 1. Ss. 17–23.
- Mäkelä, Johanna (1997) Ruoka ja sosiaaliset suhteet. *Synteesi*. Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti. Vuosikerta 15, numero 2. Ss. 35–45.
- Mäkelä, Johanna (2000a) Cultural Definitions of the Meal. Teoksessa Meiselman, Herbert L. (ed.) *Dimensions of the Meal. The Science, Culture, Business, and Art of Eating*. Aspen Publishers, Gaithersburg. Pp. 7–18.
- Mäkelä, Johanna (2000b) Hyvä ruoka ja paha ruoka. Teoksessa Hoikkala, Tommi & J. P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Gaudeamus, Helsinki. Ss. 201–217.
- Mäkelä, Johanna (2001) The Meal Format. Teoksessa Kjærnes, Unni (ed.) *Ea-ting Patterns. A Day in the Lives of Nordic Peoples*. Rapport no. 7:2001. SIFO, Lysaker. Pp. 125–158.
- Mäkelä, Johanna (2002) *Syömisön rakenne ja kulttuurinen vaihtelu*. Kuluttaja-tutkimuskeskus. Kauhavan kirjapaino, Kauhava.
- Mäkelä, Johanna, Unni Kjærnes, Marianne Pipping Ekström, Elisabeth L’orange Fürst, Jukka Gronow & Lotte Halm (1999) Nordic Meals: Methodological Notes on a Comparative Survey. *Appetite* 32. Pp. 73–79.
- Noy, Chaim (2004) This Trip Really Changed Me. Backpackers’ Narratives of Self-Change. *Annals of Tourism Research*. Volume 31, number 1. Pp. 78–102.
- Nykänen, Tapio (2005) Modernin ja postmodernin rajapinnalla. Keminmaalais-nuorten poliittinen todellisuus. Teoksessa Laajala, Riitta & Tapio Nykänen (toim.) *Identiteetti ja maailman kokeminen*. Symposiumitekstejä. Lapin yliopis-ton menetelmätieteellisiä julkaisuja. Esseitä, puheenvuoroja ja raportteja 4. La-pin yliopisto, Rovaniemi. Ss. 125–151.
- Nyman, Jopi (2004) Kansallista identiteettiä keittämässä. Englantilaisuus *Kaksi lihavaa leidiä* -sarjassa. Teoksessa Knuuttila, Maarit, Jyrki Pöysä & Tuija Saa-rinen (toim.) *Suulla ja mielellä. Tulkintoja ruuasta*. Tietolipas 202. Suomen Kirjallisuuden Seura. Saarijärven Offset, Saarijärvi. Ss. 242–255.
- Pearce, Philip L. (1982) *The Social Psychology of Tourist Behavior*. Pergamon, Sydney.

- Pearce, Philip L. (1990) *The Backpacker Phenomenon: Preliminary Answers to Basic Questions*. Townsville, James Cook University of North Queensland.
- Perron, Paul & Frank Collins (eds.) (1989a) *Paris School Semiotics I. Theory*. Semiotic Crossroads. Volume 2. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Perron, Paul & Frank Collins (eds.) (1989b) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Pikkarainen, Eetu (2004) *Merkityksen ongelma kasvatustieteessä. Lähtökohtia pedagogisen toiminnan perusrakenteen semioottiseen analyysiin*. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis. Scientiae Rerum Socialium E 69. Oulu University Press, Oulu.
- Pine II, Joseph B. & James H. Gilmore (1999) *The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage*. Harvard Business School Press, Boston.
- Pratt, Mary Louise (1992) *Imperial Eyes*. Travel Writing and Transculturation. Routledge, London.
- Quan, Shuai & Ning Wang (2004) Towards a Structural Model of the Tourist Experience: an Illustration from Food Experiences in Tourism. *Tourism Management*. Volume 25, number 3. Pp. 297–305.
- Quére, Henri (1989) Linguistic Meaning and Re-interpretation. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 13–28.
- Ricoeur, Paul (1989) Greimas's Narrative Grammar. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics I. Theory*. Semiotic Crossroads. Volume 2. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 3–31.
- Riley, Pamela J. (1988) Road Culture of International Long-Term Budget Travelers. *Annals of Tourism Research*. Volume 15, number 3. Pp. 313–328.
- Rimmon-Kenan, Shlomith (1991) *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Auli Viikari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas 123. Tammer-Paino, Tampere.
- Salosaari, Kari (1987) Sherlock Holmes kohtaa A.J. Greimasin. Salapoliisikertomuksen semiotiikkaa. *Synteesi*. Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti. Vuosikerta 5, numero 4. Ss. 35–45.
- Salosaari, Kari (1989) *Perusteita näyttelijäntyön semiotiikkaan. I osa: Teatterin kieli ja näyttelijä merkityksen tuottajana*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tampereensis ser A vol 262. Tampereen yliopisto. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Santich, Barbara (2004) The Study of Gastronomy and Its Relevance to Hospitality education and training. *International Journal of Hospitality Management*. Volume 23, number 1. Pp. 15–24.
- Scarpato, Rosario (2002) Gastronomy as a Tourist Product: The Perspective of Gastronomy Studies. In Hjalager Anne-Mette & Greg Richards (eds.) *Tourism and Gastronomy*. Routledge, London. Pp. 51–70.
- Scheyvens, Regina (2002) Backpacker Tourism and Third World Development. *Annals of Tourism Research*. Volume 29, number 1. Pp. 144–164.
- Schleifer, Ronald (1987) *A. J. Greimas and the Nature of Meaning: Linguistics, Semiotics and Discourse Theory*. University of Nebraska Press, Lincoln. Printed and bound in Great Britain.

- Selwyn, Tom (1993) Peter Pan in South-East Asia. Views from the Brochures. In Hitchcock, Michael, Victor T. King & Michael J. G. Parnwell (eds.) *Tourism in South-East Asia*. Routledge, London. Pp. 117–137.
- Selänniemi, Tom (1996) *Matka ikuiseen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Simmel, Georg (1911) The Adventurer. In Levine, Donald N. (1971) (ed.) *Georg Simmel. On Individuality and Social Forms*. Selected Writings. The University of Chicago Press, London. Pp. 187–198.
- Sørensen, Anders (2003) Backpacker Ethnography. *Annals of Tourism Research*. Volume 30, number 4. Pp. 847–867.
- Stockinger, Peter (1989) Prolegomena to a Theory of Action. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics I. Theory*. Semiotic Crossroads. Volume 2. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 33–60.
- Sulkunen, Pekka (1997) Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 13–53.
- Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen toim. (1997a) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere.
- Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (1997b) Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 72–95.
- Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (1997c) Puhujakuva: enonsiaation rakenteet. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 96–126.
- Synteesi* (1991) Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti. Maku. Vuosikerta 10, numero 3.
- Synteesi* (1997) Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti. Gastronomi ja tapakulttuuri. Vuosikerta 15, numero 2.
- Tarasti, Eero (1978) *Myth and Music. A Semiotics Approach to the Aesthetic of Myth in Music, especially that of Wagner, Sibelius and Stravinsky*. Academic dissertation. Acta Musiologica Fennica 11. Suomen musiikkiteollinen seura. Offset.
- Tarasti, Eero (1979) A. J. Greimasin semiotiikka. *Sosiologia*. Vuosikerta 16, numero 2. Ss. 136–144.
- Tarasti, Eero (1992) *Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkijärjestelmästä*. Gaudeamus. Priima-Offset, Helsinki.
- Tarasti, Eero (1996) *Esimerkkejä. Semiotiikan uusia teorioita ja sovelluksia*. Gaudeamus. Tammer-Paino.
- Tarasti, Eero (1997) Ville Vallgrenista Roland Barthesiin eli gastronomiset merkit. *Synteesi*. Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti. Vuosikerta 15, numero 2. Ss. 14–28.

- Tarasti, Eero (1999) On Culinemes, Gastrophemes, and Other Signs of Cooking. Teoksessa Tarasti Eero (ed.) *Snow, Forest, Silence. The Finnish Tradition of Semiotics*. Acta Semiotica Fennica VII. Assistant Editors Paul Forsell and Richard Littlefield. Indiana University Press, Bloomington. International Semiotics Institute at Imatra. Hakapaino, Helsinki.
- Tarasti, Eero (2002) *Signs of Music. A Guide to Musical Semiotics*. Approaches to Applied Semiotics 3. Mouton de Gruyter. Berlin.
- Tarasti, Eero (2003) *Musiikin todellisuudet. Säveltaiteen ensyklopedia. Kirjoituksia vuosilta 1980–2003*. Helsinki University Press.
- Tarasti, Eero (2004a) *Arvot ja merkit. Johdatus eksistentiaalisemiottiikkaan*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere.
- Telfer, David J. & Geoffrey Wall (1996) Linkages between Tourism and Food Production. *Annals of Tourism Research*. Volume 23, number 3. Pp. 635–653.
- Teo, Peggy & Sandra Leong (2006) A Postcolonial Analysis of Backpacking. *Annals of Tourism Research*. Volume 33, number 1. Pp. 109–131.
- Thürlemann, Felix (1989) The Function of Admiration in the Esthetic of the XVIIth Century. The "Roman charity" scene in Poussin's *La Manne*. In Perron, Paul & Frank Collins (eds.) *Paris School Semiotics II. Practice*. Semiotic Crossroads. Volume 3. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Pp. 29–54.
- Toiskallio, Kalle (1997) Katsojan paikka automainoksessa. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 168–194.
- Twigg, Julia (1979) Food for Thought: Purity and Vegetarianism. *Religion*. Volume 9. Pp. 13–35.
- Twigg, Julia (1983) Vegetarianism and the Meanings of Meat. In Murcott, Anne (ed.) *The Sociology of Food and Eating*. Aldershot, Gower.
- Törrönen, Jukka (1997) Intohimoinen teksti – pysäytetty kertomus suostuttelun makrorakenteena. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 221–247.
- Törrönen, Jukka (2005) Puhetapoja analysoimassa. Rajankäyntiä kriittisen diskurssianalyysin ja semioottisen sosiologian välillä. Räsänen Pekka, Anu-Hanna Anttila & Harri Melin (toim.) *Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat*. PS-kustannus. WS Bookwell Oy, Juva.
- Uriely, Natan, Yuval Yonay & Dalit Simchai (2002) Backpacking Experiences. A Type and Form Analysis. *Annals of Tourism Research*. Volume 29, number 2. Pp. 520–538.
- Uzzell, D. (1984) An Alternative Structuralist Approach to the Psychology of Tourism Marketing. *Annals of Tourism Research*. Volume 11, number 1. Pp. 79–99.
- van der Veen, Marijke (2003) When is Food a Luxury? *World Archaeology*. Volume 34, number 3. Pp. 405–427.
- Varpio, Yrjö (2005) Suomi keskustana ja periferiana. Matkakirjallisuuden myyttiset ilmiansuunnat. Teoksessa Löytty, Olli (toim.) *Rajanylityksiä. Tutkimusreit-tejä toiseuden tuolle puolen*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 27–45.

- Veijola, Soile (2004) Pelaajan ruumis. Sekapeli modaalisena sopimuksena. Teoksessa Jokinen, Eeva, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) *Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö*. Vastapaino. Kirjakas, Tampere.
- Veijola, Soile & Eeva Jokinen (2001) *Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli*. WSOY. WS Bookwell, Juva.
- Veivo, Harri & Tomi Huttunen (1999) *Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin*. Edita, Helsinki.
- Vogt, Jay W. (1976) Wandering: Youth and Travel Behavior. *Annals of Tourism Research*. Volume 4, number 1. Pp. 25–41.
- Warpenius, Katariina (1997) Asiantuntija- ja maallikkokuvat ehkäisyvalistuksessa. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Gaudeamus. Tammer-Paino, Tampere. Ss. 248–262.
- Wolf, Erik (2002) *Culinary Tourism: A Tasty Economic Proposition*. Updated 2003. Otettu 7.11.2003 internetistä rekisteröitymisen jälkeen osoitteesta www.culinarytourism.org. Tällä hetkellä ei enää saatavilla, mutta sivusto tarjoaa vastaavaa tietoa.

MUUT LÄHTEET

Painetut:

- Brillat-Savarin, Jean Anthelme (1996) *Maun fysiologia. Suuri ranskalainen gastronomian klassikko*. Suom. Jukka Mannerkorpi. Gummerus, Jyväskylä.
- Fortune, Robert (1848–1851) A Journey to the Tea countries of China. In Rugoff, Milton (ed.) (1960) *The Great Travelers*. A collection of firsthand narratives of wayfares, wanderers and explorer in all parts of the world from 450 B.C. to the present. Volume One. Simon and Schuster, New York. Pp. 73–78.
- Isohella, Anne-Riitta (2002) Törkyä, saastaa ja humpuukia. *Helsingin Sanomat* 4.4.2002.
- Lapin Kansa* (15.1.2006) Firma selätti Tahdon asian Venla-gaalassa. Uutisuoto sai yleisö-Venlan.
- Malmberg, Ilkka (2006) Goan vangit. *Helsingin Sanomat. Kuukausiliite*. Maaliskuu 2006. Ss. 26–39.
- Similä, Ville (2006) Oravanpyörästä komeroon. Madventures-miehet Riku Rantala ja Tuomas Milonoff hyppäsivät oravapyörästä. Kuinka pitkälle he pääsivät?. *Helsingin Sanomat. Nyt-liite* 28.4.–4.5., 17/2006. Ss. 6–7.
- Tarasti, Eero (2004b) Greimas ja pragmatiikka. Eetu Pikkaraisen väitöskirjan ”Merkityksen ongelma kasvatustieteessä. Lähtökohtia pedagogisen toiminnan perusrakenteen semioottiseen analyysiin” kirja-arvostelu. *Synteesi*. Taiteiden välisen tutkimuksen aikakauslehti. Vuosikerta 23, numero 2. Ss. 101–105.

Internetlähteet:

- Evira (7.6.2006) Elintarviketurvallisuusviraston tietopaketti elintarvikehygieniaan ja siihen liittyviin asioihin. Saatavissa: http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/hygieniaosaaminen/tietopaketti/ruokamyrkytykset/ruokamyrkytyksia_aiheuttavia_loisia_ja_alkuelaimia/trichinella_spiralis/. Viittauspäivä 7.6.2006.
- Finnpanel*** (14.3.2006) Television katselua ja radion kuuntelua mittaavan markkinatutkimusyrityksen kotisivut osoitteessa <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv.html>. Viittauspäivä 14.3.2006.
- MA-info (14.3.2006) ***Madventures II:n kotisivut***. Saatavissa: <http://www.stranded.to/madventures/info.php>. Viittauspäivä 14.3.2006.
- MA-team (8.7.2006) ***Madventures II:n kotisivut***. Saatavissa: http://www.madventures.tv/info_madteam.php. Viittauspäivä 8.7.2006.
- MA-uutiset (14.3.2006) ***Madventures II:n kotisivut***. Saatavissa: <http://www.stranded.to/madventures/news.php>. Viittauspäivä 14.3.2006.
- MTV3 (1.7.2006) ***MTV3-kanavan kotisivut***. Saatavissa: www.mtv3.fi/info -> valitse Mediat -> valitse Subtv. Viittauspäivä 1.7.2006.
- Spotti (14.3.2006) ***MTV3-kanavan spotti-kotisivut***. Sisältää tietoa kanavan mediatiedoista. Saatavissa: <http://spotti.mtv3.fi/Tutkimus/Kanavajaohjelmatutkimus/Ohjelmatutkimus/Ohjyytydiat2005.pdf>. Viittauspäivä 14.3.2006.
- Spotti (15.3.2006) ***MTV3-kanavan spotti-kotisivut***. Sisältää tietoa kanavan mediatiedoista. Saatavissa: <http://spotti.mtv3.fi/mediatiedot.shtml/905?a03b07>. Viittauspäivä 14.3.2006.
- Subtv (14.3.2006) ***Subtv:n kotisivut***. Saatavissa: <http://www.subtv.fi/subnetti/alasivu.shtml/info>. Viittauspäivä 14.3.2006.
- Subtv (1.7.2006) ***Subtv:n kotisivut***. Saatavissa: <http://www.subtv.fi> -> info. Viittauspäivä 1.7.2006.
- Superpirate (14.3.2006) T-paitojen, fanituotteiden sekä muiden alan tuotteiden jälleenmyynti- ja maahantuontiyrityksen kotisivut saatavissa http://www.superpirate.com/store/product_info.php?cPath=23&products_id=161. Viittauspäivä 14.3.2006.
- Wikipedia (5.4.2006) Wikipedia on jatkuvasti kasvava ja tarkentuva vapaan sisällön tietosanakirja. Wikipedian suomenkielinen versio aloitti elokuussa 2002. Hakusanana Greimas. Saatavissa: http://en.wikipedia.org/wiki/Algrirdas_Julius_Greimas. Viittauspäivä 5.4.2006.
- Wikipedia (8.7.2006) Wikipedia on jatkuvasti kasvava ja tarkentuva vapaan sisällön tietosanakirja. Wikipedian suomenkielinen versio aloitti elokuussa 2002. Hakusanana Riku Rantala. Saatavissa: http://fi.wikipedia.org/wiki/Riku_Rantala. Viittauspäivä 8.7.2006.
- Wikipedia (9.7.2006) Wikipedia on jatkuvasti kasvava ja tarkentuva vapaan sisällön tietosanakirja. Wikipedian suomenkielinen versio aloitti elokuussa 2002. Hakusanana Tuomas Milonoff. Saatavissa: http://fi.wikipedia.org/wiki/Tuomas_Milonoff. Viittauspäivä 9.7.2006.

Inhoruokaa antituristeille

Televisio-ohjelmat (tarkemmat tiedot ks. liite 1):

Madventures II (6.3.2005) Japani.

Madventures II (27.3.2005) Länsi-Papua.

Madventures II (10.4.2005) Afrikka 1.

Madventures II (17.4.2006) Afrikka 2.

Muut:

Veivo, Harri (2006) Henkilökohtainen kommentti pro gradu -työtä koskien. Kirjalliset kommentit gradun tekijän hallussa. Kommentti saatu 4.9.2006.

LIITE 1 Madventures II -jaksot ja niiden Yrjöttävät keittiöt

- 1. Jamaika** 20.2.2005 klo: 22.30 *Jättispliffi eli yrttisavuke*
- 2. Tokio** 27.2.2005 klo: 22.30 *Fugu eli pallokala*
- 3. Japani** 6.3.2005 klo: 22.00 *Tonnikalan silmämuna mädätettyjen papujen kera eli Maguro & Nattoo*
- 4. Kiina** 13.3.2005 klo: 22.00 *Piknik kantonilaiseen tapaan*
- 5. Tiibet** 20.3.2005 klo: 22.00 *Bamburottahotpot*
- 6. Länsi-Papua** 27.3.2005 klo: 22.00 *Sago madot eli Ulat Sago*
- 7. Kuuba** 3.4.2005 klo: 22.00 *Puurotta riisillä ja potuilla eli Jutia con arroz y papas*
- 8. Afrikka 1** 10.4.2005 klo: 22.00 *Peltohiiret*
- 9. Afrikka 2** 17.4.2005 klo: 22.00 *Rapeat tuhatjalkaiset*
- 10. Indokiina 1** 24.4.2005 klo: 22.20 *Khai Lu eli kanansikiö*
- 11. Indokiina 2** 1.5.2005 klo: 22.00 *Grillattu kannibalirotta vietnamlaiseen tapaan*
- 12. Madventures Extra – Mad Cook Special** 8.5.2005 klo: 22.00 Laosin kanansikiö, Tokion pallokala, Kiinan piknikillä koirankieli/sian korva/pulun sikiö/tuntemattomaksi jääneen olennon (mahdollisesti linnun) jalaka/kanan mahalaukku/kiinalainen taikatatti, Sambian hiiret, Laosin orava, Etelä-Vietnamin rotta.
- 13. Madventures Extra – Best of Madventures II** 15.5.2005 klo: 22.00
- 14. Madventures Extra – Madventures Radalla** 22.5.2005 klo: 22.00
- 15. Madventures Extra – Madventures Koukussa** 29.5.2005 klo: 22.00

Yrjöttävien keittiöiden nimet eivät ole suoraan ohjelman kotisivuilta, koska jotkut ruokien nimistä olivat selvästi Rikun ja Tuomaksen keksimiä, kuten esimerkiksi rat cannibale grillé á la vietnamienne. Toisien ruokien nimet, kuten esimerkiksi jättispliffi, taas ei välttämättä kerro useimmille mitään kyseistä ruoasta, joten selvensin ja yksinkertaistin nimiä jonkin verran.

LIITE 2 Peltohiirten resepti

RESEPTI: PELTOHIIRET SELLAISINAAN ELI *MBEWA AN SICH*

Valmistelut:

n. 40 min

Kypsennys:

n. 1,5 h

Annoskoko:

4 annosta

Saharan eteläpuolisessa Afrikassa pelätyt peltohiiret eli mbewat ovat helpoja valmistaa. Hiirinsnack on vuoden ympäri nautittava gourmet-herkku ja suosituin keskustelua herättävänä alkuruokana vapaamuurarien juhlatilaisuuksissa.

Ainekset:

- 8 keskikokoista peltohiirtä
- 2 teelusikallista suolaa

Valmistus:

1. Saalista tahi loukuta hiiret parhaaksi katsomallasi välineellä. Paras aika vuorokaudesta on aamuhämärä, jolloin jyrsijät kerääntyvät palavereihin puimaan edellisyön kunnianhimoisia rikoksiaan.
2. Kun olet saanut hiiret satimeen, eliminoi ne.
3. Suolista hiiret.
4. Keitä hiiriä painekattilassa n. 1 tunti. Lisää puolivälissä joukkoon suola.
5. Aseta jyrsijät laakealle alustalle ja asemoi alusta lähelle nuotiota. Loimuta hiiriä n. 1/2 tuntia.
6. Tarjoile hiiret esteettiseltä astialta ja koristele piharatamoilla.

Tarjoilu:

HUOM! Hiiret syödään sellaisinaan. Tottumaton hiirensyöjä saattaa aluksi vierastaa suussaan hampaiden väliin jääviä karvoja ja luunsiruja, mutta ajan myötä kaikkeen tottuu – ja nimenomaan nämä nyanssit tekevät hiirestä arvostetun gourmet-herkun. Erityisiksi herkkupaloiksi lähedekirjallisuudessa luetellaan häntä ja varsin purentavastuksinen pään seutu.

Suosittellaan arkeen ja juhliin.
Ja sitten eikun mäsäyttämään!

Lähde: http://www.stranded.to/madventures/madcook_africa1.php.
Viittauspäivä 14.3.2006.

LIITE 3 Sambialaiset peltohiiret

Sambialaisia hiiriä käsittelevä Yrjöttävä keittiö kestää noin viisi minuuttia. Rantala toimii juontajana ja Milonoff kameramiehenä. Tarkasteltava Yrjöttävä keittiö kuuluu Afrikkaa esittelevien kahden ohjelman ensimmäiseen jaksoon, jossa vierailaan Malawissa ja Sambiasa. Tästä eteenpäin kutsun miehiä etunimillään eli Rantalaa Rikuksi ja Milonoffia Tuomakseksi, koska se sopii mielestäni ohjelman suorasukaiseen ja helposti lähestyttävään tekotapaan.

Kuvasin Yrjöttävän keittiön ensin dialogina Rikun, Tuomaksen ja paikallisen väestön välillä niin tarkasti kun se videolta korvakuulolta on mahdollista. Sen jälkeen täydensin dialogia lisäämällä siihen dialogin olosuhteiden kuvauksen eli kuvasin ympäristöä, esineitä, tiloja ja kulloisessakin kohtauksessa päähenkilönä olevan ihmisen toimintaa, eleitä ja liikkeitä (ks. muun kuin verbaalisen tekemisen huomioimisesta esim. Greimas 1988, 205–207; Darrault 1989, 184–185; Salosaari 1989, 111–112; Ranttilä 1990, 80). Dialogin olosuhteiden kuvaus ei luonnollisestikaan lukuisten osiensa vuoksi ole tyhjentävä, mutta antaa lukijalle mahdollisuuden hahmottaa tilannetta monipuolisemmin kuin vain puhuttuna dialogina. Jaoin ja nimesin Yrjöttävän keittiön tässä vaiheessa yhteentoista sekvenssiin (SQ) tekstin hahmottamisen helpottamiseksi. Sekvenssijaottelu on tehty täysin tekstin kerronnallisten piirteiden mukaan ja ns. vapaalta kädeltä eikä sitä siten voida verrata esimerkiksi Greimasin käyttämään sekventointiin hänen analysoidessaan Maupassantin novellia (ks. Greimas 1988). Samaten tekstin jakamisella ei ole suoraa yhteyttä analyysin toteutumistapaan.

Tekstissä dialogi on kursivoitu ja alleviivattu ja dialogin olosuhteet kuvattu hakasulkeiden sisällä. Hakasulkeet alkavat aina sen sanan kohdalta, jossa dialogin kyseiset olosuhteet alkavat. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen sanan ja kuvan yhteyttä ei ole paikannettu vaan ainoastaan kuvan siirtojen vaiheet, joita niitäkin kertyi riittävästi dialogia selventämään. Olen myös jakanut sekvenssit useimpiin kappaleisiin, jotta sekvenssin etenemistä on helpompi seurata.

Kaksi viimeistä sekvenssiä (X Mitätöinti ja XI Seuraukset) eivät virallisesti kuulu Yrjöttävään keittiöön, jos sen ajatellaan alkavan tervetulo-toivotuksesta ja päättyvän Mad Cook kiittää ja kuittaa -sanoihin. Koska nämä kaksi sekvenssiä liittyivät kuitenkin tiiviisti jo ohjelman oman kerronnan kannalta Yrjöttävään keittiöön (mainoskatko asetettiin vasta näiden sekvenssien jälkeen), otin ne mukaan myös aineistooni ja käsittelem niitä Yrjöttävään keittiöön kuuluvina sekvensseinä.

SQ I Tervetuloa

Riku on tumma, hieman vatsakas ja jämerärakenteinen mies. Rikulla on yllään valkoinen hihatton paita, monta rintataskua sisältävä liivi, kaulassa

mustassa nahkanauhassa roikkuva koru, päässä huivi ja vasemmassa ran-teessa puun näköisistä helmistä tehtyjä rannekoruja kolme tai neljä kap-paletta (tai sitten yksi pidempi kaulanauha on kierretty moneen kertaan ranteen ympärille). Riku seisoo ruudun etuvasemmalla ja kuva on leikattu hänen napaansa asti. Rikun taustalla näkyy noin viisi olkikattoista majaa ja muutama lehtipuu. Kuvan oikeassa etuneljänneksessä kymmenkunta lasta seisoo tiiviissä ryhmässä ja katselee Rikua. Lapsilla on yllään lyhythiaisia tavallisia t-paitoja tai kauluspaitoja. Lasten ilmeet vaihtelevat totisesta ja kädet puuskassa seisomisesta avoimeen iloisuuteen ja nauruun. Taustalla soi musiikki, jossa miehet ja naiset laulavat pääasiassa yhtä aikaa ja välillä mukaan tulee naisen soolo. Soittimina on oletettavasti rumpuja ja kitaran tapaisia kielisoittimia. Musiikki on nopeatempoista ja iloista ja sen tahdissa jalka alkaa takoa rytmiä helposti.

Riku: ”*Terrrrrrrrrrrrvetuloo* [Rikun kallistuu kohti kameraa ja ojen-taa vasemman kätensä suoraan kämmen avoimena eteen.] *mädventsöös ruokaohjelmaan makumatkalle maailman YR-JÖT-TÄ-VIM-PIIN* [Riku tekee vasemmalla kädellään kulmikkaita liikkeitä jokaista tavua painot-taen ja kallistuu kohti kameraa.] *keittiöihin! Tänään* [Riku nostaa vasem-man kätensä suoraksi vasemmalle sivulle.] *olemme tselekan kylässä* [Riku kääntää päätään vasemmalle nopeasti.] *Sambiassa ja nautimme ateriak-semme hämmentäviä* [Riku nostaa oikean kätensä suoraksi kameran eteen. Kädessään Riku roikottaa kolmea kuollutta hiirtä hännästä. Yksi hiiri on huomattavasti kahta muuta isompi. Hiiret pyörivät edestakaisin Rikun sor-missa. Kuvaruutu jakautuu kolmeen osaan. Hiiret täyttävät vasemman kol-manneksen, Rikun yläruumisrintaan asti toisen kolmanneksen ja viimeisen kolmanneksen, tai tarkemmin ottaen neljänneksen kuvaruudun oikeasta alakulmasta, täyttää lasten muodostama ryhmä. Hiiret ovat lähinnä kame-raa, seuraavana Riku ja kauimpana lapset.] *beewoja eli hiiriä.*

Nämä julmat ja kunnianhimoiset [Rikun vasen käsi liikkuu eteen ja taakse kämmen avoinna ikään kuin toruen.] *jyrsijät ovat SUURI uhka* [Riku kääntää päätään vasemmalle ja viittaa sinne myös vasemmalla kädellään.] *paikalliselle* [Kuvassa on kulunut syvä emalilautanen, jonka pohjassa on kukkakuvio. Lautasella makaa puoliksi kuollut hiiri. Hiiren häntä tekee vielä pyörivää liikettä ja vasen takajalka kohoilee tai tekee potkivaa liikettä.] *yhteisölle. Niiden tiedetään* [Kuvassa oikea käsi ottaa hiirtä hännästä kiin-ni pitäen pois pyöreästä esineestä (tai laittaa esineeseen), joka muistuttaa nahalla päällystettyä vessapaperirullaa.] *jahtaavan yön pimeydessä pieniä lapsia ja raahaavan* [Kuvasta tulee isompi. Oikealla etualalla oleva mies on kyykyllään ja ottaa hiirtä tästä esineestä pois (tai laittaa sitä sinne). Maassa hänen edessään on jokin kannellinen astia sekä valkoinen kulunut lautan-en, jolla äsken lähikuvassa nähty hiiri makaa. Kuvan vasemman puoliskon täyttävät maassa istuvat lapset, jotka seuraavat toimitusta kiinnostuneina ja

totisina. Miehen kädessä oleva hiiri ei ole ilmeisesti täysin kuollut ja se yrittää purra miestä. Mies ravistaa hiirtä voimakkaasti ja lähimpänä istuva lapsi säpsähtää.] *ne sitten koloihinsa harjoittamaan mitä iljettävimpiä* [Kuva tulee takaisin Rikuun, joka totisena pitelee hiiriä yhä oikeassa kädessään kuvan vasemmalla alakulmassa ja tekee vasemmalla kädellään liikkeen.] *rikoksia. Niiden tiedetään myös syyllistyneen myös kavalluksiin ja muihin talous...petoksiin.* [Kuva siirtyy takaisin hiiriä käsittelevän miehen ja maassa istuvien lasten kuvaan. Nyt lautasella on kaksi kuollutta hiirtä. Miehen oikealla puolella oleva (hameesta päätellen) nainen ottaa maassa olevasta valkoisesta muovisäkistä jotain ja seuraavassa lähikuvassa lautasella on kolme hiirtä, joista yhden häntä heiluu vielä.]

Joka tapauksessa [Kuva siirtyy taas Rikuun ja hännästä roikotettavat hiiret tulevat lähemmäs kameraa.] *nokkelat metsästäjämme nappasivat näitä munapäitä* [Kuvassa äskeinen mies asettelee hiiriä lautaselle pussista. Nyt hiiriä on lautasella jo neljä ja viides tipahtaa kasaan lähikuvassa. Viides hiiri hyppelehtii muutaman hypyn ennen kuin kellahtaa kasan päälle.] *itsesteossa. Sen lisäksi olemme saaneet satimeen parikymmentä beeuwaa lisää* [Kahden erillisen lähikuvan avulla lautasen hiirikasa kasvaa.], *joten tiedossa on* [Kuva menee takaisin Rikuun, joka hymyilee ja yhä roikottaa hiiriä hännistä.] *juhlava hiiriateria.*”

SQ II Hiirten esivalmistelut

Musiikki on ainoana äänenä ja se myös kovenee. Musiikin aikana näytetään nopeilla siirroilla toteutettuja kuvia. Ensimmäisessä kuvassa on hiiriä täynnä oleva lautanen, jolle kumotaan yksi hiiri lisää vessapaperirullaa muisuttavasta esineestä. Toisessa kuvassa näkyy hiiriä yhä hännästä roikottava Riku ja lapsiryhmä hänen takanaan. Kolmas kuva on lähikuva lapsiryhmästä. Neljännessä kuvassa on lähikuva vadista, jossa hiiret pestään. Viides kuva esittää käsin tehtävää hiiren suolistusta. Kuudennessa kuvassa on kasa sisälmyksiä ja sen ympärillä pörräävät karpäset. Seitsemäs kuva esittää taas hiiren suolistusta eli sormet ovat hiiren mahassa. Kahdeksannessa kuvassa on vesivadin vieressä oleva sisälmyskasa. Kuva siirtyy yhdeksänteen kuvaan liikuttamalla kameraa hieman oikealle. Kuvassa kädessä olevaa hiirtä huuhdellaan erittäin harmaata vettä sisältävässä kuluneessa emalikulhossa. Kämmen rutistaa kevyesti hiirtä veden poistamiseksi ja hiiri laitetaan muiden jo suolistettujen hiirten joukkoon toiseen kuluneeseen emalivatiin. Kymmenennessä kuvassa hiiriä painellaan veden alle. Vadin vesi näyttää kirkkaalta, mutta hiirten massa tummalta kasalta veden joukossa.

SQ III Keittiöön

Musiikki muuttuu taas taustamusiikiksi.

Riku: ”*TeRRRvetuloa* [Lähikuvassa on pannulle aseteltuja hiiriä. Kamera siirtyy kauemmas ja kuvassa näkyy nyt Riku, joka pitelee pannua oikeassa

kädessään. Rikulla on jo aikaisemmin havaittujen korujen lisäksi hopeavärinen leveä sormus oikeassa peukalossaan. Kuvaruudussa Riku on oikealla, pannu keskellä ja vasemmalla alanurkassa näkyy kauempana alas kumartunut nainen selkä vinosti kameraan päin. Riku ja nainen ovat jossakin sisällä; vasemmalla sivuseinällä näkyy ikkuna-aukko ja katossa kulkee tuki-puita vaakasuoraan. Nainen laittaa ilmeisesti jotakin astiasta toiseen. Riku selittää ja tehostaa selitystään vasemman käden torumisliikkeillä, nyt sekä nyrkki kiinni että kämmen auki.] ***kaikkein pyhimpään. Nyt kun olette kokeneet ne hiirenloukkunne ruokakomeroistanne ja perunakellareistanne*** [Nainen alkaa kääntyä, yhä alas kumartuneena ja jotain käteensä keräten, kohti Rikua.], ***niin muistakaapa, ennen kuin rupeatte hutiloimaan yhtään, ne preppikset*** [Nainen nousee ylös ja hänellä on kädessään kattila ja sen kansi.] ***eli nisot, niin kuin me teevee (epäselvä sana) set leikkisästi lainaamme, eli esivalmistelut.***

Nythän [Riku kääntää päätään ja koko ylävartaloaan kohti naista.] ***meidän pääkokkimme*** [Riku kääntää katseensa kameraan ja sen jälkeen välittömästi kädessään olevaan pannuun, jonka sivua hän kevyesti hipaisee vasemmalla kädellään.] ***maia misjöö teurastuksen jälkeen*** [Kuvassa on vedellä täytetty astia, jossa suolistetut hiiret ovat. Kädessä on yksi hiiri. Hiirtä painellaan ikään kuin kuivaksi kämmenen sisällä ja sen jälkeen hiiri heitetään vieressä olevaan vedellä täytettyyn kattilaan. Astia ja kattila ovat maassa kuluneen tossun kärjen vieressä ja lähietäisyydellä on myös mustaa vettä sisältävä vati. Hiirivadin ja kattilan muodostaman kolmion viimeisessä kärjessä on vielä toinen vati, jossa vadin toisella sivulla on jokin yksi epäselväksi jäänyt asia. Viimeiseksi näkyy vielä lähikuva kattilaan asetetuista hiiristä.] ***suolisti hiiret ja asetti ne kattilaan veden kanssa.***

Mitäs mausteita [Kuva siirtyy taas Rikuun ja naiseen. Riku on ylävartalostaan kääntyneenä kohti naista ja pitelee pannua kädessään itsensä ja naisen välissä. Naisella on liina päässään, pitkä puolihame, kirkkaan punainen t-paita ja pitkä essu vyötäisillään. Nainen seisoo kädet vartalon sivuilla suorina ja katse pannuun luotuna.] ***meillä maia... mitäs mausteita meidän tulis...?"***

SQ IV Vastaus

Nainen puhuu ja musiikki soi sen päälle. [Riku siirtää vasemman kätensä leukansa alle ja ottaa keskittyneen ilmeen. Nainen selittää katse koko ajan hiirissä ja osoittaa puheensa lomassa ensin hiiriä ja sitten kädessään olevaa kattilaa. Nainen tekee ensin oikealla kädellään ja sitten kattilan kannella puhettaan rytmittävää liikettä sekä kääntyilee jonkin verran (oletetun) tulisi-sijan ja pannun välillä. Riku nyökkäilee silloin tällöin.]

SQ V Ruoan keittäminen

Musiikki muuttuu taas taustamusiikiksi.

Riku: ”*Asia on aivan* [Rikun vasen käsi heilahtaa voimallisesti ylhäältä alas ja häntä hymyilyttää huvittuneesti.] *selvä!* [Nainen kumartuu pyyhkimään nenäänsä esiliinaansa.] *Mutta HEI, nyt pikkukotikokit* [Riku heristää sormiaan.] *siellä sohvillanne läskit, heittäkää* [Riku heilauttaa vasenta kättään lennokkaasti kuvaruudun halki ruudun oikeasta reunasta vasempaan.] *kynät nurkkaan ja tsiikatkaa resepti netistä veeveevee piste mädventsöös* [Kuvassa nainen istuu oikea kylki kuvaan päin penkin päällä kuvaruudun vasemmalla reunassa. Naisen takana on ikkuna-aukko samoin takaseinällä. Naisen edessä maassa on tulisija ja siinä tangon varassa kaksi astiaa, joista toinen, metallin värinen kattila, on tulella. Taustaseinällä on jonkinlainen koroke, jolla on erilaisia korkeita metallin värisiä astioita ja keltaisia kanistereita. Naisella on kädessään keltainen astia, josta hän oikealla kädellään ottaa jotakin jauhemaista ja lähikuvan siirtyessä kohti tulella olevaa kattilaa, nainen sirottelee siihen jotakin valkoista.] *piste teevee.*

Eli kun hiiret on keitetty [Lähikuvassa hiiriä ja vettä sisältävä kattila on kuvattu vinosti ylhäältä. Kattila on kolmiomaisen tason päällä tulella.] *kuiviksi, ne asetetaan* [Riku pitelee yhtä hiirtä vasemmalla kädellään hänestä ja nostaa sen ylös kohti kameraa. Katse pannuun luotuna Riku asettaa hiiren muiden, pannuun jo asetettujen, hiirten joukkoon. Nainen katselee Rikua hymyillen suu avonaisena.] *loimulle* [Lähikuvassa hameeseen puukeutunut ihminen asettelee laakealle reunattomalle paistinpannulle hiiriä. Taustalla on maassa muita kulhoja. Pannu ja kattila, josta hiiriä otetaan, ovat tulisijan välittömässä läheisyydessä.], *niin kuin loimulohet* [Lähikuva tulella olevasta hiiriä täynnä olevasta pannusta. Kuvassa on etualalla epäselvänä punaisena hulmahtelevana liekkiä pieni tulenlieska. Kamera ottaa lähikuvan vielä yksittäisestä pannulla olevasta hiirestä, joka näyttää pelkältä karvaiselta luurangolta ja jonka hampaat erottuvat selvästi. Hiiren edessä palaa epäselvä punainen ja hulmahteleva tulenlieska.] *kuivumaan.*”

SQ VI Sekoitus

Musiikki ei kovene, vaikka se onkin pienen hetken ajan ainoana äänenä. Nainen kumartuu kohti tulella olevaa kattilaa ikään kuin laittaisi sinne jotain tai hämmentäisi sen sisältöä. Nainen nousee ylös ja katsoo jotakin, ilmeisesti Rikua, kuvaruudun oikeassa reunassa.

SQ VII Pelataan

Riku istuu maassa risti-istunnassa ja pitelee vasemmalla kädessään lautasta, jolla on viisi valmistettua hiirtä. Valkoisen lautasen reunoilla kiertää vaaleanvihreä kolmiomaisten kuvioiden reunus. Rikun takana on yhden majan kulma, joka täyttää kuvaruudun vasemman yläneljänneksen. Riku itse täyttää kuvaruudun vasemman alaneljänneksen ja lautanen kuvan keskiosan. Kuvaruudun oikeassa reunassa istuu kaksi miestä maassa ja kaksi

käännettyillä laatikoilla ja ovat siten kahta maassa istuvaa miestä hieman ylempänä. Miehet istuvat neliön muotoisessa rykelmässä ja katselevat Rikua hymyillen.

Riku: ”*Ja siinä* [Riku kohottaa lautasta kohti kameraa.] *meillä höyryää* [Riku tekee oikealla kädellään lyövän liikkeen ylhäältä alas.] *klimppi loimu* [Riku tekee oikealla kädellään lyövän liikkeen ylhäältä alas.] *luomuhiiriä. Seuraavaksi selvitämme* [Riku tekee oikealla kädellään lyövän liikkeen ylhäältä alas ja siirtää katseensa kameran taakse eli Tuomakseen.] *kivi-sakset-paperi -kilpailun keinoin kumpi meistä, minä* [Rikun oikea käsi osoittaa hänen rintaansa peukalo suorana ja muuten nyrkissä.] *vaiko kameran takana* [Rikun oikea käsi osoittaa suorana ja kämmen ylöspäin avoimena kameran taakse.] *tällä hetkellä oleva ystäväni Tunna, on imaileva tämän vastenmielisen rikollisen jyräjän sisuksiinsa* [Riku heilauttaa oikeaa kättään.]

Eläin [Rikun tekee pyöreän liikkeen kohti lautasta.] *on syötävä kokonaisena nahkoineen, sarvineen* [Riku tekee oikealla kädellään lyövän liikkeen ylhäältä alas.], *hampaineen* [Riku tekee oikealla kädellään lyövän liikkeen ylhäältä alas.]...*häntineen* [Kuvassa on lautasella makaava puolikuollut hiiri, joka heiluttaa vielä häntäänsä. Lautasella on myös kolme muuta jo täysin kuollutta hiirtä.]. *Yks, kaks, KOLME* [Riku heilauttaa kätensä korvan korkeudelta voimakkaasti alas etusormi ja keskisormi ojossa ja muu käsi tiiviisti nyrkissä. Tuomas heilauttaa samaan aikaan vasemman kätensä kameran takaa alas, siten, että nyrkkiin puristunut käsi juuri näkyy kuvassa.]!”

Tuomas: [nauraa pitkähkösti ja erittäin voimallisesti ja räkäisesti] ”*AA-HAHGAAHGAAHAAHHAH!*”

Riku: [nauraa lyhyesti ja kevyesti hirtahtaen] ”*Hahhahh!*”

Tuomas: [Tuomas nauraa yhä ja kamera pompahtelee ja kääntyy siten kohti Tuomasta, josta näkyy kasvokuvassa avonainen naurava suu.] ”*Hahhahh!*” [Tuomas puhuu kuin rukoillen. Tuomaksen sanat ovat muuta ääntä huomattavasti hiljaisempia ja taustamusiikki tuntuu tässä kohdin kovalta, vaikkei se korvakuulon mukaan kuitenkaan ole lainkaan koventunut.] ”*Kiitos, kiitos jumalani, että olet olemassa.*”

SQ VIII Pelin muutos

Riku: ”*Pannaampas* [Riku ojentaa oikean kätensä suorana eteen ja ylös.] *se kamera tänne. Muistatteko, kun Kiinassa nautiskelin* [Riku heilauttaa oikeaa kättään ylhäältä alas kevyesti.]...*ee...*”

Tuomas: [Tuomaksen ääni kuuluu vaimena.] ”*Älä viitti!*”

Riku: ”...*dinne...nautiskelin* [Riku heilauttaa oikeaa kättään ylhäältä alas.] *piknik* [Riku heilauttaa oikeaa kättään ylhäältä alas ja nyökkää voimakkaasti päällään takaa eteen.]-*ruokaa ja sanoin Tunnalle:* [Riku ojentaa oikean

käden etusormen kohti kameran takana olevaa Tuomasta.] *"Olet yhden velkaa."* [Taustamusiikki loppuu.] *Tahdon..."*

Tuomas: [Tuomaksen ääni kuuluu vaimeana.] *"Älä viitti!"*

Riku: *"... käyttää vapaudun vankilasta –kortin* [Riku nostaa oikean käntensä avonaisena kohti kameraa aina oman päänsä korkeudelle, taivuttaa päätään hieman takaviistoon ja siirtää katseensa kohti Tuomasta.]

Tuomas: [Tuomaksen ääni kuuluu vaimeana.] *"Älä viitti."*

Riku: *"...nyt. Joten tällä kertaa* [Rikun katse on taas kamerassa ja osoittaa oikealla avonaisella kädellään kohti kameraa, *vaikka hävisin tämän pelin* [Rikun katse käy hiirissä.]... "

Tuomas: [Tuomaksen ääni kuuluu vaimeana.] *"Älä viitti!"*

Riku: *"...koska* [Riku osoittaa ojennetulla oikean käden etusormella kohti Tuomasta ja katsoo kameraan.] *olen luovuttanut* [Riku vilkaisee Tuomasta.] *yhden tappion Tunnalle ..."*

Tuomas: [Tuomaksen ääni kuuluu vaimeana.] *"Älä viitti!"*

Uusi musiikkikappale alkaa. Tämä kappale on rauhallistempoista rumpumusiikkia ja kuuluu huomattavasti hiljempaa kuin aikaisempi kappale.

Riku: *"...on Tuomas* [Kamera kääntyy kohti Tuomasta ja vinossa kuvassa näkyvät nyt lähikuvassa Tuomas vasemmalla ja Riku kauempaa oikealla alhaalla.] *syövä tämän..."*

Tuomas: [Tuomas pyörittää päätään korvanappi oikeassa korvassaan ja silmälasit päässään.] *"No mä en kuitenkaan lähe tähän."*

Riku: *"Mä* [Kuva siirtyy Rikuun.] *vedin kaikki kanan jalat, mä* [Riku osoittaa Tuomasta oikea etusormi ojossa.] *vedin hei siankorvat omas oksennuksessa ja kaikki."* [Rikun puheen aikana kaksi lasta kävelee Rikun taakse majan seinustan viereiselle penkille istumaan.]

SQ IX Syöminen

Hontelomainen ja vaaleakutrinen Tuomas istuu maassa Rikun paikalla. Tuomaksella on hihatton t-paita ja metallinen kaulaketju laattariipuksineen. Hänellä ei ole enää silmälasia. Tuomas pitelee yhtä valmistettua hiirtä oikeassa kädessään sormenpäissään hiiren vatsan ja jäykistyneen hännän osoittaessa kohti taivasta. Tuomaksen takana olevan majan seinän vierustan penkillä on nyt viisi lasta. Kaikki maassa istuvat miehet ovat totisen näköisiä ja takarivissä vasemmalla istuva mies on jo kyllästynyt näköinen.

Riku: [laulaen] [Tuomas katsoo totisena kameraan.] *"On Mikki nyt suolistoon* [Tuomasta alkaa hymyilyttää ja hän luo nopean katseen maahan kuvaruudun oikeaan reunaan ja sen jälkeen kameraan.] *lähtenyt, pikku...* [nauraen ja laulaen] *giardioissaan* [Tuomas siirtää katseensa Rikuun ja hymyilee niin, että hampaat paljastuvat.]

Riku: [nauraa] *"hehehehhh!"* [Tuomas silmäilee pari kertaa vuorotellen sekä Rikua että kädessään olevaa hiirtä.]

Tuomas: *"No niin* [Tuomas kääntää hiiren pää kohti itseään ja suuntaa katseensa siihen.], *no niin, todella paska läppä* [Lähikuvassa on kaksi kuolutta hiirtä, jotka makaavat vatsapuolet vastakkain ja päät kohti kuvan alareunaa jonkinlaisen pyöreän pölkyn päällä. Hiirten välissä on puukeppi.] *ja paska laulu* [Kuvassa samat hiiret kuin äsken, mutta nyt kahden hiiren päällä on lisäksi selkä ylöspäin oleva kolmas hiiri, joka heiluttaa häntää. Vasemmalla pölkyn vieressä näkyvät ihmisen vasemman jalan varpaat.]"

Riku: *"Anna PALAA!"* [Tuomas on kuvassa etualalla ja taustalla näkyvät maassa istuvat miehet ja majan seinän viereisellä penkillä istuvat lapset. Tuomas avaa suunsa, työntää kieltään ulos ja silmät hieman sirrillään ja ottaensa kurtistaen, epämiellyttävän oloisena, laittaa oikealla kädellään hiirtä, häntä edellä ja vatsa kuvaruudun oikeaa reunaa, kohti suuhunsa. Tuomas tuo hiiren kerran ulos ja vie sitten uudelleen suuhunsa iskien hampaansa hiiren reiteen. Miehet katsovat syömistä totisina.] *"...Ai häntä ensin."* [Tuomas puraisee palan irti ja vie lopun kädessään olevan hiiren alas ja pois kuvaruudusta. Tuomas nostaa tyhjän oikean käden ja ottaa sillä jo hampaitensa välissä pitelevänsä hiiren osan pois purren siitä suuhunsa pienemmän palan.]

Tuomas: [yskien] *"Öhöh ÖHÖGH!"* [Kuva siirtyy kauemmaksi Tuomaksesta, joka katsoo kuvaruudun vasempaan alakulmaan ja yskii yökkäävästi kumartuen eteenpäin. Majan seinän viereisellä penkillä istuu kaksi lasta ja maassa kaksi muuta.]

Tuomas: [ääni kuuluu vaimeasti] *"Sori, aim sori.* [Tuomas kääntyy ylävartalostaan kädet suorina sivuillaan ja pieni hymy kasvoillaan kohti vasemmalla puolellaan istuvia miehiä, joista osa hymyilee. Tuomas kääntyy takaisin kameraan.] *Maaailman karsein...*

Tuomas: *"Tual on noit karvoi* [Tuomaksella on vasemman peukalon ja keskisormen otteessa karvapallo, jota katsoo ja pitää sitä samalla lähellä itseään.] *siel (epäselvä sana)* [Tuomas ojentaa karvapallon kohti kameraa ja kääntää samalla myös katseensa kameraan. Penkillä istuneet lapset ovat menettäneet kiinnostuksensa ja istuvat nyt maassa talon päädyssä. Kuvakulma on tullut "eteenpäin", sillä majan pääty ei ole aikaisemmin kuvassa näkynyt. Tuomas tuo oletettavasti jo puraisemansa hiiren palan sormiensa välissä kasvojensa korkeudelle ja katsoo sitä. Kamera ottaa lähikuvan, kun Tuomas laittaa hiiren palan uudelleen hampaidensa väliin ja katsoo kameraa samalla alaviistoon.]"

Riku: *"Hiiriä vai ihmisiä?"* [Tuomas puraisee palan ja katsoo jäljelle jäänyttä osaa. Purtu pala menee suuhun, hampaat jauhavat, silmät painuvat

tiukasti kiinni ja nenä ja otsa menevät kurttuun.] *No niin, HYVÄ! Kato pallokorva jäi. No niin, HYVÄ! Kuulostaa siltä kun söisit näkkäriä.* [Tuomas pureskelee taas muutaman kerran.]”

Tuomas: [yskii yökkäillen] *”öhöghög!* [Tuomas painuu oikealle alas katse sinne myös suunnattuna. Kamera ottaa lähikuvan kun Tuomas nousee yskimästä ja puristaa silmät tiiviisti kiinni ja nielaisee samalla.]

Tuomas: *”(epäselvä sana) heinät shuhu.* [Tuomas kääntyy kohti miehiä, hiiri oikeassa kädessään rinnan korkeudella ja vasen käsi kämmen ylöspäin.]

Eturivissä vasemmalla istuva mies: [vaimeasti] ”Jeah.”

Tuomas: *”Karvat* [Kuvassa on Tuomaksen oikeassa kädessään oikean polven päällä pitelemä hiiri. Kuva siirtyy lähikuvaan Tuomaksen kasvoihin. Tuomaksella on hampaitensa välissä hiirestä purtu pala.] *tulee suuhun* [Tuomaksella on suu täynnä ja hän puhuu hieman epäselvästi.]”

Riku: *”no* [Tuomas syö silmät kiinni ja välillä tiiviisti silmiä räpytellen. Seinän viereisellä penkillä istuu taas neljä lasta ja ensimmäinen mies maassa on kumartunut katselemaan Tuomasta vasen kämmen suunsa edessä.] *se on mun mielest oikeastaan hyvä* [Tuomas kumartuu silmät auki eteen ruudun oikeaan reunaan ja suuntaa katseensa sinne myös.]”

Tuomas: *”Kyllä* [Tuomas sulkee ja avaa silmänsä pariin kertaan tiiviisti.]”

Riku: [nauraa] *”heheh!”* [Tuomas vetäytyy takaisin istuma-asentoon kumartumisesta. Seinän viereiseltä penkiltä lähtee pois nuori nainen lapsi sylissään.]

Riku: *”Miten* [Tuomas pureskelee pari kertaa keskittyneesti.] *sä näytät valehtelijalta? Tää on niin kovin (epäselvä sana). ”*

Tuomas: *”Vittu* [Tuomaksella on hampaat irvessä ja hän suuntaa nopean katseen ensin Rikuun ja jättää sen sitten kameraan.] *mä sanon, et jos mä saan jonkun SAAtanan...*

Riku: *”Hei...”*

Tuomas: *”...koleran* [Tuomaksella on hampaat irvessä ja hän suuntaa nopean katseen ensin Rikuun ja jättää sen sitten kameraan.] *tästä näin niin vittu mä [vihaisesti] PIEKSEN sut!”*

Riku: *”Miten* [Tuomas nieleskelee voimakkaasti ja liikuttaa päätään viemällä leuan alas eteen ja koukkaavalla liikkeellä taas ylös ja siten avustaa nielemistä. Tuomas istuu kuvassa vasemmalla ja penkillä on yhä kaksi lasta. Oikealla miehet istuvat yhä paikoillaan ja katselevat kameraa, paitsi yksi, joka touhuu omiaan.] *sä tän jälkeen suhtaudut Mikki Hiiri -sarjakuvaan?”*

Tuomas: *”Mun suussa* [Kuvassa on lähellä toisiaan tungeksivien lasten ryhmä, joka istuu maassa ja katselee ilmeisesti jonkin astian kannen päällä

olevia hiiriä.] *on enää pelkkä karvakeko* [Lähikuvassa on Tuomaksen kasvot ja Tuomas työntää kielensä ulos. Kielen kärjellä on karvapallo.]”

Riku: *”Hyvältä näyttää* [Tuomas vetäytyy takaisin istumaan ja katselee kuvaruudun vasempaan reunaan ja pureskelee. Tuomas nojautuu taas lähemmäs kuvaruudun oikeaa reunaa ja kurtistaa silmiään ja nielaisee.]...”

Tuomas: [Tuomas viheltää.] *”fiuuu!”*

Riku: *”...Kato suu on tyhjä.”*

Tuomas: *”Körhg!”* [Tuomas painaa pään alas. Kamera kiertää nopeasti paikallaan oleviin miehiin ja taas takaisin Tuomakseen, joka yskäisee voimallisesti.]

Tuomas: *”Mäd kuuk kiittää* [Tuomaksella on äänestä päätellen yhä jotakin suussa. Hän pitelee puoliksi syötyä hiirtä oikeassa kädessään.], *kuittaa Körhg!* [Tuomas rykäisee.] *Yks* [Tuomaksen katse käy hiiressä.] *mäd kuukin historian pahimmista* [Tuomaksen katse käy hiiressä.] *safkoista, mut mä DUUNASIN sen* [Tuomas katsoo Rikua iloisena ja voitonriemuisena pää taakse päin nojauten ja vasemman käden auetessa sivulla voimakkaalla liikkellä.] *kuin miäs ja vittu sä HÄVIIT* [Tuomas katsoo Rikua ja suuntaa kiivaalla liikkeellä vasemman käden etusormen osoittamaan Rikua.] *seuraaval kerralla* [Tuomas katsoo kameraan.]! [Tuomas katsoo kädessään olevaa hiirtä ja nostaa sen ylös. Tuomaksen katse on tiiviisti kohti kameraa ja hänen ilmeensä on päättäväisen totinen.] *Nää karvat oli pahimpii. KAT* [Tuomas vetäisee vasemman kätensä voimallisesti kurkkunsa kohdalta kuvaruudun vasemmalta reunalta oikealle suuntautuvalla vedolla.]!”

SQ X Mitätöinti

Riku kääntää kameran itseensä. Kuvassa on Riku, jolla on nappikuulokkeet korvissaan. Rikun oikea käsi menee kuvaruudun vasemman sivun taakse. Kuvakulma on alaviistosta ja kuva melko lähellä Rikua, jolla on nappikuulokkeet korvissaan. Vasemmassa kädessään Riku pitelee puoliksi syötyä hiirtä ja pureskelee jotain suussa.

Riku: *”Mä en ymmärrä mitä ihmeen numero tästäkin nyt taas nostettiin. Täähän* [Riku kääntelee hiirtä kädessään.] *on erittäin hyvää* [Riku haukkaa hiirestä palasen.]”

SQ XI Seuraukset

Taustamusiikkia ei enää kuulu. Kuva tulee alhaalta ja vinosti oikealle kallistuneena. Tuomas seisoo wc-pöntön vieressä, pytyn päälle kumartuneena ja tukee itseään wc-pöntön vesisäiliön kanteen. Wc-pöntön yläpuolella on ikkuna, jossa on koristeellinen rautaristikko. Valo, selvästi sähkövalo, tulee Tuomaksen yläpuolelta oikealta ylhäältä. Tuomaksella on yllään hihatonta t-paita (eri kuin hiirten syömiskohtauksessa) ja valkoiset bokserit.

Tuomas: "ÖÖÖRHGGryöh!" [Tuomas oksentaa reippaasti vetistä lientä ja oksennuksen tullessa kumartuu voimakkaasti kohti wc-pönttöä.]

Riku: "hohohohohohahhahah!" [Riku nauraa kumeasti.]

Kamera on osittain Tuomaksen takana ja wc-pönttö jää Tuomaksen eteen. Vessa paljastuu huomattavasti pienemmäksi kuin ensimmäinen kuva antaa ymmärtää. Wc-pöntön ympärillä ei neliön mallisessa tilassa ole juurikaan ylimääräistä tilaa. Kuva näyttää suoraan wc-pönttöön ylhäältä käsin ja Tuomaksen sivukuvan kuvaruudun oikeassa reunassa.

Tuomas: [Tuomas alkaa kääntyä kohti kameraa, mutta palaa nopeasti taas oksentamaan wc-pöntön ylle ja asettaa kätensä vesisäilön päälle.] "öörgh-rööh!"

Riku: [hörähdelleen] "hhehehehh, aika yllättävää."

Tuomas: [Tuomas kääntyy kameraan ja kuvakulma muuttuu pois wc-pöntön päältä.] "Hiiret oli aika vitun yrjöttäviä. [Tuomas kääntää katseensa kohti vesisäilön päällä lepäävää kättään ja taas takaisin kameraan.] *Jätä mut nyt rauhaan.* [Tuomas ottaa valkoisesta vessanovesta kiinni vasemalla kädellään ja sulkee sen työntäen kameran ja kameraa pitelevän Rikun pois vessasta.]"

LIITE 4 Semioottisten käsitteiden selventämiseen käytetty Punahilkka-satu

(suom. Kaarina Ripatti, painettu Mulder Holland, kaikki oikeudet Suomessa Uusi Kivipaino Oy Artko)

Olipa kerran herttainen pieni tyttö, joka aina käytti punaista viittaa ja punaista hilkkaa, ja siksi kaikki sanoivat häntä Punahilkaksi. Eräänä päivänä äiti oli leiponut herkullisia pikkuleipiä ja pyysi Punahilkkaa viemään niitä sairaalle isoäidille. ”Muista kulkea lyhintä tietä metsän läpi”, äiti sanoi. ”Metsässä vaanii iso pelottava susi, niin että älä vain poikkea polulta”, hän varoitti tyttöstä. Pieni Punahilkka lupasi tehdä juuri niin äiti sanoi, sillä hänestä oli hauska mennä tervehtimään isoäitiään. Äiti pani herkut koriin, ja Punahilkka lähti matkaan. Äiti seurasi tyttöstä katseellaan kunnes metsä peitti hänet näkyvistä, mutta Punahilkka oli niin innoissaan, ettei muistanut edes kääntyä vilkuttamaan.

Metsässä oli niin kaunista! Linnut liversivät iloisesti ja kaikkialla kasvoi kauniita kukkia. ”Minäpä poimin isoäidille soman kukkakimpun”, Punahilkka ajatteli ja unohi kokonaan mitä oli äidille luvannut. Yhtäkkiä susi astui esiin puun takaa! Se kysyi ystävällisellä äänellä: ”Minne matka, tyttöseni?”. ”Isoäidin luo”, Punahilkka vastasi arasti, sillä hän oli hirveän peloissaan. ”Isoäiti on sairas, ja minä vien hänelle äidin leipomia pikkuleipiä”, hän jatkoi. ”Sinäpä olet kiltti pieni tyttö”, susi sanoi, ”Näkemiin, ystäväiseni”, ja susi katosi metsän pimentoon. Mutta tiedätkö mitä se sitten teki? Se juoksi nopeasti isoäidin mökille ja koputti oveen. Isoäiti on parhaillaan päiväleivolalla. ”Kuka siellä?” hän kysyi. ”Täällä on Punahilkka”, susi vastasi pehmeällä äänellä. Isoäiti tuli iloiseksi luullessaan pikku Punahilkkan tulevan käymään ja huusi: ”Vedä siitä narusta, lapsukainen, niin ovi aukeaa.”.

Ilkeä susi teki niin kuin isoäiti oli neuvonut ja astui sisään. Isoäiti parka säikähti kauheasti nähdessään julman suden, mutta samassa susi avasi suuren kitansa ammолleen ja nielaisi isoäidin! Sitten se pani isoäidin yömyssyn päähänsä, loikkasi vuoteeseen ja veti peiton ylös leukaan asti. Se jäi odottamaan pientä Punahilkkaa. Pian se kuuli askeleita pihalta. Kun Punahilkka koputti ovelle, susi kysyi heikolla äänellä: ”Kuka siellä?”. ”Täällä pieni Punahilkka”, tyttösen herttainen ääni vastasi. ”Vedä narusta niin ovi aukeaa”, susi sanoi yrittäen matkia isoäidin puhetta ja ääntä niin hyvin kuin osasi.

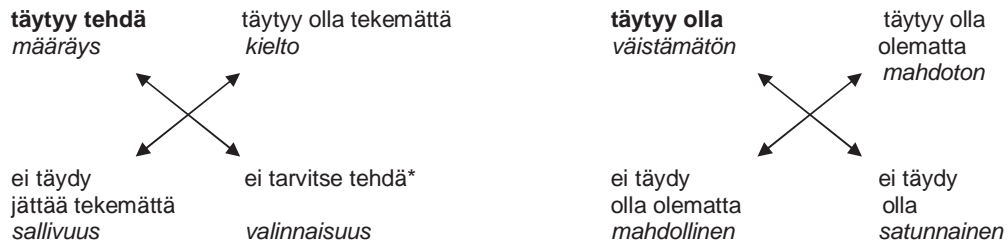
Pieni Punahilkka astui sisään kori käsivarrellaan. Hän oli iloinen päästyään vihdon isoäidin luo, sillä oli jo myöhä, ja matka oli ollut pitempi kuin hän oli luullut. Huoneessa oli hämärää, ja vuoteen edessä oli uutimet. Punahilkka astui lähemmäksi, sillä isoäiti näytti hänestä kovin oudolta. Punahilkkaa

alkoi pelottaa, sillä isoäidin silmät kiiluivat vihaisesti ja hänen kielensä lipoi huulia. Punahilkka ei tiennyt mitä hänen pitäisi tehdä. Hän laski korin lattialle vuoteen viereen ja kysyi: ”Isoäiti, miksi sinulla on noin suuret silmät?”. ”Jotta näkisin sinut paremmin”, vastasi susi isoäidin äänellä. ”Miksi sinulla on noin suuret korvat?” huudahti Punahilkka.

”Jotta kuulisin sinut paremmin”, susi vastasi. ”Voi, isoäiti, miksi sinulla on noin suuret hampaat?” kysyi pieni Punahilkka hädissään. ”Jotta voisi syödä sinut!” ulvahti susi omalla äänellään ja samassa se heitti peiton syrjään, loikkasi vuoteesta ja nielaisi pienen Punahilkan vatsaansa. Nyt susi oli niin kylläinen, että sitä alkoi kovasti nukuttaa. Se ryömi takaisin isoäidin vuoteeseen ja nukahti heti. Se kuorsasi niin äänekkäästi, että se kuului ulos asti. Ikkunaruudutkin alkoivat helistä. Silloin sattui metsästäjä kulkemaan isoäidin mökin ohi ja ajatteli: ”Mitä ihmettä tuolla mökissä tapahtuu, mikä merkillinen ääni sieltä kuuluu?”. Ja hän avasi oven ja astui sisään. Voit kuvitella kuinka hän hämmästyi nähdessään ilkeän suden nukkuvan isoäidin vuoteessa!

Susi nukkui niin sikeästi, ettei se kuullut mitään. Metsästäjä arvasi heti mitä oli tapahtunut. Nopeasti hän otti suuren puukkonsa ja ratkoi suden mahan auki, ja sieltä isoäiti ja pieni Punahilkka ryömivät vahingoittumattomina esiin! Voit uskoa, että he olivat onnellisia pelastumisestaan. Mutta kuinka suden kävi? Metsästäjä haki suuria kiviä, pani ne suden vatsaan ja ompeli sen kiinni. Sitten hän raahasi suden puutarhan perälle ja heitti sen syvään lampeen. Kivet suden vatsassa painoivat sen heti pohjaan ja sinne se jäi ikuisiksi ajoiksi. Niin sai paha susi palkkansa. Isoäiti ja Punahilkka kiittivät metsästäjää ja vilkuttivat hänelle hänen lähtiessään jatkamaan matkaansa. Oli onni, että metsästäjä oli sattunut kulkemaan isoäidin mökin ohitse ja tuli juuri ajoissa pelastamaan heidät. He olivat olleet kauhean peloissaan suden vatsassa. Vihdoinkin he saattoivat sanoa: ”Loppu hyvin – kaikki hyvin!”.

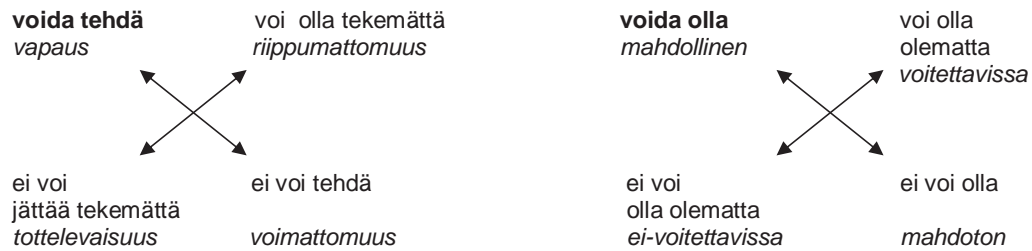
LIITE 5 Perusmodaliteettien modaaliset kategoriat ja niiden nimitykset.

* Veijola 2004 Lea Laitisen oppien mukaan.

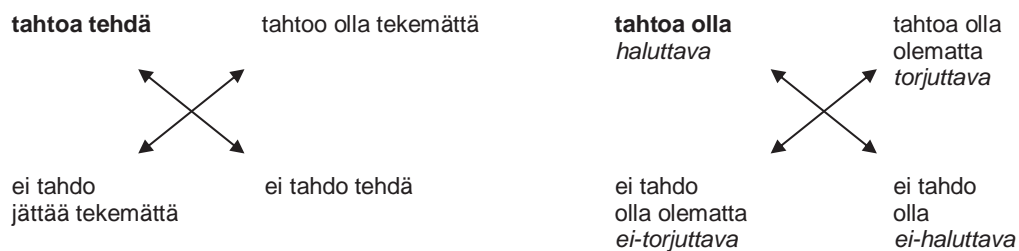
Lähde: Greimas & Courtés 1982, 140-141, Greimas 1982a, 11-13 ja Salosaari 1989, 79.

Kuvio 1. Täytymisen (devoir, having-to) modaaliset kategoriat.

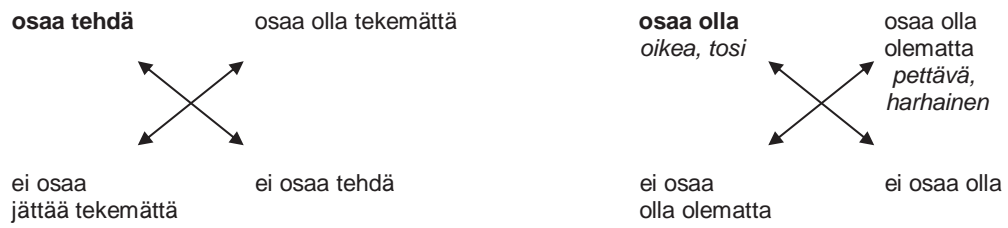
Lähde: Greimas & Courtés 1982, 23 ja Salosaari 1989, 79.

Kuvio 2. Voimisen (pouvoir, being-able) modaaliset kategoriat.

Lähde: Greimas & Courtés 1982, 372-373, Greimas 1982b ja Salosaari 1989, 79.

Kuvio 3. Tahtomisen modaaliset kategoriat.

Lähde: Greimas & Courtés 1982, 167-168 ja Salosaari 1989, 79.

Kuvio 4. Tietämisen (savoir, koving) modaaliset kategoriat. Tietää miten on tässä suomennettu osata.